

Aan:
Leden van de Eilandsraad van het
Openbaar Lichaam Bonaire

Uw brief van:
Ons nummer: *PSA2022002927*
Datum: *01 SEP 2022*
Betreft: **Aanbiedingsbrief Ontwerp-
begroting 2023 en reactie op het
advies Cft**

Geachte leden,

Overeenkomstig de wettelijke regelingen in het kader van de Wet financiën openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba (FINBES) dient de ontwerpbegroting bij het College financieel toezicht (Cft) te worden ingediend alvorens officieel aan de Eilandsraad te worden aangeboden. Het Cft heeft zijn reactie op 30 augustus 2022 doorgestuurd naar het OLB. Aangehecht treft u het ontwerpbegroting 2023 van het Openbaar Lichaam Bonaire.

Het bestuurscollege van het Openbaar Lichaam Bonaire heeft kennis genomen van het advies en reageert hierbij op het oordeel van het Cft.

1) Oordeel Cft:

De OB is beleidsmatig ingestoken en geeft voornamelijk de begrote mutaties weer ten opzichte van de meerjarenbegroting zoals opgenomen in de begroting 2022. Een duidelijk beeld van de ontwikkeling van de baten- en lastencategorieën ontbreekt, evenals een aansluiting daarvan met de beleidsmatige effecten. Hiermee voldoet de OB niet aan artikel 13 van de Wet FinBES. Het Cft adviseert een meerjarig overzicht van de baten en lasten aan de OB toe te voegen met een uitsplitsing naar economische categorieën.

Reactie op het advies van Cft:

De ontwerpbegroting 2023 is opgebouwd conform de functies die zijn voorgeschreven in het Besluit functionele indeling BES en is ingericht op basis van het stelsel van baten en lasten zoals is voorgeschreven in artikel 13 van de Wet FinBES. Voorts is ook in artikel 7 lid 1 van de Eilandsverordening Financieel beheer Bonaire vastgelegd dat de Eilandsraad met het vaststellen van de begroting de totalen van baten en lasten per functie autoriseert. In de ontwerpbegroting 2023 zijn van de baten en lasten per begrotingspost, op basis van de functionele indeling, de op grond van artikel 13 van de Wet FinBES vereiste gegevens gepresenteerd. Het Cft stelt dat tevens een overzicht

Correspondentieadres

Kaya Grandi 51 | Kralendijk, Bonaire C.N.
Tel. (+599) 717-5330 | Fax. (+599) 717-8416
www.bonairegov.com

naar baten- en lastencategorieën vereist is, echter deze vereiste is niet als zodanig in artikel 13 van de Wet FinBES opgenomen. Wij concluderen derhalve dat in de ontwerpbegroting 2023 volledig is voldaan aan de vereisten van artikel 13 van de Wet FinBES.

2) Oordeel Cft:

Begrotingsevenwicht: De OB toont voor 2023 een tekort van USD 0,5 miljoen. In de meerjarenbegroting was al een tekort van USD 1,4 miljoen opgenomen. Het totale begrote tekort voor 2023 is derhalve USD 1,9 miljoen. De begroting voldoet daarmee niet aan artikel 19 lid 2 jo. artikel 15 lid 2 van de Wet FinBES. U stelt voor om het tekort te dekken door middel van een onttrekking aan de algemene reserve. Het Cft stemt niet in met dit verzoek en adviseert de begroting aan te passen zodat in 2023 sprake is van een evenwicht. Het Cft is van oordeel dat er geen aanleiding is om uit te gaan van een niet evenwichtige begroting.

Reactie op het advies van Cft:

In de vastgestelde begroting van 2022 was voor het jaar 2023 een tekort van USD 1.38 miljoen voorspeld. Bij de samenstelling van de begroting is het verwachte resultaat voor 2023 uiteindelijk uitgekomen op een nadelig begrotingssaldo van USD 931.000. Het voorziene tekort is afgestemd met het Ministerie van BZK.

3) Oordeel Cft:

Inschatting baten en lasten: Bonaire verwacht voor 2022 een stijging van de baten uit de toeristenbelasting te realiseren. Deze stijging is echter onvoldoende onderbouwd. Daarnaast sluit het overzicht van de lokale heffingen en personeelslasten niet aan op de consolidatiestaat. Het Cft verzoekt u derhalve een adequate onderbouwing van de stijging van de toeristenbelasting en sluitende overzichten van de begrote lokale heffingen en de personeelslasten toe te voegen aan de OB.

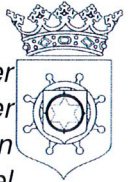
Reactie op het advies van Cft:

Het OLB herkent zich niet in deze, overigens repeterende, opmerking van het Cft. Na de invoering van de nieuwe verordening toeristenbelasting constateren wij dat de opbrengsten in 2022 in werkelijkheid nog hoger zijn dan begroot, waardoor er geen sprake is van een financieel risico op dit gebied. Deze lijn is, mede gebaseerd op data die wij van onze partners in de toeristische sector ontvangen, geëxtrapoleerd voor de ontwerpbegroting 2023. Bij de raming voor 2023 is voldoende voorzichtigheid betracht.

In de bijlagen van deze begroting wordt een overzicht gegeven van de baten- en lastencategorieën. Tevens wordt van deze categorieën een meerjarenontwikkeling gepresenteerd. De overzichten lokale heffingen, personeel, subsidies, reservemutaties, kapitaallasten sluiten aan op de consolidatiestaat.

4) Oordeel Cft:

Het verbeterplan financieel beheer is onvoldoende toegelicht in de OB. Het is van groot belang dat Bonaire de noodzakelijke stappen zet in verbetering van het financieel

beheer. Eerder gaf de accountant aan dat het in de lijn der verwachting ligt dat, onder de restrictie dat de kwaliteit van het financiële beheer wordt gecontinueerd en verder wordt verbeterd, over het boekjaar 2022 een goedkeurende controleverklaring kan worden afgegeven. Bonaire heeft toegezegd uiterlijk 1 september 2022 het financieel beheerplan aan te leveren bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) en het Cft.

Reactie op het advies van Cft:

Het verbeterplan financieel beheer en daarmee annex het verbeterplan belastingen hebben de maximale aandacht van het OLB. In augustus is reeds gestart met interne audits om, vooruitlopend op de interim-controle van onze externe accountant, de voortgang van de realisatie van de ingezette verbeteringen te monitoren. Wij hebben in deze het advies van het Cft opgevolgd en de toelichting omtrent dit thema verduidelijkt in de paragraaf Bedrijfsvoering in de ontwerpbegroting.

5) Oordeel Cft:

De toelichting bij de berekening van het weerstandsvermogen is ten opzichte van de begroting 2022 verbeterd. Het Cft adviseert om bij de inventarisatie de risico's die een hoog risico hebben en een concreet te verwachten effect op de begroting hebben in de begroting zelf op te nemen. Ook adviseert het Cft om bij de vaststelling van het weerstandsvermogen de mate van liquiditeit te betrekken.

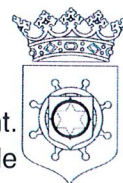
Reactie op het advies van Cft:

Bij het opstellen van de risico-inventarisatie worden door het OLB alleen risico's meegewogen, als een risico een concreet te verwachten effect heeft dan is er feitelijk geen sprake meer van een risico maar van een bekend feit. Onderwerpen waarvan op voorhand bekend is dat deze een concreet effect hebben op de begroting zijn uiteraard in de ontwerpbegroting 2023 opgenomen.

Ten aanzien van de, overigens repeterende, opmerking omtrent het betrekken van de liquiditeit bij de vaststelling van het weerstandsvermogen merken wij op dat het OLB op grond van artikel 11 van de Wet FinBES niet zelfstandig lening mag aantrekken waardoor de liquiditeit een aandachtspunt kan zijn indien zich een risico voordoet. Deze problematiek is veelvuldig met het Cft besproken. In de, in 2022, vastgestelde nota risicomanagement & weerstandsvermogen van het OLB is deze problematiek reeds nader geduid.

6) Oordeel Cft:

Het Cft verzoekt u om de (voorlopige) cijfers 2020 en 2021 van de collectieve sector aan te leveren zodat het Cft de rentelastnorm voor de collectieve sector kan berekenen en kan vaststellen of aan artikel 19 lid 2 sub a van de Wet FinBES wordt voldaan.

Reactie op het advies van Cft:

Het verkrijgen van de cijfers van de collectieve sector heeft onze doorlopende aandacht. De kwartiermaker is reeds gestart met de professionalisering van het beheer en de sturing op de collectieve sector en de deelnemingen. Het verkrijgen van de cijfers van de collectieve sector en de deelnemingen is daarbij prioriteit, tevens wordt aandacht gegeven aan het opheffen van de slapende entiteiten.

7) Oordeel Cft:

Vaststelling grondbeleid: Het grondbeleid is nog niet vastgesteld door de eilandsraad. De OB voldoet daarmee niet aan artikel 14 van de BBV BES. Het Cft gaat ervan uit dat het grondbeleid voor 15 november 2022 is vastgesteld, zodat de vastgestelde begroting voldoet aan artikel 14 van de BBV BES wanneer deze ter goedkeuring wordt verzonden aan de minister van BZK.

Reactie op het advies van Cft:

Het bestuurscollege heeft het grondbeleid reeds in april jl. aangeleverd aan de eilandsraad en zal wederom de nodige aandacht hiervoor vragen bij de eilandsraad.

Wij hopen u voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,

het bestuurscollege van het openbaar lichaam Bonaire,

de gezaghebber,

de eilandsecretaris, wvd.

cc.: Directeuren, Afd. Fin.

**DE EILANDSRAAD VAN HET
OPENBAAR LICHAAM BONAIRE**

Eilandsverordening tot vaststelling
van de begroting van het Openbaar Lichaam Bonaire
voor het dienstjaar 2023

2023

AANBIEDING

No. 1

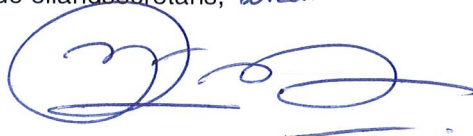
DE EILANDSRAAD VAN HET OPENBAAR LICHAAM BONAIRE

Het bestuurscollege van het Openbaar Lichaam Bonaire biedt de eilandsraad, een ontwerp-eilandsverordening, aan tot vaststelling van de begroting van het Openbaar Lichaam Bonaire voor het dienstjaar 2023.

Kralendijk, 01 SEP 2022

Het bestuurscollege van het Openbaar Lichaam Bonaire,
de gezaghebber, *wnd.*

de eilandsecretaris, *wnd.*

**EILANDSRAAD VAN HET
OPENBAAR LICHAAM BONAIRE**

Eilandsverordening tot vaststelling
van de begroting van het Openbaar Lichaam Bonaire
voor het dienstjaar 2023

2023

ONTWERP

No. 2

DE EILANDSRAAD VAN HET OPENBAAR LICHAAM BONAIRE

Overwegende:

dat het in verband met de Wet financiën openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba wenselijk is de begroting van het Openbaar Lichaam Bonaire voor het dienstjaar 2023 vast te stellen;

Gelet op:

Hoofdstuk 3 van de Wet financiën openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba (FINBES)

HEEFT BESLOTEN:

vast te stellen de navolgende eilandverordening:

Artikel I

De begroting van het Openbaar Lichaam Bonaire voor het dienstjaar 2023 inclusief de investeringen voor het jaar 2023 overeenkomstig het meerjareninvesteringsplan 2023-2026 wordt vastgesteld en het saldo van de begroting 2023 van USD 449.000 wordt toegevoegd aan de Algemene Reserve.

Artikel II

Deze eilandsverordening treedt in werking met ingang van de dag na die van haar afkondiging.

Aldus vastgesteld in de openbare vergadering van de eilandsraad van het Openbaar Lichaam Bonaire van

de voorzitter,

de eilandsgriffier,

EILANDSRAAD VAN HET OPENBAAR LICHAAM BONAIRE

Eilandsverordening tot vaststelling
van de begroting van het Openbaar Lichaam Bonaire
voor het dienstjaar 2023

2023

TOELICHTING

No. 3

DE EILANDSRAAD VAN HET OPENBAAR LICHAAM BONAIRE:

Overeenkomstig artikel 17 lid 4 van wet FinBES (Staatsblad 2010 nummer 365) wordt de Raad uiterlijk 1 september een begroting voor het volgende dienstjaar aangeboden waarin het Bestuurscollege dient aan te geven op welke wijze er rekening is gehouden met de bevindingen en aanbevelingen van het Cft. Onze reactie treft u in een afzonderlijke bijlage aan.

Algemeen

Het Openbaar lichaam Bonaire presenteert een ontwerpbegroting 2023 met een totale omvang van USD 73,6 miljoen. De begroting 2023 sluit met een voordelig saldo van USD 449.000. Aan de raad wordt voorgesteld om dit overschot toe te voegen aan de Algemene Reserve.

In het gepresenteerde beeld over het jaar 2023 in de vastgestelde begroting 2022 was het tekort USD 1.380.000. Dit bedrag is reeds onttrokken uit de Algemene Reserve. Rekening houdende met de onttrekking van USD 1.380.000 is het netto resultaat over het jaar 2023 USD 931.000 nadelig.

Exploitatiebegroting

De begroting is opgebouwd uit een beleidsmatig deel en een financieel deel. De beleidsonwikkelingen wordt gepresenteerd en de voorgeschreven functionele indeling van de begroting wordt gevolgd. Elke hoofdfunctie wordt afgesloten met een overzicht van de totalen van de baten en lasten per functie. Zie daarvoor de tabel "Wat mag het kosten". Hiermee wordt voldaan aan de eilandsverordening op het financiële beheer Bonaire ter uitvoering van artikel 34 van de Wet FinBES. In artikel 7 van deze verordening is opgenomen dat de Eilandsraad bij het vaststellen van de begroting de totalen van de baten en lasten per functie autoriseert.

Grotere afwijkingen op de functies ten opzichte van het voorgaande begrotingsjaar worden toegelicht.

Vrije Uitkering

We ontvangen op basis van de bestuurlijke werkafspraken de komende jaren meer Vrije Uitkering en jaarlijks wordt deze VU geïndexeerd. De toename voor 2023 is USD 5,4 miljoen en de toename loopt in 2025 op tot USD 7,9 miljoen.

Lokale heffingen

De lokale heffingen nemen, ten opzichte van de begroting 2022 na de 1^e begrotingswijziging, toe met USD 3,9 miljoen tot een volume van USD 29,5 miljoen. Voor het overgrote deel wordt dit veroorzaakt door een hogere raming van de

toeristenbelasting. In de paragraaf Lokale heffingen wordt deze stijging nader toegelicht.

Bijzondere Uitkeringen

In de baten en lasten van de begroting 2023 zijn alleen de structurele Bijzondere Uitkeringen van USD 5,1 miljoen opgenomen.

De overige Bijzondere Uitkeringen zijn niet in de begroting opgenomen maar worden bij de slotbegrotingswijziging 2022 op basis van het saldo per 31 december 2022 beschikbaar gesteld in 2023.

Risicomanagement en weerstandsvermogen

In deze paragraaf is een actualisatie opgenomen van de risico's. Het volume komt uit op USD 16,4 miljoen. Wanneer dit volume afgezet wordt tegen het beschikbare algemene reserve inclusief de post onvoorzien dat komt dit uit op een ratio van 1,5. Daarmee is het weerstandsvermogen van het Openbaar Lichaam Bonaire ruim voldoende.

Meerjareninvesteringsplan 2023-2026

Het investeringsvolume voor het jaar 2023 komt uit op USD 9,2 miljoen. Daarvan was USD 2,1 al opgenomen in de begroting van 2022. Er wordt met name geïnvesteerd in de infrastructuur rondom de scholen (USD 4,5 miljoen), openbare verplichting (USD 0,5 miljoen), de dragstrip (USD 1,0 miljoen) en het verder digitaliseren ten behoeve van de dienstverlening aan de burgers.

Staat van reserves en voorzieningen

We gaan er vanuit dat alle bestemmingsreserves, welke opgebouwd zijn vanuit de voordelige jaarrekeningresultaten van 2028-2020, volledig zijn ingezet. De algemene reserve komt per 31 december 2023 uit op USD 26,3 miljoen.

Staat van personeel

De personeelsbegroting voor 2023 bedraagt in totaal USD 23,1 miljoen en komt uit op het niveau van de jaarcijfers van 2021 en is ruim USD 2 miljoen lager dan de vastgestelde begroting 2022.

Staat van subsidies

In 2023 zal het Openbaar Lichaam Bonaire een totaal bedrag van USD 15,4 miljoen ter beschikking stellen aan gesubsidieerde instellingen.

Tot slot

Conform artikel 18 lid 1 en 2 van wet FinBES, beraadslaagt de raad niet eerder dan twee weken na de openbare kennisgeving over de ontwerpbegroting. De ontwerpbegroting zal op 1 september 2022 worden gepubliceerd via de website van het OLB op www.bonairegov.com.

Het Bestuurscollege stuurt conform artikel 19 lid 4 van wet FinBES de door de Eilandsraad vastgestelde begroting 2023 binnen twee weken na de vaststelling, maar in ieder geval vòòr 15 november 2022, naar de minister van BZK door tussenkomst van het Cft.

Wij hopen u voldoende te hebben geïnformeerd.

Het bestuurscollege van het Openbaar Lichaam Bonaire,

de gezaghebber,

01 SEP 2022

de eilandsecretaris, *wnd.*

Aan

De voorzitter van het bestuurscollege van het openbaar lichaam Bonaire

Adres kantoor Curacao

De Rouvilleweg 39

Willemstad, Curaçao

Telefoon (+5999)4619081

Adres kantoor Sint Maarten

Frontstreet 26

Convent Building

Philipsburg, Sint Maarten

Telefoon (+1721) 5430331

Adres kantoor Aruba

L.G. Smith Boulevard 68

La Piccola Marina

Oranjestad, Aruba

Telefoon (+297) 5832800

Datum

30 augustus 2022

Ons kenmerk

Cft 202200100

Pagina

1/6

Uw kenmerk

Bijlage

-

E-mail info@cft.cw

Internet www.cft.cw

Onderwerp

Advies bij de ontwerpbegroting 2023

Geachte heer Rijna,

Op 20 augustus 2022 ontving het College financieel toezicht Bonaire, Sint Eustatius en Saba (Cft) van uw bestuurscollege de ontwerpbegroting (OB) voor het begrotingsjaar 2023 met het verzoek daarbij te adviseren op basis van artikel 17 lid 3 van de Wet Financiën openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba (Wet FinBES). De OB die Bonaire aanbiedt aan de eilandsraad dient vergezeld te gaan van dit advies, waarbij wordt aangegeven op welke wijze rekening is gehouden met de bevindingen en aanbevelingen van het Cft.

Toetsingskader

De OB is getoetst aan de hand van de Wet FinBES en in het Besluit Begroting en Verantwoording openbare lichamen BES (BBV BES) opgenomen criteria. Zo dient de begroting in evenwicht te zijn, hoort deze toelaatbaar te zijn vanuit een oogpunt van rechtmatig, doelmatig en controleerbaar financieel beheer en dienen de in de begroting opgenomen financiële verplichtingen en lasten geen onaanvaardbare risico's met zich mee te brengen. Daarnaast behoren de in de begroting opgenomen baten en lasten in overeenstemming te zijn met de best mogelijke inschatting van reeds aangegane verplichtingen en van te verwachten externe ontwikkelingen.

Oordeel

Het Cft is van oordeel dat de OB in onvoldoende mate voldoet aan de criteria van de Wet FinBES en de BBV BES. Het Cft adviseert u de volgende onderdelen aan te passen alvorens de OB aan de eilandsraad aan te bieden:

- De OB is beleidsmatig ingestoken en geeft voornamelijk de begrote mutaties weer ten opzichte van de meerjarenbegroting zoals opgenomen in de begroting 2022. Een duidelijk beeld van de ontwikkeling van de baten- en lastencategorieën ontbreekt, evenals een aansluiting daarvan met de beleidsmatige effecten.

Hiermee voldoet de OB niet aan artikel 13 van de Wet FinBES. Het Cft adviseert een meerjarig overzicht van de baten en lasten aan de OB toe te voegen met een uitsplitsing naar economische categorieën.

- **Begrotingsevenwicht:** De OB toont voor 2023 een tekort van USD 0,5 miljoen. In de meerjarenbegroting was al een tekort van USD 1,4 miljoen opgenomen. Het totale begrote tekort voor 2023 is derhalve USD 1,9 miljoen. De begroting voldoet daarmee niet aan artikel 19 lid 2 jo. artikel 15 lid 2 van de Wet FinBES. U stelt voor om het tekort te dekken door middel van een onttrekking aan de algemene reserve. Het Cft stemt niet in met dit verzoek en adviseert de begroting aan te passen zodat in 2023 sprake is van een evenwicht. Het Cft is van oordeel dat er geen aanleiding is om uit te gaan van een niet evenwichtige begroting.
- **Inschatting baten en lasten:** Bonaire verwacht voor 2022 een stijging van de baten uit de toeristenbelasting te realiseren. Deze stijging is echter onvoldoende onderbouwd. Daarnaast sluit het overzicht van de lokale heffingen en personeelslasten niet aan op de consolidatiestaat. Het Cft verzoekt u derhalve een adequate onderbouwing van de stijging van de toeristenbelasting en sluitende overzichten van de begrote lokale heffingen en de personeelslasten toe te voegen aan de OB.
- **Het verbeterplan financieel beheer is onvoldoende toegelicht in de OB.** Het is van groot belang dat Bonaire de noodzakelijke stappen zet in verbetering van het financieel beheer. Eerder gaf de accountant aan dat het in de lijn der verwachting ligt dat, onder de restrictie dat de kwaliteit van het financiële beheer wordt gecontinueerd en verder wordt verbeterd, over het boekjaar 2022 een goedkeurende controleverklaring kan worden afgegeven. Bonaire heeft toegezegd uiterlijk 1 september 2022 het financieel beheerplan aan te leveren bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) en het Cft.
- **De toelichting bij de berekening van het weerstandsvermogen is ten opzichte van de begroting 2022 verbeterd.** Het Cft adviseert om bij de inventarisatie **de risico's** die een hoog risico hebben en een concreet te verwachten effect op de begroting hebben in de begroting zelf op te nemen. Ook adviseert het Cft om bij de vaststelling van het weerstandsvermogen de mate van liquiditeit te betrekken.
- **Collectieve sector:** Het Cft verzoekt u om de (voorlopige) cijfers 2020 en 2021 van de collectieve sector aan te leveren zodat het Cft de rentelastnorm voor de collectieve sector kan berekenen en kan vaststellen of aan artikel 19 lid 2 sub a van de Wet FinBES wordt voldaan.
- **Vaststelling grondbeleid:** Het grondbeleid is nog niet vastgesteld door de eilandsraad. De OB voldoet daarmee niet aan artikel 14 van de BBV BES. Het Cft gaat ervan uit dat het grondbeleid voor 15 november 2022 is vastgesteld, zodat de vastgestelde begroting voldoet aan artikel 14 van de BBV BES wanneer deze ter goedkeuring wordt verzonden aan de minister van BZK.

Bij de doorgeleiding van de vastgestelde begroting naar het ministerie van BZK zal het Cft toetsen of de bovengenoemde punten zijn opgelost.

Toelichting

De OB is beleidsmatig ingestoken en geeft voornamelijk de begrote mutaties weer ten opzichte van de meerjarenbegroting zoals opgenomen in de begroting 2022. Een duidelijk beeld van de ontwikkeling van de baten- en lastencategorieën ontbreekt. Zo sluiten de lokale heffingen en personeelslasten niet aan op de consolidatiestaat, waarmee de beleidsmatige effecten van de lasten categorieën onvoldoende inzichtelijk zijn. Het Cft adviseert een meerjarig overzicht van de baten en lasten aan de OB toe te voegen met een uitsplitsing naar economische categorieën zodat de begroting voldoet aan het gestelde in artikel 13 van de Wet FINBES.

De OB toont USD 73,2 miljoen aan baten en USD 73,7 miljoen aan lasten, hiermee is het tekort voor 2023 USD 0,5 miljoen. In de begroting 2022 presenteerde Bonaire voor 2023 een tekort van USD 1,4 miljoen. Met de OB 2023 presenteert Bonaire een additioneel tekort van USD 0,5 miljoen waarmee het totaal tekort voor 2023 op USD 1,9 miljoen komt. Om de begroting in evenwicht te brengen doet Bonaire een voorstel aan de eilandsraad om ook het additionele tekort van USD 0,5 miljoen aan de algemene reserve te onttrekken. De Wet FinBES schrijft echter een sluitende begroting voor. Gelet op de forse toename van de vrije uitkering en de toeristenbelasting moet het mogelijk zijn een sluitende begroting te presenteren. Tabel 1 geeft een onderverdeling van de baten en lasten weer.

Tabel 1 Overzicht baten en lasten (USD miljoenen)

	Realisatie 2020	Begroting 2021	Realisatie 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Belastingen	10.3	10.1	14.4	16.3	20.8
Huren en pachten	2.8	3.2	2.1	5.2	3.4
Overige goederen en diensten	3.4	4.9	2	4.3	4.6
Overdrachten vanuit het Rijk - vrije uitkering	32.3	28.6	33.5	29.5	40.0
Overdrachten vanuit het Rijk - bijzondere uitkeringen	23.2	2.4	8.3	2.5	-
Reserveringen	-22.3	1.9		2.0	4.4
Totaal baten	49.8	51.1	60.3	59.8	73.2
Personeelslasten	21.6	24.5	24.1	25.5	23.8
Overige goederen en diensten	34.7	11.7	30.1	16.3	31.6
Subsidies en inkomensoverdrachten	8.8	9.9		12.0	15.4
Afschrijvings-/kapitaallasten	1.9	1.9		1.8	2.6
Onvoorzien	0.2	1		0.3	-
Reserveringen	-23.3	-		-	-
Overige	2.5	2.1		4.0	0.3
Totaal lasten	46.4	51.1	54.2	59.9	73.7

Baten

Bonaire begroot voor 2023 USD 20,8 miljoen aan lokale heffingen, USD 40 miljoen aan overdrachten vanuit het Rijk en USD 4,4 miljoen aan reserveringen (onttrekking aan de algemene reserve en bestemmingsreserves). De overdrachten vanuit het Rijk zijn echter niet uitgesplitst in de vrije uitkering en de bijzondere uitkeringen. Het Cft verzoekt Bonaire deze opsplitsing op te nemen.

In de OB zijn de uitgaven uit de bestemmingsreserves opgenomen. Hiermee wint de begroting aan transparantie en volledigheid. Echter blijkt uit de OB onvoldoende dat Bonaire met de onttrekkingen aan de algemene reserves voor 2023 een tekort van USD 1,9 miljoen begroot.

Bonaire begroot voor 2023 USD 11,6 miljoen aan baten uit toeristenbelasting. Per 1 juli 2022 is nieuwe wet- en regelgeving ingevoerd, gericht op een effectievere en efficiëntere inning van de toeristenbelasting. Vanwege deze invoering verwacht Bonaire een stijging van USD 2,5 miljoen in 2023, oplopend naar een stijging van USD 3,4 miljoen in 2026, ten opzichte van 2022. Een onderbouwing van deze stijging is in de OB niet opgenomen. Het Cft verzoekt u te onderbouwen waar deze toename van de toeristenbelasting op is gebaseerd.

Het overzicht van de lokale heffingen (belastingen, erfpachten en huur en overige goederen en diensten) sluit niet aan op de consolidatiestaat. Het Cft verzoekt u een sluitend overzicht van de begrote lokale heffingen op te nemen.

Lasten

Bonaire begroot voor 2023 USD 23,8 miljoen aan personeelslasten. Dit is een daling van USD 1,7 miljoen ten opzichte van de begroting 2022. De OB bevat een beleidsplan voor het versterken van de uitvoeringskracht, dat onder andere personele uitbreiding bevat. De begrote daling van de personeelslasten is hiermee opvallend. Het Cft verzoekt u de begrote daling van de personeelslasten nader toe te lichten en een onderbouwing te geven van het beleidsplan.

Het Cft constateert dat een koppeling tussen de beleidsplannen en de begroting ontbreekt. De OB bevat een meerjarig investeringsplan, maar een sluitende toelichting op dit plan ontbreekt. Het Cft verzoekt u deze alsnog bij de OB toe te voegen.

Voor de armoedebestrijding op Bonaire heeft de directie Samenleving en Zorg in 2022 **een 'routekaart armoede' opgesteld**. Sentro Akseso Boneiru (Akseso) fungeert als uitvoeringsorganisatie voor het meerjarig lokaal armoedebeleid. Conform het zorgcontract ligt in 2023 de nadruk op het armoedebeleid, de integrale wijkontwikkeling, de jeugdgezondheidszorg, de ondersteuning bij de opvoeding en de maatschappelijke dienstverlening. Voor de jaren 2023 en verder begroot Bonaire USD 2,8 miljoen subsidie voor Akseso extra ten opzichte van 2022. Vanwege de aanzienlijke omvang van het bedrag verzoekt het Cft een overzicht van de plannen van de stichting.

Weerstandscapaciteit

De OB toont een weerstandsvermogen van 1,5. Dit is binnen de kaders van het beoordelingscriterium voor een ruim voldoende (1,4 – 2,0). Op basis hiervan zou er voldoende ruimte zijn om het weerstandsvermogen te verlagen. Het Cft benadrukt dat de toelichting bij de berekening van het weerstandsvermogen ten opzichte van de begroting 2022 is verbeterd. Het Cft heeft echter twee belangrijke kanttekeningen bij de huidige berekening van het weerstandsvermogen:

- De risicoanalyse bevat een overzicht met de belangrijkste financiële **risico's** door middel van een klassering. **Het Cft adviseert om bij de inventarisatie de risico's die een hoog risico hebben en een concreet te verwachten effect op de begroting hebben in de begroting zelf op te nemen.**
- Bonaire heeft een deel van de algemene reserve geïnvesteerd in materiële vaste activa, waardoor dit deel van de weerstandscapaciteit niet direct kan worden ingezet in geval van materialiseren van de **risico's**. **Het Cft adviseert om in een hernieuwde berekening aan te geven in welke mate de liquiditeit van de reserves is betrokken bij het bepalen van de weerstandscapaciteit.**

Overheidsdeelnemingen en de collectieve sector

Bonaire heeft, in overeenstemming met artikel 8 van de BBV BES, een paragraaf over de deelnemingen en een paragraaf over de collectieve sector in de OB 2023 opgenomen. In de paragraaf deelnemingen is ook een visie op deelnemingen weergegeven.

Cijfers van de collectieve sector 2020 en 2021 ontbreken. Hierdoor kan het Cft de rentelastnorm voor de collectieve sector niet berekenen en kan het niet vaststellen of wordt voldaan aan artikel 11 lid 2 van de FinBES. Hierin staat vermeld dat de rentelastnorm voor de collectieve sector van een openbaar lichaam gemiddeld 0 procent per begrotingsjaar mag zijn.

Financieel beheer

De beleidsplannen inzake het verbeterplan financieel beheer zijn onvoldoende toegelicht in de OB. Het is van groot belang dat Bonaire de noodzakelijke stappen zet in verbetering van het financieel beheer. In het kader van de jaarrekening 2021 gaf de accountant aan dat het in de lijn der verwachting ligt dat, onder de restrictie dat de kwaliteit van het financiële beheer en de administratieve organisatie en interne beheersing (AO/IB) wordt gecontinueerd en verder wordt verbeterd, over het boekjaar 2022 een goedkeurende controleverklaring kan worden afgegeven. Bonaire heeft toegezegd uiterlijk 1 september 2022 het financieel beheerplan aan te leveren bij het ministerie van BZK en het Cft.

Conform artikel 9 van de BBV BES bevat de OB een aanduiding van de lokale lastendruk. Ten aanzien van het grondbeleid (artikel 14 van de BBV BES) informeert u dat dit nog niet is vastgesteld door de eilandsraad. Als onderdeel van het bestuursakkoord heeft Bonaire een kadernota grondbeleid opgesteld. Hierin wordt de visie op het grondbeleid uitgewerkt. De kadernota is door het bestuurscollege aan de eilandsraad aangeboden.

Kenmerk
Cft 202200100
Blad
6/6

Deze dient nog te worden behandeld en vastgesteld. Het Cft gaat ervan uit dat het grondbeleid voor 15 november 2021 is vastgesteld, zodat de vastgestelde begroting voldoet aan artikel 14 van de BBV BES wanneer deze ter goedkeuring wordt verzonden naar de minister van BZK. De OB bevestigt dat het kwijtscheldingsbeleid in 2022 is vastgesteld, waarmee is voldaan aan artikel 9 van de BBV BES.

Ik verwacht u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
De voorzitter van het College financieel toezicht Bonaire, Sint Eustatius en Saba

Prof. dr. R.H.J.M. Gradus

Deze brief is in afschrift verstuurd aan:
Het bestuurscollege van het openbaar lichaam Bonaire

OPENBAAR LICHAAM
BONAIRE

Begroting 2023

Colofon

Een uitgave van het openbaar lichaam Bonaire

Contactgegevens:
Directie Bedrijfsvoering en Ondersteuning
Afdeling Financiën

Inhoudsopgave

Fotografie:

Openbaar Lichaam Bonaire
Roëlton Thodé
STINAPA Bonaire
Adobe Stock
Unsplash
Pexels
Pixabay

Aanbieding	3
1 • Begroting in één oogopslag	5
2 • Leeswijzer	9
3 • Beleidsbegroting	13
3.1	Beleidsplan en beleidsprioriteiten 15
3.1.1	<i>Sociaaleconomische ontwikkeling</i> 17
3.1.2	<i>Kansen voor iedereen door goede vorming</i> 25
3.1.3	<i>Duurzame economische ontwikkeling</i> 27
3.1.4	<i>Goed onderhouden, duurzame, kwalitatieve en veilige infrastructuur</i> 31
3.1.5	<i>Behoorlijk bestuur en een goed functionerend overheidsapparaat</i> 35
3.1.6	<i>Financiële onderbouwing, middelen en haalbaarheid</i> 41
3.1.7	<i>Eilandsraadverkiezingen 2023</i> 43
3.2	Financieel meerjarenperspectief 45
3.2.1	Hoofdfunctie 0 – Algemeen bestuur 51
3.2.2	Hoofdfunctie 1 – Openbare orde en veiligheid 53
3.2.3	Hoofdfunctie 2 – Verkeer, vervoer en waterstaat 55
3.2.4	Hoofdfunctie 3 – Economische Zaken 57
3.2.5	Hoofdfunctie 4 – Onderwijs 59
3.2.6	Hoofdfunctie 5 - Cultuur en recreatie 61
3.2.7	Hoofdfunctie 6 – Sociale voorzieningen en maatschappelijk werk 63
3.2.8	Hoofdfunctie 7 – Volksgezondheid 65
3.2.9	Hoofdfunctie 8 – Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting 67
3.2.10	Hoofdfunctie 9 – Financiering en algemene dekkingsmiddelen 69
3.3	Paragrafen 71
3.3.1	Lokale Heffingen 73
3.3.2	Risicomanagement en weerstandsvermogen 77
3.3.3	Onderhoud kapitaalgoederen 81
3.3.4	Bedrijfsvoering 87
3.3.5	Deelnemingen en collectieve sector 97
3.3.6	Grondbeleid 105
4 • Financiële begroting	109
Staat van baten en lasten	111
Meerjareninvesteringsplan 2023 – 2026	115
Staat van reserves en voorzieningen	119
Staat van personeel	120
Staat van Bijzondere uitkeringen (BU)	121
Staat van incidentele baten en lasten	122
Staat van subsidies	123
Consolidatiestaat	125
5 • Begrippenwijzer	129

Aanbieding

Hierbij biedt het Bestuurscollege de begroting voor het jaar 2023 van het openbaar lichaam Bonaire (OLB) aan ter behandeling.

De begroting volgt de indeling conform het Besluit begroting en verantwoording openbare lichamen BES. In de beleidsbegroting beschrijven we de doelstellingen voor het komende jaar (en jaren) die van invloed zijn op de begroting van het OLB. De financiële begroting geeft een overzicht van de gerealiseerde baten en lasten voor 2021, en de geraamde baten en lasten voor de jaren 2022 (na de begrotingswijziging), 2023, 2024, 2025 en 2026.

De opstelling en presentatie van de beleidsbegroting volgt de opstelling en presentatie die we bij de begroting voor het jaar 2022 hebben geïntroduceerd, met een kleine aanpassing ten aanzien van de financiële recapitulatie per hoofdfunctie. Deze is nu gegroepeerd, ten behoeve van de leesbaarheid.

Ook voor het jaar 2023 ramen wij onze baten en lasten meer realistisch, zodat we onderbesteding in de jaarrekening zoveel mogelijk zullen voorkomen. Indien noodzakelijk, zullen de budgetten door middel van een begrotingswijziging gedurende het begrotingsjaar zo spoedig mogelijk worden aangepast aan de actuele situatie. Zo kunnen eventuele vrijkomende middelen alsnog een andere bestemming krijgen.

In het komende begrotingsjaar staat de vergroting van onze uitvoeringskracht hoog op de agenda, en we investeren daarin fors. Een groot gedeelte van deze investering hebben we kunnen bekostigen uit de reguliere begroting.

In de vastgestelde begroting van 2022 was voor het jaar 2023 een tekort van USD 1.38 miljoen voorspeld. Bij de samenstelling van de begroting is het verwachte resultaat voor 2023 uiteindelijk uitgekomen op een nadelig begrotingssaldo van USD 931.000.

Daarnaast sluit de begroting 2023-2026 met een meerjarig sluitend financieel perspectief. Het OLB voldoet daarmee aan de gewenste eisen overeenkomstig de vastgestelde kaders voor een duurzaam beheer financieel beheer van het OLB.

Tot slot spreken wij de wens uit, dat uw raad de begroting 2023 inclusief de investeringen voor 2023 zoals opgenomen in het meerjareninvesteringsplan kan behandelen en vaststellen en kan instemmen met de ramingen 2024 tot en met 2026.

Namens het Bestuurscollege van Bonaire.

Henngyson Thielman

H. Thielman

Gedeputeerde Economische Ontwikkeling en Bedrijfsvoering en Ondersteuning

1

**Begroting in
één oogopslag**

Begroting 2023

— in één oogopslag

Een duurzaam Bonaire in een stabiele en kansrijke omgeving.

Inkomsten 2023

Vrije Uitkeringen

Bijzondere Uitkeringen

Overige Baten

Lokale Heffingen

Uitgaven 2023

30,7M Algemeen bestuur USD 1.358	0,8M Openbare orde en veiligheid USD 35
9,9M Verkeer, vervoer en waterstaat USD 438	5,3M Economische zaken USD 235
2,7M Onderwijs USD 119	5,0M Cultuur en recreatie USD 221
9,3M Sociale voorzieningen en maatschappelijk werk USD 412	5,6M Volksgezondheid USD 248
3,1M Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting USD 137	1,1M Financiering en algemene dekkingsmiddelen USD 49

Legenda

- Gemiddeld bedrag per inwoner
- M** Miljoen
- k** Duizend

2

Leeswijzer

Leeswijzer

De begroting van het openbaar lichaam Bonaire (OLB), wordt opgesteld aan de hand van het Besluit begroting en verantwoording openbare lichamen BES. De financiële begroting volgt een functionele indeling, met 10 hoofdfuncties, die is vastgelegd in de Regeling functionele indeling BES.

De begroting bestaat uit een beleidsgedeelte (beleidsbegroting) en een financieel gedeelte (financiële begroting).

In de beleidsbegroting beschrijven we wat we, naast onze reguliere taken, zullen gaan uitvoeren en welke maatschappelijke effecten we daarmee willen bereiken. Dit doen we in grote lijnen aan de hand van de thema's uit het bestuursprogramma 2019 -2023 en de bestuurlijke werkafspraken die met het Rijk zijn gemaakt in 2022. Bij iedere paragraaf over een thema worden onze prioriteiten voor het begrotingsjaar en wat we ermee willen bereiken weergegeven. Ook staat daarbij aangegeven onder welke hoofdfunctie de bijbehorende kosten worden ondergebracht.

Daarna beschrijven we per hoofdfunctie de financiële consequenties hiervan en geven we een overzicht van de meest belangrijke verschillen in de begroting voor 2023 ten opzichte van de begroting voor het jaar 2022. Het Besluit schrijft verder een aantal paragrafen voor, welke vanzelfsprekend zijn opgenomen in de beleidsbegroting.

In de financiële begroting is het overzicht van de te verwachten baten en lasten, voorgenomen investeringen en een overzicht van reserves en voorzieningen opgenomen. We doen dit met een meerjarenbegroting, zodat de financiële gevolgen van ons voorgenomen beleid zichtbaar is over meerdere jaren, en de effecten van investeringen kunnen worden belicht.

Alle bedragen die in deze begroting worden genoemd zijn in US dollars, tenzij dit expliciet anders wordt aangegeven.

An aerial photograph of a wind farm situated on a coastal plain. Four large white wind turbines are visible, spaced out across the landscape. The terrain is a mix of brownish soil and green vegetation, including numerous tall, thin cacti. In the background, the blue ocean meets the horizon under a bright blue sky with scattered white clouds. The overall scene is bright and clear.

3

Beleidsbegroting

3.1

Beleidsplan en beleidsprioriteiten

Het Bestuurscollege presenteert hierbij de beleidsplannen en bijbehorende prioriteiten die van invloed zijn op haar begroting voor de jaren 2023 tot en met 2026. Dit doen we aan de hand van de 6 hoofdlijnen van het Bestuursprogramma 2019-2023 welke zijn gecombineerd met de prioriteiten zoals vastgesteld in de bestuurlijke werkafspraken 2022-2023 met het Rijk.

Het onderhavige begrotingsjaar is een verkiezingsjaar: op 15 maart 2023 zullen de verkiezingen voor de Eilandsraad plaatsvinden. De beleidsplannen in een dergelijk jaar zijn veelal vrij van nieuw beleid, en bestaan uit een verdere intensivering en voortzetting van het beleid van de voorgaande jaren.

Het bestuursprogramma 2019 -2023 is opgebouwd rondom de volgende zes thema's:

- sociaaleconomische ontwikkeling;
- kansen voor iedereen door goede vorming;
- duurzame economische ontwikkeling;
- goed onderhouden, duurzame, kwalitatieve en veilige infrastructuur;
- behoorlijk bestuur en een goed functionerend overheidsapparaat;
- financiële onderbouwing, middelen en haalbaarheid.

In overleg met de staatssecretaris van Koninkrijksrelaties en Digitalisering heeft het Bestuurscollege in 2022 bestuurlijke werkafspraken gemaakt om merkbare verbeteringen te realiseren voor de inwoners van Bonaire. Hierbij is prioriteit gegeven aan:

- de sociale agenda;
- organisatieontwikkeling en dienstverlening;
- ruimtelijke ontwikkeling en economie.

We hebben een groot gedeelte van onze voornemens uit het Bestuursprogramma inmiddels in gang gezet en uitgevoerd, waarbij we vanwege de COVID-19 pandemie onze prioriteiten op een aantal punten hebben bijgesteld. Tegelijkertijd was de pandemie voor een aantal doelstellingen een katalysator en hebben we zaken sneller gerealiseerd dan in eerste instantie verwacht.

In 2023 is het onze prioriteit om het ingezette beleid verder te verankeren en bestendigen.

Hieronder volgt, aan de hand van de thema's uit het bestuursprogramma en de bestuurlijke werkafspraken een overzicht van onze beleidsprioriteiten. Ook zullen we kort de aanpak voor de verkiezingen voor de Eilandsraad beschrijven. Daarna beschrijven we de financiële consequenties die hieruit voortvloeien voor de begrotingsjaren 2023 tot en met 2026 aan de hand van de 10 hoofdfuncties zoals deze zijn vastgesteld in de Regeling functionele indeling BES.

3.1.1

Sociaaleconomische ontwikkeling

“We bevorderen voor iedereen een leefbaar inkomen en een plezierige en veilige woonomgeving”

”

Wanneer alle inwoners van Bonaire een leefbaar inkomen hebben en kunnen wonen in een plezierige en veilige woonomgeving, leveren we een belangrijke bijdrage aan het geestelijke en lichamelijke welzijn van onze burgers. We hebben voor de begroting 2023 de volgende prioriteiten vastgesteld in het kader van dit thema.

3.1.1.1 Meerjarig sociaal-economisch beleid opstellen in samenwerking met onder andere Centraal Dialoog

In het Akkoord van Kralendijk (16 april 2021) zijn in de Centraal Dialoog afspraken gemaakt over de economie, arbeidsmarkt, sociale zekerheid en armoedebestrijding. Deze sluiten aan bij wat hierover is afgesproken in het bestuursprogramma. Het huidige kabinet gebruikt dit akkoord als uitgangspunt voor de armoedebestrijding op Bonaire. Eén van de belangrijke resultaten hiervan is de verhoging van het minimumloon, dat in 2022 al met 10% is verhoogd, en in 2023 wederom een verhoging zal kennen.

De directie Samenleving en Zorg heeft in dit kader in 2022 een ‘routekaart armoede’ opgesteld. Deze wordt in 2022 en 2023 verder uitgewerkt, op het niveau van beleidsbepaling en door middel van een uitvoeringsagenda. Dit moet leiden tot een meerjarig lokaal armoedebeleid, dat juridisch goed verankerd is. Akceso zal hierbij fungeren als de uitvoeringsorganisatie, met een goed gefundeerde en geharmoniseerde uitvoering van het beleid en eenduidige communicatie naar de burger.

De bestrijding van armoede is de komende jaren één van de speerpunten van het huidige kabinet. Eén van de middelen waarmee ze de armoede willen verminderen is ervoor zorgen dat er voldoende betaalbare woningen op Bonaire beschikbaar zijn.

De bestrijding van armoede is de komende jaren ook één van de gezamenlijke speerpunten van het Bestuurscollege en het Rijk. Daarbij zal nadrukkelijk gewerkt worden aan het creëren van instrumenten om de bestaanszekerheid van de burgers te verbeteren. Het gaat daarbij onder andere om voorzieningen op het gebied van werk en inkomen, schuldhulpverlening en huisvesting van kwetsbare groepen.

Het zorgen voor voldoende betaalbare woningen op Bonaire heeft de komende jaren prioriteit. De woningbouwcorporatie op Bonaire is gestart met een aantal nieuwbouwprojecten, die hieraan bijdragen. Daarnaast is de directie Samenleving en Zorg gestart met de pilot “Bijdrage particulier verhuur” om de woningen in de particuliere sector betaalbaar te maken.

In 2023 zal een taskforce ‘volkshuisvesting’ bestaande uit medewerkers van de directies Ruimte en Ontwikkeling en Samenleving en Zorg in het leven geroepen worden om de woningbehoefte in kaart te brengen. Doel van de taskforce zal zijn om een volkshuisvestingsbeleid op te stellen in samenhang met de visie uit het Masterplan de bepalingen in het Ruimtelijk Ontwikkelingsplan, de vaststelling van het grondbeleid en de daaraan gekoppelde verordening voor het grondbeleid.

3.1.1.2 Cultuur, folkloristische uitingen, materieel en immaterieel erfgoed krijgen een prominente rol in de ontwikkeling van Bonaire

De afdeling Cultuur (SKAL) zal in 2023 meer aandacht gaan geven aan het Bonairiaans cultureel erfgoed en artistieke expressie, zoals is vastgelegd in de cultuurkalender. Dit houdt onder meer in:

- het behouden en promoten van onze lokale cultuur;
- het stimuleren van bewoners tot deelname aan de culturele activiteiten met nadruk op overdracht van generatie naar generatie.

Er wordt een infrastructuur opgezet waarmee de Bonairiaanse identiteit bewaakt kan worden, en deze zich daarnaast cultureel en op het gebied van kunst verder kan ontwikkelen. Dit betekent dat we in 2023 streng toezicht zullen houden op de opvolging en de uitvoering van de zorgcontracten die afgesloten worden op gebied van cultuur. Er zullen bezoeken worden afgelegd aan de zorgcontracthouders, en subsidies zullen worden aangepast. Doel is om via de versterkte toezichthoudende rol van de afdeling de uitvoering van culturele activiteiten over te dragen aan lokale culturele organisaties.

Extra aandacht zal worden besteed aan de volksfeesten Carnaval, Dia di Rincon, Dia di Boneiru en Bonaire Sailing Regatta, omdat dit uitgelezen momenten zijn waarop we als bevolking samen uitdrukking geven aan wat ons bindt op het gebied van folklore en cultuur.

Cultuur wordt gevormd door ons samen. Onze kleinschaligheid lijdt vanzelfsprekend tot een grote mate van diaspora. Deze leidt niet tot een verlies van ons cultureel erfgoed, vanwege de sterke passie voor de cultuur van Bonaire. Om de overdracht van onze cultuur te waarborgen bij de Bonairiaanse gemeenschap in het buitenland, is het van belang daar aandacht aan te besteden.

Het proces om te afdeling SKAL te verzelfstandigen is in 2022 al ingezet. In 2023 zal bepaald worden op welke vorm dit zal plaatsvinden.

Conform afspraken zullen alle verzelfstandigingsprocessen aan de eilandsraad worden voorgelegd.

3.1.1.3 Dienstverlening kwetsbare groepen verbeteren

In 2022 is de uitvoering van de maatschappelijke ondersteuning (aan kwetsbare groepen) geclusterd en verzelfstandigd naar Sentro Akseso Boneiru (Akseso). Conform het zorgcontract met Akseso ligt in 2023 de nadruk op het armoedebeleid, integrale wijkontwikkeling, jeugdgezondheidszorg, ondersteuning bij de opvoeding en maatschappelijke dienstverlening.

In het kader van het armoedebeleid wordt een Nota armoedebeleid opgesteld, waarin de verschillende instrumenten die hierbij worden ingezet, wettelijk en beleidsinhoudelijk worden geformaliseerd. Schuldhulpverlening is een belangrijk instrument dat wordt ingezet bij armoedebestrijding. In 2023 wordt verder gewerkt aan de introductie van schuldhulpverleningsinstrumenten op maat voor Bonaire. Akseso heeft hier een rol bij de preventie van schuldenproblematiek. Daarnaast zal binnen de organisatie geleidelijk meer aandacht uitgaan naar schuldhulpbemiddeling, bewustwording en duurzame gedragsverandering bij burgers met problematische schulden, zoals dit is vastgelegd in de kadernota schuldhulpverlening.

Bijzonder relevant voor Akseso zijn de zogeheten ‘sociale voorzieningen’: de regelingen voor financiële en materiele hulpverlening aan minderbedeelden. Met de bovenstaande clustering is de uitvoering van deze taken overgedragen aan Akseso. Naast deze voorzieningen zijn er tevens verschillende andere onderwerpen die vallen onder ‘dienstverlening aan kwetsbare doelgroepen’, zoals (nood)huisvesting, huisvesting van kwetsbare doelgroepen, resocialisatie/re-integratie van ex-gedetineerden etc. Ook voor deze onderwerpen blijft Akseso een belangrijke, zo niet de voornaamste, gesprekspartner.

De begroting en taken van Akseso zijn vastgesteld door de stuurgroep die wordt gevormd door het OLB, SZW, BZK en VWS. Voor de komende periode zal deze stuurgroep, al dan niet in een andere vorm, nog betrokken zijn bij Akseso over zaken die verband houden met de volgende mogelijke uitbreiding en vernieuwing van de taken van Akseso:

- De personele en materiële kosten van het project Huisvesting voor Kwetsbare Doelgroepen van de FCB (de planning van FCB is nog gaande);
- De personele en materiële aanvullende kosten voor het toegenomen volume en de verzwaring en verbreding (0-100 jaar) van de cliëntenstroom naar Akseso. Dit als gevolg van het bredere aanbod, het centrale voorportaal, de herkanalisering van deze stroom en de intensiever geworden samenwerking met MHC en Jeugdzorg;
- De dringende kwaliteits- en volume eisen ten aanzien van de functie van het centraal voorportaal bij Akseso.

3.1.1.4 Family Justice Center (FJC)

Burgers kunnen bij het FJC terecht bij één loket voor een multidisciplinaire aanpak van de problematiek rond intra-familiaal geweld. De voordeur van het FJC wordt gevormd door het ‘advies en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling’. Het meldpunt voert de crisisinterventie uit en is de plaatsende instantie voor vrouwenopvang of crisisplaatsing.

Het FJC is één van de onderdelen van het ‘Bestuursakkoord Huiselijk Geweld en Kindermishandeling CN’ dat het ministerie van VWS en de openbare lichamen (BES) hebben ondertekend. Preventie, deskundigheidsbevordering, versterken van de hulpverlening en samenwerking in de keten en het juridisch kader zijn naast het Advies- en meldpunt HGKM (FJC) de pijlers van dit Bestuursakkoord.

Fysiek zullen de samenwerkende bureaus binnen het FJC eind 2023 in één gebouw worden ondergebracht.

3.1.1.5 Versterking koopkracht

We hebben de afgelopen jaren de koopkracht van de bevolking op het gebied van energie en het verlagen van de kosten van het levensonderhoud op ons eiland actief ondersteund. Daarnaast werkten en werken we aan bewustwording van consumenten van hun koopgedrag.

Ook in 2023 wordt de samenwerking in de vorm van ‘Bon Kompra Plus’ voortgezet tussen de unit Economie van de Directie Ruimte en Ontwikkeling, de Directie Toezicht en Handhaving, UNKOBON, Tienda pa Konsumido Boneriano, supermarkten en importeurs. Op deze manier wordt de uitvoering van de Prijzenwet BES op zo praktisch mogelijke manier ingevuld. Conform de Prijzenwet BES wordt voor een aantal basisproducten een maximumprijs vastgesteld.

Daarnaast zullen wij actief investeren in de koopkracht en de arbeidsproductiviteit van de bevolking. Vanuit de particuliere sector worden mogelijkheden gezocht om het inkomen van de medewerkers te verbeteren, terwijl de overheid bijdraagt aan het vergroten van het arbeidspotentieel en -productiviteit, door het verzorgen van cursussen, trainingen, om- her- en bijscholing.

Deze maatregelen zijn in principe (a) ter ondersteuning van de koopkracht en (b) ter waarborging van het algemeen belang door maximum verkoopprijzen in te stellen. Samen met de particuliere sector (levensmiddelenzaken, importeurs, consumentenverenigingen) heeft de overheid mogelijkheden verkend om de kosten van levensmiddelen te verlagen. Wij denken hierbij ook aan een tijdelijke invoering van een toeslag om het effect van de hoge brandstofprijzen vanwege de internationale situatie enigszins te verlichten.

3.1.1.6 Opzetten jobcenter

Het Plenchi di Trabou, dat in februari 2021 haar deuren opende, heeft inmiddels haar rol op het gebied van arbeidsmarkt bemiddeling verankerd binnen onze samenleving. De hybride en actieve samenwerking tussen het OLB en SZW zal in 2023 het Plenchi di Trabou verder ontwikkelen. In 2023 wordt extra ingezet op het versterken, uitbreiden en verduurzamen van arbeidsinstrumenten voor mensen met een beperking door middel van loonkostensubsidie, job-coaching en beschut werk. Daarnaast zal een activerend en nieuw arbeidsmarktbeleid worden opgesteld.

3.1.1.7 Invoering vorm van ww-voorziening, verhoging kinderbijslag, algehele verhoging AOV

Als bestuur zetten we ons in voor een leefbaar inkomen, dat voldoende is om een gezond leven te leiden. Prioriteit wordt gegeven aan de invoering van een vorm van ww-voorziening, een verhoging van de kinderbijslag en een algehele verhoging van de AOV. Hiervoor zal samengewerkt worden met het ministerie van SZW en zijn de volgende afspraken gemaakt over de rijkstaken:

- de onderstand voor zelfstandig wonenden en paren die zelfstandig wonen zijn per 1 juli 2022 met een eerste stap verhoogd, respectievelijk 7,5% en 15%;
- de kinderbijslag wordt per 1 januari 2023 verhoogd tot USD 109 per kind per maand;
- uiterlijk 1 juli 2023 wordt de dubbele kinderbijslag voor kinderen met een intensieve zorgbehoefte ingevoerd;
- uiterlijk maart 2025 wordt een werkloosheidsregeling voor werknemers tot stand gebracht;
- er wordt structureel 1 miljoen euro beschikbaar gesteld voor Caribisch Nederland om de arbeidsmarkt te versterken;
- er wordt gedurende meerdere jaren geld beschikbaar gesteld om deelname aan de arbeidsmarkt van mensen met een beperking te bevorderen.

3.1.1.8 Ouderenbeleid

Het ouderenbeleid wordt het komende jaar verder uitgewerkt door de afdeling Samenleving en Zorg, in samenwerking met het ministerie van SZW. Hier zullen ook een aantal voorzieningen worden geïntroduceerd die in Europees Nederland al beschikbaar zijn in het kader van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO).

3.1.1.9 Integrale basisvoorziening voor kinderopvang

De ondersteuningsstructuur van het programma Bes(t)4Kids Bonaire krijgt in 2023 verder vorm. Daarnaast worden de verschillende onderdelen hiervan ingebed binnen de organisatie van het OLB en/of andere samenwerkende partners in het veld, zoals Akseso en EOZ.

In 2023 worden de activiteiten uitgevoerd conform het goedgekeurde bestedingsplan.

In het kader van de verdere professionalisering van de kinderopvang zal meer nadruk gelegd worden op de kwaliteit van de huisvesting van kinderopvang.

3.1.1.10 Integrale wijkontwikkeling

In de bestuurlijke afspraken tussen het Rijk en het OLB, die in lijn liggen met het bestuursprogramma is de intentie uitgesproken om concrete projecten uit te voeren die zijn gericht op het vergroten van de sociale cohesie, en de (fysieke) infrastructuur in de wijken. Akseso zal hierbij optreden als verbinder in de wijken. Dit past in de taakstelling van Akseso om de buurthuizen te beheren en het buurthuiswerk uit te voeren. De nadruk zal gelegd worden op het faciliteren van activiteiten en initiatieven die vanuit de wijken zelf worden bedacht, met de wijkactieactieplannen als leidraad.

Het jaar 2023 staat in het teken van verduurzaming van de wijk door fysieke wijkverbetering en verbetering van de sociale cohesie. Het initiatief van LVV om volkstuintjes in de vorm van 'greenhouses' te plaatsen bij de verschillende wijkcentra sluit hier heel goed bij aan. LVV zal instructies geven hoe groenten en fruit kunnen worden gekweekt, startpakketten uitdelen en laten zien hoe bepaalde groenten klaargemaakt kunnen worden.

Verduurzaming van de wijken betekent ook het inplannen van beheerwerkzaamheden, zoals renovatie van buurthuizen, particuliere woningen van kwetsbare doelgroepen zoals ouderen, minder validen en kansarme gezinnen.

Door middel van een gezamenlijke, gebiedsgerichte integrale aanpak wordt gestreefd naar het structureel verbeteren van de leefbaarheid en de sociale cohesie van de wijk. Op zowel sociaal, economisch (wijk economie) als fysiek vlak zijn er kansen om behoeftegericht de leefbaarheid, en daarmee de sociaal- economische positie, te verbeteren door middel van participatie (burgerinitiatieven) te stimuleren. Dit kan door onder andere door initiatieven op het gebied van natuur, kunst en cultuur voor de ontwikkeling van hun wijk.

3.1.1.11 Doorontwikkeling publieke gezondheid met het oog op preventie

In het kader van de opbouw van de publieke gezondheidszorg op Bonaire en voor het verder inrichten en uitvoeren van de wettelijke taken is het noodzakelijk om de afdeling Publieke Gezondheid door te ontwikkelen conform het 'Actieplan doorontwikkeling Publieke Gezondheidszorg'. Daarbij hebben het ontwikkelen van een sterke structuur op het gebied van gezondheidsbevordering, door middel van preventie programma's, en ontwikkelen van interventies en voorzieningen prioriteit. Dit gebeurt in nauwe samenwerking met het Ministerie VWS en GGD Haaglanden.

3.1.1.12 Integraal sportprogramma

De afdeling Sport van het OLB wordt verzelfstandigd in 2023 en zal haar taken dan op basis van een zorgcontract met het OLB uitvoeren. Hierbij wordt er rekening gehouden met de reeds gerealiseerde en nog te verwachten bevolkingstoename en de daarmee samenhangende toename in de behoefte van sportfaciliteiten.

Het wegwerken van het achterstallig onderhoud, welke in 2022 is geïnventariseerd, zal de komende jaren worden voortgezet. Daarnaast zal ook geïnvesteerd worden in nieuwbouw van faciliteiten. Daarmee kunnen de bewoners van Bonaire in 2023 beschikken over acht velden met kunstgras en verlichting. Ook kan door de aanleg van verlichting dan in de avonduren efficiënter gebruik gemaakt worden van de sportvelden.

Naast voor de georganiseerde sport, worden de velden ook gebruikt door scholen, voor naschoolse activiteiten, amateursporten, en andere vormen van bewegen en spel. Dit verhoogt de noodzaak voor een goed en continue onderhoud en daarvoor benodigde middelen.

Verder blijft het bevorderen van een gezonde gemeenschap door middel van sport en beweging een prioriteit. In 2023 gaat Indebon investeren in het aantrekken van gekwalificeerd personeel, duurzaam werkmateriaal, onderhoud en verbetering van de infrastructuur en de toegankelijkheid van sportfaciliteiten. daarvoor benodigde middelen.

Bonaire zet concrete stappen in 2023 om zich maatschappelijk en economisch te ontwikkelen en zoekt daarvoor naar strategische partnerschappen in Nederland in het kader van de professionalisering van sport op het eiland en het opleiden van lokale trainers. Deze partnerschappen bieden unieke kansen om Bonaire als hub te positioneren voor de regio en voor de diversificatie van de economische activiteiten.

3.1.1.13 Uitwerken en implementeren dierenwelzijn

Nadat het beleidsplan, dat in 2022 wordt opgesteld, is goedgekeurd, kan in 2023 worden gestart met de implementatie.

Voor de integrale aanpak van de hondenproblematiek, intensiveren van de handhaving en bewustwordingscampagne dient er ook gekeken te worden naar de mogelijkheden van gratis sterilisatie/castratie campagnes, het opzetten van een registratiesysteem met registratie mogelijkheden, het laagdrempelig verschaffen van bijvoorbeeld halsbanden en tekenpennen. Ook is het de bedoeling om een aantal extra opvangplekken voor honden te realiseren, gezien het schrijnend aantal loslopende (zwerf)honden op Bonaire.

3.1.1.14 Huurcommissie

De huurcommissie draagt bij aan onze doelstelling voor het zorgdragen voor betaalbare woningen op Bonaire. In 2023 zal de huurcommissie haar werkzaamheden en taken meer onder de aandacht van de burgers brengen door middel van communicatieve en promotionele activiteiten.

Beoogd maatschappelijk effect	Wat gaan we doen	Hoofdfunctie
Sportmogelijkheden als bijdrage aan de volksgezondheid	Verzelfstandiging afdeling Sport	5
	Verhoging intensiteit onderhoud sportfaciliteiten	5
	Gebruik van sportvelden in de avonduren	5
	Gebruik van sportvelden voor meerdere types activiteiten	5
	Deelname aan interinsulaire spelen	5
Verhoogde aandacht voor ons cultureel erfgoed	Inrichting infrastructuur voor behoud culturele identiteit	5
	Verzelfstandiging SKAL	5
Kwetsbare groepen worden ondersteund	Vertegenwoordiging door culturele en folkloristische groepen buiten Bonaire	5
	Opstellen nota armoedebeleid	6
	Operationele en fysieke start Family Justice Center	6
	Verdere uitwerking ouderenbeleid	6
Een leefbaar inkomen voor alle inwoners	Monitoren en daar waar mogelijk verbeteren koopkracht	6
	Invoering van ww-regeling werknemers	6
	Verhoging kinderbijslag	6
	Verhoging AOV	6
	Integrale basisvoorziening voor kinderopvang	6
Vergroting sociale cohesie in de wijken	Verder verankeren van de huurcommissie	8
	Integrale wijkontwikkeling	6
Integrale aanpak van natuur en dierenwelzijn in afstemming met duurzame sociaaleconomische ontwikkeling	Implementatie beleidsplan dierenwelzijn	7

3.1.2

Kansen voor iedereen door goede vorming

“We creëren (nieuwe) kansen voor een ieder door middel van het ‘leven lang leren concept’.”

”

De kansen die ons geboden worden om te leren en ons te ontwikkelen zijn in belangrijke mate bepalend voor de rest van ons leven. Leren stopt niet na het beëindigen van school. Het is belangrijk om de mogelijkheid te hebben om je je leven lang zowel persoonlijk als professioneel te blijven ontwikkelen: een leven lang leren. Dit draagt bij aan het welbevinden van onze burgers, en geeft ons mogelijkheden om onze economie zo succesvol mogelijk te laten draaien. Hieronder belichten we voor 2023 onze prioriteiten ten aanzien van dit thema.

3.1.2.1 Opstellen onderwijs en pedagogische visie en plan van aanpak en uitvoering vormingsplan

In 2023 zal er een pedagogische visie worden opgesteld, op basis van de bouwstenen die door de gemeenschap zijn aangedragen. Deze visie is een belangrijke bijdrage aan de verbetering van de kinderrechtsituatie op Bonaire. Op basis van de pedagogische visie en de daarin aangegeven prioriteiten wordt een uitvoeringsprogramma opgesteld.

3.1.2.2 Integraal jeugdbeleidsplan

De uitbreiding van de bibliotheek behoort tot prioriteiten van het bestuurscollege.

Bibliotheek Publika Boneiru heeft de ambitie om een volwaardige bibliotheek te zijn, waarin waardevolle documentatie te vinden is voor de burgers. Onze visie is breder dan alleen het bevorderen van leesplezier. Als bestuurscollege richten we ons breed op de maatschappelijke functies die in de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen worden gesteld:

- het ter beschikking stellen van kennis en informatie;
- het bieden van mogelijkheden tot ontwikkeling en educatie;
- het bevorderen van lezen en het laten kennismaken met literatuur;
- het organiseren van ontmoeting en debat;
- het laten kennismaken met kunst en cultuur.

In 2023 zal een grote inhaalslag plaatsvinden door het plegen van investeringen voor ICT en een gefaseerde aanschaf van boeken.

Beoogd maatschappelijk effect	Wat gaan we doen	Hoofdfunctie
Integraal vormingsplan	Opstellen onderwijsvisie	4
Tegengaan braindrain	Inventarisatie mogelijkheden interinsulaire samenwerking	4
Integraal vormingsplan	Uitbreiden en verbeteren bibliotheek	5
Kansen op de arbeidsmarkt voor alle inwoners	Versterken, uitbreiden en verduurzamen arbeidsinstrumenten voor mensen met een beperking	6

3.1.3

Duurzame economische ontwikkeling

“We creëren een Bonaire waarbij economische ontwikkeling duurzaam wordt ingezet en in balans is met natuur- en cultuurbeheer. Bonaire als Blue Destination als uitgangspunt.”

”

We streven naar een economische ontwikkeling die duurzaam wordt ingezet en in balans is met natuur en cultuur. Op deze manier dragen we bij aan de zelfredzaamheid en verbetering van de koopkracht van de burgers van Bonaire. Bonaire als Blue Destination geldt hierbij als uitgangspunt. Hieronder belichten we voor 2023 onze prioriteiten ten aanzien van dit thema.

3.1.3.1 Natuur en milieu beleidsplan

In 2023 wordt het Natuur en milieu beleidsplan grootschalig geïmplementeerd. We zullen de sargassum problematiek structureel aanpakken. Daarnaast zullen we de organisatie van afvalstromen in kaart brengen zodat dit circulair kan worden opgepakt.

Op het gebied van natuur en milieu zijn onze verdere prioriteiten:

- natuurbehoud met name onder water;
- natuur en milieu op land;
- herbebossing;
- loslopende dieren;
- bevordering van landbouw;
- beschermde diersoorten.

3.1.3.2 Beleids- en actieplan voor MKB met aandacht voor kwaliteitstoerisme, intensivering van lokale productie

In 2023 zal de afdeling LVV verder geprofessionaliseerd worden in het kader van de revitalisatie van onze organisatie. De doelstelling voor LVV is hierbij een verdere professionalisering van de geitenhouderij, visserij en landbouwontwikkeling op Bonaire. Om dit te realiseren zal er landbouwgrond voorzien moeten worden van een deugdelijke afrastering. De productie van voedingsmiddelen door LVV zal ook worden ingezet voor de voedselbank. Om deze productie te verbeteren is het nodig om het irrigatiesysteem te verbeteren en een aantal landbouwwerktuigen aan te schaffen.

Kavels moeten worden uitgegeven ten behoeve van verhoging van het niveau van zelfvoorziening. Er zal een ontwikkelingsfonds opgericht worden ten behoeve van investeringen op het gebied van landbouw, visserij en veeteelt. Dit is nodig omdat deze activiteiten op dit moment (nog) niet rendabel genoeg zijn om op de vrije markt financiële middelen te krijgen.

De afgelopen jaren hebben we dit met het project *Di Simia Pa Produkto de kunukero empresario* weten te ondersteunen door het aanbieden van incentives, zoals het ploegen en rijp maken van landbouwgronden, het ondersteunen in de kosten van transport van irrigatiewater, het aanbieden van business coaching, begeleiding door experts, het gereedmaken van afzetlocaties (zoals Marche di Playa) en het plaatsen van de greenhouses. Deze incentives zullen in 2023 worden voortgezet en geïntensiveerd met het faciliteren van kennis en toegang tot kapitaal.

Het concept is inmiddels zeer succesvol gebleken met concrete resultaten. De komende tijd zal het Bestuurscollege andere locaties voor dit initiatief aanwijzen waar nieuwe sectorgerichte business incubators zullen worden opgericht.

3.1.3.3 Business Incubator

In 2022 is de BusinessSpark geopend. In deze business incubator voor de creatieve industrie kunnen (startende) zelfstandige ondernemers kennis uitwisselen en krijgen zij handreikingen waarmee zij hun bedrijf kunnen doorontwikkelen tot een succesvolle onderneming. Het concept is inmiddels succesvol gebleken, zodat er de komende tijd meerdere locaties voor dit initiatief zullen worden opgericht.

Wij willen nieuwe business incubators in andere sectoren ontwikkelen op het gebied van ondernemerschap, creatieve industrieën en landbouw. Deze voornemens worden mede gerealiseerd in samenwerking met strategische partners. Het succes van de business incubator dient herhaald te worden om de daadwerkelijke diversificatie van onze economie te realiseren.

3.1.3.4 Verdere afstemming en uitvoering publiek-private aanpak Strategisch Toeristisch Plan en Blue Destination concept

Het belang van toerisme voor onze economie is groot. In lijn met het Strategisch Toeristisch Plan, het Blue Destination concept en het Tourism Recovery Plan zetten we in 2023 in op :

- het verder terugbrengen van de bestaande markten voor Bonaire;
- een diversificatie van toeristische activiteiten;
- een verbetering van ons toeristisch product;
- meer binding met de lokale bewoners en bevordering van hun betrokkenheid bij toerisme.

We zullen blijven investeren in:

- goed gefundeerde marketingcampagnes;
- ontwikkeling en behoud van vliegverbindingen;
- de organisatie van lokale festiviteiten zoals Bario festivals en Taste of Bonaire;
- markt onderzoek;
- educatie en training;
- productontwikkeling.

3.1.3.5 Opzetten Klanten Service Centrum

Inmiddels is het one-stop-shop concept voor de aanvraag voor vergunningen digitaal gerealiseerd. In 2023 zullen we dit verder uitbouwen en verbeteren. Daarnaast zal dit concept ook fysiek worden gerealiseerd in het nieuwe Klanten Service Centrum. Hierover leest u meer in de paragraaf over het thema 'behoorlijk bestuur en een goed functionerend overheidsapparaat'.

Beoogd maatschappelijk effect	Wat gaan we doen	Hoofdfunctie
Behoud van onze natuur	Implementatie Natuur en milieu beleidsplan	7
	Professionalisering LVV	3
	Aanleg volkstuintjes bij de wijkcentra	3
Bevordering lokale productie	Verstrekken groenpakketten volkstuintjes	3
	Ontwikkelingsfonds ten behoeve van landbouw, visserij en veeteelt	3
Stimuleren lokale startups	Uitbreiden aantal incubators	3
Efficiënte en effectieve communicatie met het OLB over vergunningen en financiële ondersteuning	Oprichten en inrichten van één fysiek en digitaal klant service centrum	0
	Organiseren economische bijeenkomsten	3
Diversificatie economische activiteiten en aanboren nieuwe markten	Voorlichting verschaffen	3

3.1.3.6 Diversificatie, stimuleren ondernemerschap en dataverzameling

We zullen in dialoog gaan en blijven met (lokale) ondernemers, starters en institutionele investeerders in het kader van de bevordering van ondernemerschap en het verbeteren van het investeringsklimaat. Dit zullen we doen door het organiseren van economische bijeenkomsten voor en het geven van voorlichting aan de lokale bevolking. Hiermee beogen we de betrokkenheid van de lokale bevolking bij het toerisme te bevorderen en meer betrokkenheid en participatie in nieuwe economische activiteiten te bewerkstelligen. Om de hartslag van de economische activiteiten te kunnen bepalen hebben we informatie en statistische data nodig. Hierbij zal het OLB nauw samenwerken met informatie- en data leveranciers en het Centraal Bureau voor de Statistiek.

3.1.4

Goed onderhouden, duurzame, kwalitatieve en veilige infrastructuur

“We creëren veilige en goede wegen en wijken, we ontwikkelen een nieuwe vrachthaven, breiden het vliegveld uit, werken aan toegankelijk en betaalbaar openbaar vervoer en zorgen voor een goede en betaalbare digitale infrastructuur.”

”

We zijn afhankelijk van een goede zee- en lucht verbinding omdat we op een eiland wonen. Daarnaast is het belangrijk dat we ons op een veilige en verantwoorde manier kunnen verplaatsen tussen de woon- en werk- en recreatiegebieden op Bonaire. De groei van onze bevolking van de laatste jaren heeft de druk op onze infrastructuur vergroot. Hiernaast kampen we met een achterstand in onderhoud van onze infrastructuur. Inmiddels hebben we voor een aantal van de uitdagingen op dit gebied de middelen veilig gesteld om de mobiliteit van onze inwoners te vergroten, onze bereikbaarheid veilig te stellen, het beheer van de openbare ruimte te verbeteren en een aantrekkelijke woon- en leefomgeving te waarborgen. Hieronder belichten we voor 2023 onze prioriteiten ten aanzien van dit thema.

3.1.4.1 Rampencoördinatie

In 2023 zullen we de rampencoördinatie verder bestendigen door het uitbreiden van het aantal medewerkers, vastleggen van procedures en het versterken van de organisatie. Daarnaast zullen medewerkers verder worden getraind. Er wordt in 2023 geïnvesteerd in aanvullende materialen die nodig zijn bij een ramp. Bonaire kent, zeker in verhouding tot haar omvang, een groot aantal bedreigingen op dit gebied. Hierbij valt te denken aan calamiteiten rondom de luchthaven, een mogelijke rampen op zee of op land. We zullen daarom in 2023 een verdere professionalisering van onze rampenbestrijding realiseren en een crisisbudget opstellen.

3.1.4.2 Aanpak wegen

Voor een volledige beschrijving van de aanpak van het onderhoud van de wegen wordt de lezer verwezen naar de paragraaf over onderhoud kapitaalgoederen.

3.1.4.3 Water management plan

Bonaire zal de komende jaren worden geconfronteerd met de gevolgen van de stijging van de zeespiegel ten gevolge van klimaatverandering. Hierover worden de eerste rapporten inmiddels uitgebracht. We zullen in 2023 beginnen met dataverzameling, zodat we op basis daarvan een water management plan kunnen opstellen.

3.1.4.4 Centrumvisie Kralendijk

We vinden het belangrijk dat Bonaire een centrum heeft dat aantrekkelijk is voor haar inwoners, haar bezoekers en daarmee vanzelfsprekend ook voor de ondernemers die hier hun bedrijf hebben. De uitvoering van de centrumvisie Kralendijk is in 2022 is gestart. In dit kader wordt in 2022 gestart met de aanbesteding en voorbereiding van de ontwikkeling en inrichting van het terrein bij de Kaya Betico Croes (waarop voorheen de gevangenis was gevestigd).

3.1.4.5 Voorbereidingen en aanleg vracht- en containerhaven

We zijn voor veel van onze behoeftes volledig afhankelijk van de invoer van goederen. Containers en overige vracht komen grotendeels aan vanaf Curaçao. Het prijsniveau van consumptiegoederen op Bonaire is hierdoor hoog, wat mede veroorzaakt wordt door de hoge transportkosten en kostenstructuur door overslag. De bouw van een nieuwe vrachthaven beoogt te voorzien in een nieuwe congestievrije haven met een capaciteit die, ook op lange termijn, voldoende is voor de vrachtafhandeling voor Bonaire. Hiermee willen we verder lagere transportkosten en efficiëntere afhandeling van vracht realiseren. Daarnaast kan export worden uitgebreid en kan de haven van Kralendijk verder worden ontwikkeld voor personenvervoer.

De beoogde maatschappelijke effecten die we hiermee (al dan niet gedeeltelijk) wensen te realiseren zijn:

- leefbaar inkomen;
- beheersing van de kosten van levensonderhoud;
- beheersing van de kosten van het zakendoen;
- betere inrichting van de openbare ruimte;
- mogelijkheid voor overslag van vracht als nieuwe bedrijfsactiviteit;
- herontwikkeling van de haven van Kralendijk voor personenvervoer en cruise toerisme.

Het WEB-terrein in Hato (tegenwoordig gebruikt als opslag en ruimtes voor magazijn en kantoren voor WEB aan de naastgelegen drinkwaterinstallatie) is door het Bestuurscollege als voorkeurslocatie aangewezen als locatie voor de nieuwe containerhaven. In 2021 hebben het Bestuurscollege en het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat besloten om de planvorming en voorbereiding van de aanleg van de nieuwe haven gezamenlijk ter hand te nemen. Dit is vastgelegd in het Samenwerkingsconvenant Zeehavens Bonaire van februari 2021.

In de eerste helft van 2022 is een maatschappelijke kosten- en batenanalyse (MKBA) uitgevoerd om de effecten van de verhuizing van de vrachtterminal naar het WEB-terrein of het BOPEC-terrein in kaart gebracht ten opzichte van de huidige situatie. De resultaten tonen aan dat de maatschappelijke baten de kosten ver overschrijden en de Hato locatie een zeer positieve netto contante waarde (NCW) heeft. In 2022 heeft het OLB opdracht gegeven voor het opstellen van de startnotitie MER en een impressie laten maken van hoe de nieuwe vrachthaven eruit gaat zien en het beslag op de ruimte. De bouw van de nieuwe vrachthaven wordt in nauw overleg met het ministerie van I&W en WEB voorbereid.

In 2023 zullen we starten met het vastleggen van het voorbereidingskrediet hiervoor in lijn met de afspraken in het Samenwerkingsconvenant Zeehavens Bonaire. In de periode 2024-2026 zal deze worden voortgezet conform de verdeelsleutel in dit convenant.

3.1.4.6 Beheer openbare ruimte en publieke stranden

Voor de inwoners van Bonaire is het belangrijk dat de kwaliteit van de openbare ruimte gekwalificeerd kan worden als schoon, veilig en netjes. In het kader van de revitalisering van openbare ruimten en publieke stranden hebben we het voornemen om in 2023 een actief beheer van de openbare ruimte en de coördinatie van haar revitalisatie uit te voeren. Hieronder vallen zaken zoals het onderhoud van bermen en het schoonhouden van de rooien, en de aanleg en modernisering van de infrastructuur en publieke voorzieningen. Hiervoor is het nodig dat een aantal functies wordt ingevuld en machines worden aangeschaft.

Met de toename van de bouw van woningen en hotels langs de kust, zijn de mogelijkheden voor recreatie door de burgers beperkt. De inrichting van het strand Te Amo in 2023 is met name bedoeld om onze inwoners een veilige, nette en mooi ingerichte omgeving te bieden om te recreëren.

3.1.4.7 Plan van aanpak en implementeren goed openbaar vervoer

Het Bestuurscollege kent in haar bestuursprogramma 2019-2023 een goed en betaalbaar openbaar vervoer prioriteit toe en stelt dat er aan “toegankelijk, veilig en betaalbaar” openbaar vervoer gewerkt moet worden. Momenteel worden verschillende vormen van collectief vervoer aangeboden met taxi's, kleine bussen voor doelgroepen-vervoer en toeristisch busvervoer. Ook is er specifiek ‘besloten’ vervoer van schoolkinderen, ouderen en patiënten dat wordt georganiseerd door OLB, ZW-Groep en Mariadal. Er is echter nog geen openbaar vervoer dat voor iedereen toegankelijk is en volgens een vaste dienstregeling en route rijdt.

Naar verwachting zal op korte termijn de verordening openbaar vervoer vastgesteld kunnen worden, zodat we deze in 2023 voortvarend uit kunnen gaan voeren. We hebben de ambitie om dit zoveel mogelijk duurzaam uit te voeren, zoals bijvoorbeeld door de inzet van elektrische voertuigen.

In 2023 is het bedrag op de begroting dat voor leerlingenvervoer wordt gereserveerd verhoogd, om de hogere kosten te dekken.

3.1.4.8 Straatverlichting

In 2023 zal de conventionele straatverlichting in fases, verdeeld over meerdere jaren, worden vervangen. In 2022 is het proefproject hiervoor afgerond, zodat we met de uitvoering hiervan kunnen beginnen. Het resultaat zal betere verlichting, met minder onderhoud- en energiekosten, zijn. Deze investering en de relatie met minder onderhoudskosten vindt zijn weerslag in het meerjaren-investeringsplan.

3.1.4.9 Modernisering luchthaveninfrastructuur

De eerste stap van het faseringsplan voor de modernisering van de luchthaveninfrastructuur betreft een herinrichting en uitbreiding van de platformen waardoor de veiligheid vergroot wordt. De kosten hiervoor zijn geraamd op 21,6 miljoen euro (incl ABB, prijspeil 2021). Hiervan heeft het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat een bedrag van 15 miljoen euro gereserveerd. Als aandeelhouder van Bonaire International Airport (BIA) dient het OLB een bijdrage van 6,6 miljoen euro te leveren, beginnend in 2026 en eindigend in 2029. Met deze deelname worden de totale kosten voor de investeringen aan de luchtzijde gedekt en de bijdrage van het ministerie gegarandeerd. Hiermee zal onze luchthaven aan de huidige ICAO regelgeving te kunnen voldoen.

Beoogd maatschappelijk effect	Wat gaan we doen	Hoofdfunctie
Professionele rampenbestrijding	Uitbreiding formatie en aanschaf materialen	1
	Renovatie bestaande wegen	2
	Onderhoud bestaande wegen	2
	Verharden onverharde wegen in woonwijken	2
Een veilig en goed onderhouden netwerk van wegen	Aanleg en renovatie toegangswegen scholen.	2
	Noodreparaties aan wegen die pas later ingepland zijn voor renovatie	2
	Financiering voor infrastructuur voor nieuwe woonwijken van FCB	2
	Vervanging straatverlichting	2
Een onderbouwd plan voor watermanagement	Dataverzameling	2
Een centrum dat aantrekkelijk is voor inwoners en bezoekers en de daar gevestigde ondernemers	Uitvoering Centrumvisie	2
Zekerheid continuïteit en betaalbaarheid van levering van goederen via zeevervoer/containervervoer	Verder voorbereiden bouw containerhaven	2
Een schone, intacte en veilige openbare ruimte	Beheer van openbare ruimte door OLB	2
Aantrekkelijke recreatie locaties voor de burgers van Bonaire	Verdere uitvoering verbetering publieke stranden	5
Duurzame mobiliteit voor alle inwoners van Bonaire	Vaststellen en uitvoeren verordening Openbaar Vervoer	2
Goede bereikbaarheid scholen	Kosten leerlingenvervoer bijstellen	4
Prettige omgeving voor de inwoners voor recreatie	Inrichting stranden	5
Heldere indeling van de openbare ruimte	Uitvoering herziening ROB	8
Een schone, nette leefomgeving	Verankeren onderhoud openbare ruimtes en stranden	2
Goede en veilige luchtverbindingen	Modernisering luchthaveninfrastructuur	3

3.1.5

Behoorlijk bestuur en een goed functionerend overheidsapparaat

“We zorgen voor een transparant en stabiel bestuur. Het overheidsapparaat wordt omgevormd tot een servicegerichte organisatie die uitstekende dienstverlening nastreeft.”

”

We streven naar een transparant, stabiel bestuur met een servicegerichte organisatie die uitstekende dienstverlening nastreeft. We zijn inmiddels begonnen met het revitalisatie proces van onze organisatie met een transitietraject.

In dit kader zijn in deze begroting specifieke actiepunten opgenomen voor de revitalisatie van de ambtelijke organisatie, de inrichting van het Klanten Service Centrum, verdere investering in integriteit van de organisatie, en een verbeterde huisvesting van het bestuurlijk en ambtelijk apparaat. Hieronder belichten we voor 2023 onze prioriteiten ten aanzien van dit thema.

3.1.5.1 Revitalisatie van de organisatie

De revitalisatie van de organisatie is een belangrijk middel om te komen tot een door ons gewenst niveau van dienstverlening. In de paragraaf ‘bedrijfsvoering’ in deze begroting worden de belangrijkste financiële gevolgen hiervan beschreven.

Er zullen nieuwe organisatieonderdelen worden toegevoegd en de uitvoeringskracht zal worden verhoogd. Dit betekent dat we een aantal formaties zullen toevoegen, onder andere bij het bureau integriteit, het bureau Eilandsecretaris en de Griffie. De formatie van het bureau integriteit zal worden uitgebreid om de continuïteit van de werkzaamheden te waarborgen. De juridische afdeling zal, zoals in de bestuurlijke werkafspraken is vastgelegd worden uitgebreid zodat de achterstand op wetgeving kan worden ingehaald, en de afdeling verder versterkt wordt.

3.1.5.2 Opzetten en inrichten Klanten Service Centrum en start voorbereidingen voor een eilandkantoor

De uitvoeringskracht van onze organisatie wordt onder meer beperkt door de versnipperde huisvesting van onze bestuurlijke en ambtelijke organisatie. Dit belemmert de directe collegiale samenwerking en is daarnaast niet bevorderlijk voor de dienstverlening aan de burgers.

In 2022 zijn we gestart met de voorbereidingen voor het Klanten Service Centrum, dat zal worden gevestigd in het gebouw aan de Abraham Boulevard, onder voorbehoud van instemming van de Eilandsraad. In 2023 zal dit geopend worden. De burger kan hier dan terecht voor nagenoeg alle loketfuncties van het OLB.

In 2023 beginnen we daarom ook met de voorbereidingen voor de bouw van één gebouw waarin de ambtelijke en bestuurlijke organisatie van het OLB gezamenlijk gehuisvest kan worden. Er wordt een programma van eisen opgesteld, een locatie vastgesteld en de aanbestedingsprocedure voor de bouw wordt opgestart. Het is de verwachting dat daarna in 2024 met de bouw hiervan kan worden gestart.

3.1.5.3 Versterken bestuurlijke communicatie

We willen de burgers beter inzicht geven in de bestuurlijke activiteiten. We hebben daarom de ambitie om in 2023 de communicatie hierover structureel te versterken, zodat er meer transparantie ontstaat over ons beleid. De hieraan gerelateerde kosten zullen gedeeltelijk worden gedekt uit een BU en zal vanaf 2024 structureel opgevoerd worden op de begroting van het OLB.

3.1.5.4 Procesverbetering en prioritering taken Toezicht en Handhaving

In 2022 heeft het Bestuurscollege een aantal prioriteiten vastgesteld voor de afdeling Toezicht en Handhaving in het kader van de goede naleving van de wetten en regels op Bonaire door inwoners, bedrijven en bezoekers. In 2023 zal de afdeling zich hierop richten door middel van de RIA systematiek (registreren, interpreteren en acteren). Met behulp van een nieuwe applicatie en betere procesbeschrijving kan de directie Toezicht en Handhaving deze taken op een effectieve wijze uitvoeren. Hiervoor zal expertise van buiten worden aangezocht. De prioriteiten voor 2023 zijn toezicht en handhaving op het gebied van:

- illegaal storten van afval;
- illegaal afgraven van diabaas;
- duurzame kustbebouwing;
- introductie nieuwe milieuwetgeving voor bedrijven;
- voedselveiligheid;
- illegale verhuur van woningen ten behoeve van recreatie.

3.1.5.5 Bureau Bestuurlijke betrekkingen

We willen een professioneel bestuursorgaan oprichten dat in staat is om de afstemmingsproblemen die we ondervinden tussen het OLB en de ministeries op te heffen, en meer regie op Bonaire te beleggen op de gebieden waarop we samenwerken met het Rijk.

Het Bureau Bestuurlijke betrekkingen dat we in 2023 op zullen richten wordt een ondersteunend en coördinerend bureau dat de bestuurlijke rol van het Bestuurscollege zal faciliteren bij het maken van bestuurlijke afspraken en het hierover strategisch onderhandelen. Wij zullen op deze manier vanuit ons perspectief op Bonaire zicht krijgen en houden op wat er speelt in dossiers en binnen de organisatie.

De bewustwording van onze belangen bij alle partijen is voor dit bureau een belangrijk doel. Het levert direct en indirect een stevige bijdrage aan empowerment van het OLB als geheel en van de organisatie en medewerkers in het bijzonder.

We weten uit ervaring dat verschillende overheids-NV's met dezelfde problematiek te kampen hebben. We zullen daarom zoveel mogelijk met hen afstemmen zodat we tot een 'Bonairiaanse stem' komen in onze gesprekken met het Rijk.

We zullen de takenverdeling tussen het OLB en het Rijk volgens de WolBES en de FinBES evalueren in combinatie met het onderzoek naar de hoogte en onderbouwing van de Vrije Uitkering.

3.1.5.6 OLB Academie

In 2023 gaan we verder met het geven van trainingen en opleidingen aan de medewerkers van het OLB om zo bij te dragen aan hun ontwikkeling en expertise verhoging. De OLB Academie wordt in 2023 verder uitgebouwd als vehikel voor de ontwikkeling van haar medewerkers door trainingen op het gebied van (inhoudelijke) kennis en vaardigheden aan te bieden om te kunnen voldoen aan nieuwverworven inzichten, gewijzigde processen en technologie en de veranderende (productiviteits-) eisen die vanuit de samenleving aan de organisatie worden gesteld. Uitgangspunt voor de ontwikkeling is de revitalisering van het OLB uitgewerkt in de inrichtingsplannen.

3.1.5.7 Voorbereidingsinvestering renovatie Bestuurskantoor

In 2023 ondergaat het Bestuurskantoor een noodzakelijke renovatie. Hiervoor is in de begroting een voorbereidingsinvestering opgenomen.

3.1.5.8 Aanschaf ICT middelen en digitalisering

In 2023 wordt een volledig vernieuwde en beveiligde ambtelijke werkomgeving gerealiseerd. Hiermee wordt de opslag en beschikbaarheid van de gegevens van burgers, bedrijven en het ambtelijk apparaat geborgd. Daarnaast worden voor een aantal diensten de gebruikte applicaties vernieuwd en huidige ICT knelpunten opgelost. Dit betekent een verhoging van de jaarlijkse licentiekosten, en een investering in hardware voor 2023.

3.1.5.9 Inrichting EU desk

In 2022 heeft de gezaghebber de rol van Territory Authorized Officer (TAO) voor Bonaire bij de Europese Unie (EU) op zich genomen. Voorheen rustte deze functie bij de gedeputeerde van Financiële Zaken. Met deze verandering wordt meer continuïteit in de uitvoering van de functie van TAO op Bonaire bewerkstelligd. De TAO op Bonaire zorgt onder andere voor coördinatie op de projecten die door de EU worden gefinancierd in het kader van duurzame ontwikkeling en meer toegang tot fondsen. Voorbeelden hiervan zijn projecten die worden gefinancierd uit de "European Development Fund"(EDF), de "Multiannual Indicative Programme" (MIP) en de "Resilience, Sustainable Energy and Marine Biodiversity Programme"(RESEMBID) voor de Overseas Countries and Territories (OCT's) waaronder ook Bonaire valt.

Om deze taak verder te borgen binnen de organisatie wordt in 2023 een EU desk verder ingericht. Het is de verwachting dat deze desk binnen enkele jaren financieel zelfvoorzienend zal zijn door de bekostiging op te nemen in de fondsen die worden aangevraagd.

3.1.5.10 Opstellen Algemene Plaatselijke Verordening

Bonaire kent geen Algemene Plaatselijke Verordening (APV), waarin de regelgeving staat die op Bonaire geldt ten aanzien van openbare orde en veiligheid, maar een 'Algemeene politiekeur' die stamt uit 1919, en in 1950 voor het laatst werd herzien. In 2023 zal het vernieuwingsproces van deze regelgeving worden afgerond.

3.1.5.11 Aanpak ondermijning – opzetten RIEC

Bonaire heeft, zoals veel landen, te maken met de problematiek van ondermijning door georganiseerde criminaliteit. Hierdoor komt de veiligheid van onze samenleving onder druk te staan, vermindert de leefbaarheid van ons eiland en kan het vertrouwen in de overheid verminderen. Door ondermijning kunnen boven- en onderwereld verweven raken, kan de integriteit van het openbaar bestuur en het bedrijfsleven worden aangetast, en criminele activiteiten toenemen. De aanpak hiervan begint op lokaal niveau, en vereist een combinatie van kennisontwikkeling, juridische ondersteuning, communicatie en ICT om de bewustwording van overheid en private partijen te verhogen ten aanzien van deze problematiek. Deze verhoogde bewustwording zal de samenwerking tussen de overheid en publiek-private partners ondersteunen en versterken en leiden tot een effectieve aanpak van ondermijning.

Bonaire sluit zich in 2023 aan bij de aanpak van georganiseerde en ondermijnende criminaliteit, door deel te nemen aan de oprichting van het RIEC (Regionaal Informatie en Expertise Centrum) Caribisch Nederland. In dit RIEC worden alle overheidsaspecten ten aanzien van georganiseerde criminaliteit en ondermijnende criminaliteit aangepakt.

3.1.5.12 Digitale examens voor rijbewijzen

In 2023 is het voortaan mogelijk om het theorie examen voor het rijbewijs digitaal af te leggen. Hiervoor wordt de benodigde applicatie en apparatuur aangeschaft.

3.1.5.13 Slachthuis

In 2023 zal het nieuwe slachthuis open zijn, zodat we volgens de moderne en geldende wet- en regelgeving lokaal kunnen bijdragen aan de voedselvoorziening.

Beoogd maatschappelijk effect	Wat gaan we doen	Hoofdfunctie
Versterken uitvoeringskracht OLB	Revitalisering organisatie	0
	Centraliseren huisvesting	0
	Versterken formatie	0
Een veilig en goed onderhouden netwerk van wegen	Procesverbetering en prioritering directies	0
	Oprichting EU desk	0
	Uitbreiding en voortzetting OLB Academie	0
Transparante wijze van besturen	Versterken Bureau Integriteit	0
	Versterken bestuurlijke communicatie	0
Uitstekende dienstverlening aan de burger	Inrichten Klanten Service Centrum	0
	Oprichting en uitbouw PUB	0
Digitalisering dienstverlening	Uitbreiding en borging digitalisering binnen de organisatie	0
Effectieve en efficiënte taakverdeling tussen OLB en het Rijk	Oprichting Bureau Bestuurlijke Betrekkingen	0
Relevante wet- en regelgeving	Opstellen nieuwe Algemene Plaatselijke Verordening	0
Aanpak ondermijning	Oprichting en inrichting Regionaal Informatie en Expertise Centrum (RIEC)	0
Digitalisering dienstverlening	Digitale afname theorie examens Rijbewijzen	2
Bescherming volksgezondheid	Opening gerenoveerd slachthuis	7
	Controle naleving alcoholwetgeving	7
	Opstellen nieuwe milieuverordening	7
	Doorontwikkeling publieke gezondheidszorg in het kader van preventie	7
Verantwoord beheer en exploitatie van overheidsgebouwen	Register van overheidsgebouwen opstellen	0

3.1.6

Financiële onderbouwing, middelen en haalbaarheid

"De ambities uit het Bestuursprogramma kunnen alleen worden gerealiseerd als het financieel beheer op orde is, een slimmer en eerlijker inkomstenmodel voor het Openbaar Lichaam wordt geïntroduceerd en strategische allianties worden aangegaan met nationale en internationale partijen. "

In de paragraaf Bedrijfsvoering treft u een verdere toelichting aan over de verbetering van de financiële en administratieve processen in het kader van het financiële beheer.

3.1.6.1 Meerjareninvesteringsplan 2023 - 2026

Naast het opstellen van een meerjarig investeringsplan is het verbeterplan Financieel Beheer een speerpunt. In 2023 zal de achterstand inzake de lokale belastingen en heffingen ingelopen zijn en zal nadrukkelijk de aandacht liggen op borgen van de kennis en het efficiënter inrichten van de werkprocessen zodat er geen nieuwe achterstanden meer ontstaan.

Beoogd maatschappelijk effect	Wat gaan we doen	Hoofdfunctie
Financieel beheer op orde	Meerjareninvesteringsplan 2023-2026 opstellen	9

3.1.7

**Eilandsraadverkiezingen
2023**

Op 15 maart 2023 zullen de verkiezingen plaatsvinden voor de eilandsraad van Bonaire. De gebudgetteerde kosten hiervoor zijn hoger dan in voorgaande verkiezingsjaren. De reden hiervoor ligt in de toename van de bevolking en de bevindingen van de evaluatie van de laatste verkiezingen. Om wachttijden terug te dringen, de uitslag sneller te kunnen verwerken, en door uitbreiding van het aantal stemlokalen vallen de operationele kosten hiervoor hoger uit dan voorgaande jaren.

Het Rijk heeft het voornemen om op termijn in de WolBES een aanpassing door te voeren waardoor het aantal raadszetels meegroeit met het aantal inwoners op de BES. Dit heeft ingrijpende logistieke gevolgen voor de huisvesting en de griffie van de eilandsraad, die nu al op de top van hun capaciteit zitten. Hiermee wordt rekening gehouden in de begroting voor 2023 voor de griffie.

3.2 Financieel meerjarenperspectief

In 2023 willen we werken aan onze beleidsprioriteiten met de actiepunten, die we hieronder per hoofdfunctie beschrijven. De operationele kosten en de investeringskosten die zijn gemoeid met de uitvoering hiervan, staan in de volgende tabellen.

Het vertrekpunt is het meerjarenperspectief dat in de vastgestelde begroting 2022 is gepresenteerd voor de jaren 2023 – 2025.

Het begrotingssaldo voor deze jaren is als volgt:

Tabel 1

	2023	2024	2025	2026
Begrotingssaldo 2023 - 2026	-1.380.000	972.000	782.000	782.000
Onttrekking uit de Algemene Reserve	1.380.000			
Saldo	-	972.000	782.000	782.000

In de volgende tabellen zijn de wijzigingen ten opzichte van het meerjarenbeeld uit de begroting 2022 weergegeven.

We ontvangen op basis van de bestuurlijke werkafspraken de komende jaren meer Vrije Uitkering en jaarlijks wordt deze VU geïndexeerd. In de volgende tabel presenteren we deze meerjarige ontwikkeling.

Tabel 2

Ontwikkeling Vrije Uitkering	2023	2024	2025	2026
Hogere VU obv. CN envelop 2022	2.669.000	2.669.000	2.669.000	2.669.000
Hogere VU obv. CN envelop 2023	1.419.000	1.419.000	1.419.000	1.419.000
Loon en prijsontwikkeling VU 2022	631.000	631.000	631.000	631.000
Loon en prijsontwikkeling VU 2023 (stel 2%)	700.000	700.000	700.000	700.000
Hogere VU obv. CN envelop 2024	-	1.083.000	1.083.000	1.083.000
Hogere VU obv. CN envelop 2025	-	-	1.356.000	1.356.000
TOTAAL	5.419.000	6.502.000	7.858.000	7.858.000

De autonome ontwikkelingen vragen extra middelen. In tabel 3 zijn de extra middelen gepresenteerd.

Tabel 3

AUTONOME ONTWIKKELINGEN	2023	2024	2025	2026
Prijsontwikkeling oa. brandstof	420.000	420.000	420.000	420.000
Onderhoud gebouwen/beveiliging	86.000	36.000	36.000	36.000
TOTAAL	506.000	456.000	456.000	456.000

Tot heden zijn reeds meerjarige verplichtingen aangegaan. Deze zijn niet eerder in het meerjarenperspectief opgenomen. Deze zijn opgenomen in tabel 4.

Tabel 4

AANGEGANE VERPLICHTINGEN	2023	2024	2025	2026
OVO's	600.000	350.000	-	-
Huurcontracten	700.000	700.000	700.000	700.000
Kosten inning toeristenbelasting	500.000	500.000	300.000	300.000
TOTAAL	1.800.000	1.550.000	1.000.000	1.000.000

We streven ernaar om meer lokale belastingen en heffingen op te leggen en te innen. Voor een aantal ontwikkelingen kunnen we nog geen concrete bedragen noemen. Te denken valt hierbij aan het ontwikkelen van kostendekkende exploitaties en het in rekening brengen van (boven)plankosten. Deze mogelijke inkomsten worden verder onderzocht. Met name de verhoging van de toeristenbelasting en de hogere motorrijtuigenbelasting is een positieve ontwikkeling. Ook verwachten we structureel hogere inkomsten van de opcenten vanwege de hogere vastgoedbelasting die door BCN wordt opgelegd. De opbrengst erfpacht was in de begroting 2022-2025 te hoog geraamd. Deze is nu op een verwachte opbrengstwaarde gebracht. Daar staat tegenover dat de casinorechten onjuist waren geraamd. Deze worden nu ook bijgesteld.

De extra middelen zijn in tabel 5 opgenomen.

Tabel 5

EXTRA INKOMSTEN	2023	2024	2025	2026
Hogere toeristenbelasting	3,300,000	3,366,000	3,397,000	3,742,000
Hogere motorrijtuigenbelasting	700,000	700,000	700,000	700,000
Lagere opbrengst erfpacht	-800,000	-500,000	-200,000	-100,000
Opbrengst casinorechten	200,000	200,000	200,000	200,000
Hogere opcenten	100,000	200,000	300,000	400,000
Hogere bouwleges	100,000	100,000	100,000	100,000
TOTAAL	3,600,000	4,066,000	4,497,000	5,042,000

Bij de vaststelling van de begroting 2023 – 2026 stellen we tevens de investeringen voor het jaar 2023 vast. Voor de jaren na 2023 wordt tevens een investeringsplanning gepresenteerd. Zie hiervoor de bijlage Meerjareninvesteringsplan 2023 – 2026.

De afschrijvingskosten van deze investeringen starten op 1 januari na de oplevering of gereedmelding van de investering.

Het meerjarenperspectief van de kapitaallasten 2023- 2026 zijn:

Tabel 6

MEERJARENINVESTERINGSPLAN	2023	2024	2025	2026
Raming Meerjareninvestingsplan	1,910,000	1,970,000	1,997,000	1,997,000
Actualisatie investeringsplan 2023-2026	1,873,000	2,455,000	3,006,000	3,247,000
Verschil (- = nadeel/extra kosten)	37,000	-485,000	-1,009,000	-1,250,000

Voor de versterking van de uitvoeringskracht en overige bedrijfsvoering liggen de volgende voorstellen voor. Zie tabel 7.

Verscheidende afdelingen en directies hebben behoefte aan een versterking van de uitvoeringskracht, zoals in de paragraaf Bedrijfsvoering wordt beschreven. Daar waar mogelijk worden de verschillende Bijzondere Uitkeringen ingezet.

- De griffie heeft versterking nodig voor een officemanger, een beleidsadviseur en een secretariael medewerker;
- Het bureau Integriteit wordt met ingang van 2023 versterkt met een formatieplaats;
- De uitvoeringskracht voor diverse juridische zaken wordt in 2023 gedekt uit een BU en de jaren na 2024 wordt het bureau structureel versterkt voor onder andere de wetgeving rondom de Wet WolBES en FinBES en in 2023 aan de achterstand eilandelijke taken (wetgeving);
- De versterking van de directie R&O is noodzakelijk onder andere voor de uitvoering van het deelverbeterplan en het Projectuitvoeringsbureau.
- De kosten voor de OLB academie worden vanaf 2024 gesteld op 1,5% van het totaal van de salarisbegroting;
- De kosten voor het verder vitaal maken van onze organisatie worden vanaf 2024 gesteld op 4% van het totaal van de salarisbegroting;
- Voor ICT en de verdere digitalisering zijn extra middelen nodig. Voor de aanschaf van licenties is totaal USD 590.000 structureel extra budget nodig;
- Daarnaast worden incidentele kosten verwacht om de online dienstverlening te verbeteren.

Tabel 7

VERSTERKING UITVOERINGSKRACHT	2023	2024	2025	2026
Versterking uitvoeringskracht Griffie	160,000	160,000	160,000	160,000
Versterking bedrijfsvoering Griffie	100,000	100,000	100,000	100,000
Versterken bestuurlijke communicatie College	-	100,000	100,000	100,000
Versterken uitvoeringskracht integriteit	100,000	100,000	100,000	100,000
Versterking juridische uitvoeringskracht	-	120,000	240,000	360,000
Versterking directie R&O	450,000	1,253,000	1,253,000	1,253,000
Revitalisering van de amtelijke organisatie	173,000	1,186,000	636,000	636,000
OLB academie	100,000	351,000	351,000	351,000
Vrijval salarisbegroting	-623,000	-250,000	300,000	300,000
OVERIGE BEDRIJFSVOERING:				
Externe integriteitsonderzoeken	100,000			
ICT/digitalisering licentiekosten	590,000	590,000	590,000	590,000
ICT online dienstverlening verbeteren	348,000			
Digitalisering trainingen/procesoptimalisatie	100,000			
Kosten medezeggenschap	20,000	20,000	20,000	20,000
TOTAAL BEDRIJFSVOERING	1,618,000	3,730,000	3,850,000	3,970,000

Voor de overige beleidsterreinen zijn eveneens extra middelen nodig. Deze zijn opgenomen in tabel 8.

- De energiekosten en het onderhoud gaan de komende jaren dalen door de investeringen in de LED-verlichting;
- Het budget voor dierenwelzijn wordt structureel opgehoogd met USD 15.000,
- De bijdrage aan Akseso is overeenkomstig de bestuurlijke werkafspraken.
- Het bevorderen van het toerisme en bewerkstelligen van betrokkenheid en participatie in nieuwe economische activiteiten blijven een belangrijk speerpunt.

Tabel 8

BELEIDSONTWIKKELINGEN	2023	2024	2025	2026
Kosten onderhoud openbare verlichting	-63,000	-17,000	-34,000	-51,000
Energiekosten openbare verlichting	73,000	-17,000	-34,000	-51,000
Stimulering ondernemerschap/diversificatie	640,000	640,000	640,000	640,000
Dierenwelzijn	15,000	15,000	15,000	15,000
Hogere kosten leerlingenvoer	35,000	35,000	35,000	35,000
Uitbreiding boekencollectie	25,000			
Interinsuliere sport en spelen	65,000			
Integraal sportprogramma	200,000	200,000	200,000	200,000
Armoedebestrijding	232,000	232,000	232,000	232,000
Bijdrage aan Akseso	2,807,000	2,807,000	2,807,000	2,807,000
Subsidie SKAL	400,000	400,000	400,000	400,000
Exploitatiekosten bibliotheek	-	400,000	400,000	400,000
Subsidie voor decompressietank	48,000	48,000	48,000	48,000
Publieke Gezondheid, inhuur derden	100,000			
Inhuur derden Veterinaire dienst	25,000			
Kosten huurcommissie	80,000	80,000	80,000	80,000
TOTAAL BELEIDSONTWIKKELINGEN	4,682,000	4,823,000	4,789,000	4,755,000

De recapitulatie van het voorgaande leidt tot het volgende beeld.

De begroting 2023 eindigt met een voordelig saldo van baten en lasten van USD 449.000. Voor de komende jaren ziet het financiële perspectief er positief uit en is de begroting meerjarig sluitend.

Hiermee tonen we aan dat we voldoen aan de eisen zoals opgenomen in de Wet FinBES.

Tabel 9

ONTWIKKELING BEGROTINGSSALDO	2023	2024	2025	2026
Begrotingsoverschot	-	972,000	782,000	782,000
Correctie op meerjarenperspectief	-	14,000	14,000	14,000
Ontwikkeling vrije uitkering	5,419,000	6,502,000	7,858,000	7,858,000
Autonome ontwikkelingen	-506,000	-456,000	-456,000	-456,000
Aangegane verplichtingen	-1,800,000	-1,550,000	-1,000,000	-1,000,000
Extra inkomsten	3,600,000	4,066,000	4,497,000	5,042,000
Meerjareninvesteringsplan	37,000	-485,000	-1,009,000	-1,250,000
Versterking uitvoeringskracht/bedrijfsvoering	-1,618,000	-3,730,000	-3,850,000	-3,970,000
Beleidsontwikkelingen	-4,682,000	-4,823,000	-4,789,000	-4,755,000
BEGROTINGSSALDO	449,000	512,000	2,048,000	2,268,000

3.2.1

Hoofdfunctie 0 Algemeen bestuur

De bestuursorganen, het bestuursapparaat, burgerzaken en eigendommen die niet zijn bestemd voor de openbare dienst, vallen allen onder deze hoofdfunctie, en zijn onmisbaar voor het OLB om onze taken uit te voeren. We streven ernaar om Bonaire op een transparante en stabiele manier te besturen en om een servicegerichte organisatie te zijn die uitstekende dienstverlening nastreeft. Daarom willen we onze bestuurskracht en uitvoeringskracht verder versterken en moeten we blijven werken aan het aanboren van nieuwe mogelijkheden om onze activiteiten te financieren. De versnipperde huisvesting van ons ambtelijk en bestuurlijk apparaat staat een effectieve en efficiënte dienstverlening naar de burger en soepele onderlinge samenwerking in de weg.

Zoals hiervoor beschreven, hebben we de volgende beleidsprioriteiten vastgesteld voor het onderhavige begrotingsjaar, die onder deze hoofdfunctie vallen:

Thema Bestuursprogramma/prioriteit bestuurlijke werkafspraken	Doelstelling	Wat gaan we doen
Behoorlijk bestuur en een goed functionerend overheidsapparaat	Versterken uitvoeringskracht	Revitalisering organisatie
		Centraliseren huisvesting
		Versterken formatie
		Procesverbetering en prioritering directies
		Uitbreiding en voortzetting OLB Akademie
	Transparante wijze van besturen	Versterken Bureau Integriteit
		Versterken bestuurlijke communicatie
	Uitstekende dienstverlening aan de burger	Inrichten Klanten Service Centrum
		Uitbreiding en borging digitalisering binnen de organisatie
		Oprichting Bureau Bestuurlijke Betrekkingen
Effectieve en efficiënte taakverdeling tussen OLB en het Rijk	Een financieel gezonde overheid	Inrichting EU desk
		Borging democratisch recht
Financiële onderbouwing, middelen en haalbaarheid	Eilandsraadverkiezingen 2023	Uitbreiding aantal stemlokalen
		Versnellen beschikbaarheid uitslag
		Uitbreiding medewerkers

Wat mag het kosten?

Algemeen bestuur	Rekening 2021	Begr.2022 na wijz.	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
001 Bestuursorganen	1.997	2.800	2.861	2.799	2.796	2.792
002 Bestuursapparaat	17.955	23.025	25.440	27.500	27.335	27.423
003 Burgerzaken	792	809	1.121	1.032	1.032	1.032
020 Eigend. niet voor openb. dienst bestemd	984	1.340	1.268	1.268	1.268	1.268
TOTAAL LASTEN	21.728	27.973	30.690	32.599	32.431	32.515
001 Bestuursorganen	12	12	62	12	12	12
002 Bestuursapparaat	713	625	961	936	903	732
003 Burgerzaken	302	266	266	266	266	266
020 Eigend. niet voor openb. dienst bestemd	1.364	5.054	3.254	3.354	3.454	3.554
TOTAAL BATEN	2.390	5.957	4.543	4.568	4.635	4.564
SALDO VAN BATEN EN LASTEN	-19.337	-22.016	-26.147	-28.031	-27.796	-27.951

bedragen x USD 1.000

Toelichting op de grotere afwijkingen

Functie 001

De versterking van de uitvoeringskracht van de griffie verklaart een stijging van USD 160.000.

Er is een technische correctie toegepast in 2022 die in het meerjarenbeeld is doorgetrokken. De kosten van de accountants zijn nu geraamd op functie 001, evenals de uitkeringen gezagdragers (USD 143.000). Deze budgetten zijn overgeheveld van functie 922 naar de functie 002.

Functie 002

De stijging van de lasten is veroorzaakt door hogere kosten voor de versterking van de uitvoeringskracht en overige bedrijfsvoeringskosten. (zie financieel perspectief tabel 6).

Daarnaast zijn de autonome ontwikkelingen (zie financieel perspectief tabel 2) ten laste van deze functie gebracht.

Er is een technische correctie toegepast in 2022 die in het meerjarenbeeld is doorgetrokken. De kosten voor de uitkeringen gezagdragers (USD 143.000), de kosten voor de Top trainees (USD 329.000) en de kosten voor onderstand bij wijze van pensioen (USD 1.109.000) zijn overgeheveld van functie 922 naar de functie 002.

De hogere afschrijvingskosten (lasten) worden gedekt door een onttrekking van de bestemmingsreserve afschrijvingen (baten).

Functie 020

De lagere raming voor de erfpacht is zichtbaar aan de batenzijde.

3.2.2

Hoofdfunctie 1

Openbare orde en veiligheid

Een Bonaire dat veilig is voor al haar inwoners en bezoekers is een belangrijke voorwaarde voor ons welzijn. Dit bereiken we onder meer door onze inspanningen op het gebied van rampenbestrijding, aanpak van ondermijning en zorgen voor relevante wet- en regelgeving.

De beleidsprioriteiten zoals hiervoor beschreven hebben de volgende financiële gevolgen op het gebied van deze hoofdfunctie.

Thema Bestuursprogramma/prioriteit bestuurlijke werkafspraken	Doelstelling	Wat gaan we doen
Goed onderhouden, duurzame, kwalitatieve en veilige infrastructuur	Professionele rampenbestrijding	Uitbreiding formatie en aanschaf materialen
Behoorlijk bestuur en een goed functionerend overheidsapparaat	Relevante wet- en regelgeving	Opstellen nieuwe Algemene Plaatselijke Verordening
	Aanpak ondermijning	Oprichting en inrichting Regionaal Informatie en Expertise Centrum (RIEC)

Wat mag het kosten?

Openbare Orde en veiligheid	Rekening 2021	Begr.2022 na wijz.	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
130 Rampenbestrijding	-	60	177	177	177	177
140 Overige beschermende maatregelen	702	527	617	617	617	617
TOTAAL LASTEN	702	587	794	794	794	794
130 Rampenbestrijding	-	-	117	117	117	117
140 Overige beschermende maatregelen	192	-	200	200	200	200
TOTAAL BATEN	192	-	317	317	317	317
SALDO VAN BATEN EN LASTEN	-510	-587	-477	-477	-477	-477

bedragen x USD 1.000

Toelichting op de grotere afwijkingen

De baten op functie 140 betreft de opbrengst casinorechten.

De structurele baten en lasten voor rampenbestrijding hebben betrekking op de Bijzondere Uitkering die het OLB daarvoor ontvangt.

3.2.3

Hoofdfunctie 2

Verkeer, vervoer en waterstaat

We zijn afhankelijk van een goede zee- en lucht verbinding omdat we op een eiland wonen. Daarnaast is het belangrijk dat we ons op een veilige en verantwoorde manier kunnen verplaatsen tussen de woon- en werk- en recreatiegebieden op Bonaire. De groei van onze bevolking van de laatste jaren heeft de druk op onze infrastructuur vergroot. Hiernaast kampen we met een achterstand in onderhoud van onze infrastructuur. Inmiddels hebben we voor een aantal van de uitdagingen op dit gebied de middelen veilig gesteld om de mobiliteit van onze inwoners te vergroten, onze bereikbaarheid veilig te stellen, het beheer van de openbare ruimte te verbeteren en een aantrekkelijke woon- en leefomgeving te waarborgen.

De beleidsprioriteiten zoals hiervoor beschreven hebben de volgende financiële gevolgen op het gebied van deze hoofdfunctie.

Thema Bestuursprogramma/prioriteit bestuurlijke werkafspraken	Doelstelling	Wat gaan we doen
Duurzame economische ontwikkeling	Behoud van onze natuur	Implementatie Natuur en milieu beleidsplan
		Renovatie bestaande wegen
		Onderhoud bestaande wegen
		Verharden onverharde wegen in woonwijken
		Aanleg en renovatie toegangswegen scholen.
		Noodreparaties aan wegen die pas later ingepland zijn voor renovatie
		Financiering voor infrastructuur voor nieuwe woonwijken van FCB
		Vervanging straatverlichting
		Een veilig en goed onderhouden netwerk van wegen
		Een onderbouwd plan voor watermanagement
Goed onderhouden, duurzame, kwalitatieve en veilige infrastructuur	Behoud van onze natuur	Dataverzameling
		Een centrum dat aantrekkelijk is voor inwoners en bezoekers en de daar gevestigde ondernemers
		Uitvoering Centrumvisie
		Zekerheid continuïteit en betaalbaarheid van levering van goederen via zeevervoer/containervervoer
		Verder voorbereiden bouw containerhaven
		Een schone, intacte en veilige openbare ruimte
		Beheer van openbare ruimte door OLB
		Aantrekkelijke recreatie locaties voor de burgers van Bonaire
		Verdere uitvoering ontwikkelingsplan publieke stranden
		Duurzame mobiliteit voor alle inwoners van Bonaire
Vaststellen en uitvoeren verordening Openbaar Vervoer		
Behoorlijk bestuur en een goed functionerend overheidsapparaat	Digitalisering dienstverlening	Digitale afname theorie examens Rijbewijzen

Wat mag het kosten?

Verkeer, vervoer en waterstaat		Rekening 2021	Begr.2022 na wijz.	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
210	Wegen, straten en pleinen	4.317	4.865	7.840	7.781	7.943	8.014
211	Verkeersmaatregelen te land	144	179	179	179	179	179
222	Verkeersmaatregelen te water	1.582	2.055	1.903	1.703	1.697	1.697
TOTAAL LASTEN		5.862	7.099	9.922	9.663	9.819	9.890
210	Wegen, straten en pleinen	126	-	3.917	3.730	3.730	3.730
211	Verkeersmaatregelen te land	103	96	96	96	96	96
222	Verkeersmaatregelen te water	521	666	701	1.549	1.549	1.549
TOTAAL BATEN		749	761	4.714	5.375	5.375	5.375
SALDO VAN BATEN EN LASTEN		-5.113	-6.338	-5.208	-4.288	-4.444	-4.515

bedragen x USD 1.000

Toelichting op de grotere afwijkingen

Voor het begrotingsjaar wordt voor 2024 een forse stijging van de havengelden geprognosticeerd. Dit was in de begroting 2022 reeds opgenomen. Voor het overige zijn geen bijzonderheden te melden.

De structurele hogere baten en lasten voor wegen (functie 210) hebben betrekking op de Bijzondere Uitkering die het OLB daarvoor ontvangt.

3.2.4

Hoofdfunctie 3 Economische Zaken

Bonaire is gebaat bij een gezonde economie, zodat de koopkracht voor onze inwoners op een goed niveau ligt en kan blijven. Hiervoor willen we een aantrekkelijke woon- en werkomgeving bewerkstelligen, lokale productie intensiveren, en ons toeristische product verder verbeteren en promoten.

De beleidsprioriteiten zoals hiervoor beschreven hebben de volgende financiële gevolgen op het gebied van deze hoofdfunctie.

Thema Bestuursprogramma/prioriteit bestuurlijke werkafspraken	Doelstelling	Wat gaan we doen
Duurzame economische ontwikkeling	Bevordering lokale productie	Professionalisering LVV
		Aanleg volkstuintjes bij de wijkcentra
		Verstrekken groenpakketten volkstuintjes
	Bevordering lokale startups	Ontwikkelingsfonds ten behoeve van landbouw, visserij en veeteelt
		Uitbreiden aantal incubators
	Diversificatie economische activiteiten en aanboren nieuwe markten	Organiseren economischebijeenkomsten
Goede en veilige luchtverbindingen	Voorlichting verschaffen	
Behoorlijk bestuur en een goed functionerend overheidsapparaat	Goede dienstverlening aan de burger	Modernisering luchthaveninfrastructuur
		Oprichting PUB

Wat mag het kosten?

Economische Zaken	Rekening 2021	Begr.2022 na wijz.	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
300 Dienst economische zaken	858	756	4.020	3.475	3.475	3.475
310 Handel en industrie	181	228	239	228	228	228
341 Overige agrarische zaken, jacht en visserij	804	1.192	1.098	1.098	1.115	1.115
TOTAAL LASTEN	1.844	2.176	5.357	4.801	4.818	4.818
300 Dienst economische zaken	102	100	493	100	100	100
310 Handel en industrie	77	150	150	150	150	150
341 Agrarische zaken, jacht en visserij	36	15	21	21	21	21
TOTAAL BATEN	215	265	664	271	271	271
SALDO VAN BATEN EN LASTEN	-1.629	-1.912	-4.693	-4.530	-4.547	-4.547

bedragen x USD 1.000

Begroting 2023

Toelichting op de grotere afwijkingen

In de begroting 2023 is de subsidiebijdrage en de overige kosten voor het toerisme ondergebracht onder functie 300, economische zaken. De budgetten zijn overheveld van functie 560.

De hogere lasten op deze functie worden veroorzaakt door de afwikkeling van de bestemmingsreserves die gevormd zijn uit jaarrekeningresultaten 2018-2020. De restantbudgetten worden ingezet voor de implementatie van het Tourism Recovery Plan, en economische projecten wederopbouw. Aan de batenzijde van deze functie is de bijdrage van de bestemmingsreserve opgenomen.

3.2.5

Hoofdfunctie 4 Onderwijs

Het huidige bestuursprogramma heeft als één van haar speerpunten 'een leven lang leren'. Goede vorming helpt ons niet alleen aan beter betaalde banen, ontplooiing en groei, het helpt ook de Bonairiaanse identiteit te beschermen, waarden en normen en kennis en kunde bij te brengen en wat het betekent om een inwoner van Bonaire te zijn.

De beleidsprioriteiten zoals hiervoor beschreven hebben de volgende financiële gevolgen op het gebied van deze hoofdfunctie.

Thema Bestuursprogramma/prioriteit bestuurlijke werkafspraken	Doelstelling	Wat gaan we doen
	Integraal vormingsplan	Opstellen onderwijsvisie
Kansen voor iedereen door goede vorming	Tegengaan braindrain	Projectmatige aanpak vestiging HBO/WO/researchcentrum Inventarisatie mogelijkheden interinsulaire samenwerking
Goed onderhouden, duurzame, kwalitatieve en veilige infrastructuur	Goede bereikbaarheid scholen	Kosten leerlingenvervoer bijstellen

Wat mag het kosten?

Onderwijs	Rekening 2021	Begr.2022 na wijz.	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
400 Algemeen beheer onderwijs	722	871	733	733	733	733
480 Gemeenschap. uitg./inkom. onderwijs	2.190	1.138	1.294	1.294	1.294	1.294
482 Volwasseneneducatie	659	659	659	659	659	659
TOTAAL LASTEN	3.571	2.669	2.686	2.686	2.686	2.686
400 Algemeen beheer onderwijs	-	-	-	-	-	-
480 Gemeenschap. uitg./inkom. onderwijs	1.018	9	64	64	64	64
482 Volwasseneneducatie	-	-	-	-	-	-
TOTAAL BATEN	1.018	9	64	64	64	64
SALDO VAN BATEN EN LASTEN	-2.552	-2.660	-2.622	-2.622	-2.622	-2.622

bedragen x USD 1.000

Toelichting op de grotere afwijkingen

Geen.

3.2.6

Hoofdfunctie 5 Cultuur en recreatie

Het behoud en de ontwikkeling van onze cultuur en recreatie in algemene zin dragen bij aan het welzijn van de burgers. We streven ernaar dat iedereen op Bonaire op een veilige manier kan recreëren en dat iedereen op Bonaire onze cultuur kan koesteren en koestert. Cultuur is onlosmakelijk verbonden met de economisch ontwikkeling van het eiland. Door het opzetten verkoopmarkten lokale producten brengen we de lokale ondernemer dichterbij het toerisme en de overige economische activiteiten op het eiland.

Zoals hiervoor beschreven, hebben we de volgende beleidsprioriteiten vastgesteld voor het onderhavige begrotingsjaar, die onder deze hoofdfunctie vallen:

Thema Bestuursprogramma/prioriteit bestuurlijke werkafspraken	Doelstelling	Wat gaan we doen
Sociaaleconomische ontwikkeling	Sportmogelijkheden als bijdrage aan de volksgezondheid	Verhoging intensiteit onderhoud sportfaciliteiten
		Gebruik van sportvelden in de avonden
		Gebruik van sportvelden voor meerdere types activiteiten
		Deelname aan interinsulaire spelen
		Verzelfstandiging afdeling Sport
	Verhoogde aandacht voor ons cultureel erfgoed	Inrichting infrastructuur voor behoud culturele identiteit
		Verhoging budgetten voor carnaval, dia di Boneiru en Bonaire Sailing Regatta
		Vertegenwoordiging door culturele en folkloristische groepen buiten Bonaire
		Verzelfstandiging SKAL
		Inrichting stranden
Goed onderhouden, duurzame, kwalitatieve en veilige infrastructuur	Prettige omgeving voor de inwoners voor recreatie	Inrichting stranden

Wat mag het kosten?

Cultuur en recreatie		Rekening 2021	Begr.2022 na wijz.	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
510	Openbaar bibliotheekwerk	339	351	376	751	1.001	1.001
530	Sport	2.215	2.020	2.611	2.236	2.236	2.236
540	Kunst	1.031	1.138	1.606	1.606	1.606	1.606
541	Oudheidkunde / musea	-	252	252	252	252	252
560	Maatsch.leefbaarheid en openluchtrecre.	2.050	2.253	175	175	175	175
TOTAAL LASTEN		5.635	6.015	5.020	5.020	5.270	5.270
510	Openbaar bibliotheekwerk	-	-	-	-	-	-
530	Sport	2	-	432	2	2	2
540	Kunst	-	-	-	-	-	-
541	Oudheidkunde / musea	-	-	-	-	-	-
560	Maatsch.leefbaarheid en openluchtrecre.	-	1	1	1	1	1
TOTAAL BATEN		2	1	433	3	3	3
SALDO VAN BATEN EN LASTEN		-5.633	-6.014	-4.587	-5.017	-5.267	-5.267

bedragen x USD 1.000

Toelichting op de grotere afwijkingen

De kosten voor toerisme zijn met ingang van de begroting 2023 overgeheveld van functie 560 naar functie 300.

De bate op functie 530 betreft de onttrekking uit de bestemmingsreserve Sport.

3.2.7

Hoofdfunctie 6

Sociale voorzieningen en maatschappelijk werk

Het is de verantwoordelijkheid van de overheid om voor een sociaal netwerk te zorgen voor die leden van onze samenleving die het, al dan niet tijdelijk, moeilijk hebben, zodat alle burgers van Bonaire een menswaardig bestaan kunnen leiden. We hebben de laatste jaren op dit gebied al grote stappen vooruit gezet.

De beleidsprioriteiten zoals hiervoor beschreven hebben de volgende financiële gevolgen op het gebied van deze hoofdfunctie.

Thema Bestuursprogramma/prioriteit bestuurlijke werkafspraken	Doelstelling	Wat gaan we doen
	Kwetsbare groepen worden ondersteund	Opstellen nota armoedebeleid
		Operationele start Family Justice Center
		Verder uitwerking ouderenbeleid
Sociaaleconomische ontwikkeling	Een leefbaar inkomen voor alle inwoners	Monitoren en daar waar mogelijk verbeteren koopkracht
		Invoering van ww-voorziening
		Verhoging kinderbijslag
		Verhoging AOV
		Integrale basisvoorziening voor kinderopvang
Kansen voor iedereen door goede vorming	Kansen op de arbeidsmarkt voor alle inwoners	Vergroting sociale cohesie in de wijken
		Integraal vormingsplan
		Uitbreiden en verbeteren bibliotheek
		Versterken, uitbreiden en verduurzamen arbeidsinstrumenten voor mensen met een beperking

Wat mag het kosten?

Sociale voorzieningen en maatschappelijk werk	Rekening 2021	Begr.2022 na wijz.	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
600 Alg. beheer soc.voorz. en maatsch.dienstv.	2.586	972	1.479	1.479	1.479	1.479
611 Werkgelegenheid	-	46	-	-	-	-
630 Sociaal-cultureel werk / jeugd- en jong.werk	1.868	2.843	6.912	5.959	5.959	5.959
640 Bejaardenzorg	36	58	58	58	58	58
650 Kinderopvang	115	777	777	777	777	777
651 Dagopvang gehandicapten	24	33	93	33	33	33
TOTAAL LASTEN	4.629	4.728	9.319	8.306	8.306	8.306
600 Alg. beheer soc.voorz. en maatsch.dienstv.	-	-	-	-	-	-
611 Werkgelegenheid	-	-	-	-	-	-
630 Sociaal-cultureel werk / jeugd- en jong.werk	-	-	1.519	566	566	566
640 Bejaardenzorg	-	-	-	-	-	-
650 Kinderopvang	-	-	-	-	-	-
651 Dagopvang gehandicapten	-	-	60	-	-	-
TOTAAL BATEN	-	-	1.579	566	566	566
SALDO VAN BATEN EN LASTEN	-4.629	-4.728	-7.740	-7.740	-7.740	-7.740

bedragen x USD 1.000

Toelichting op de grotere afwijkingen

Voor armoedebestrijding wordt meer budget beschikbaar gesteld. Dit verklaart de stijging op functie 600.

Er is in 2022 een Bijzondere Uitkering Bestuurlijke werkafspraken 2022/2023 toegekend voor onder andere de uitvoering van de sociale agenda "kansen voor allen" van USD 1.180.000 en voor de integrale wijkontwikkeling van USD 1.652.000. Voor een deel worden de middelen in 2022 ingezet en een deel zal voor 2023 worden ingezet. Momenteel kan deze verdeling over de jaren nog niet worden gegeven. In de Uitvoeringsrapportages melden we de voortgang van de Bijzondere Uitkeringen. Zoals eerder gemeld nemen we de BU's niet op in de begroting omdat zij het begrotingssaldo niet beïnvloeden. Bij de slot(begrotings)wijziging 2022 hevelen we de middelen die niet besteed zijn in 2022 over naar 2023.

De grote stijging op functie 630 is het gevolg van hogere subsidie aan Akseso.

De hogere lasten op deze functie worden veroorzaakt door de afronding van het Family justice Center. Deze kosten worden gedekt uit de bestemmingsreserve. Deze bijdrage is als bate opgenomen.

3.2.8

Hoofdfunctie 7 Volksgezondheid

Gestreefd wordt naar een Bonaire waarvan alle inwoners zo gezond mogelijk zijn, en waar voor de inwoners en bezoekers die dat nodig hebben, adequate zorg en aandacht is. De beleidsprioriteiten zoals hiervoor beschreven, hebben de volgende financiële gevolgen op het gebied van deze hoofdfunctie.

Thema Bestuursprogramma/prioriteit bestuurlijke werkafspraken	Doelstelling	Wat gaan we doen
Sociaaleconomische ontwikkeling	Integrale aanpak van natuur en dierenwelzijn in afstemming met duurzame sociaaleconomische ontwikkeling	Implementatie beleidsplan dierenwelzijn
		Opening gerenoveerd slachthuis
		Controle naleving alcoholwetgeving
Behoorlijk bestuur en een goed functionerend overheidsapparaat	Bescherming volksgezondheid	Opstellen nieuwe milieuverordening
		Doorontwikkeling publieke gezondheidszorg in het kader van preventie

Wat mag het kosten?

Volksgezondheid	Rekening 2021	Begr.2022 na wijz.	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
700 Algemeen beheer volksgezondheid	834	1.023	1.286	1.186	1.186	1.186
710 Preventieve en curatieve gezondheidszorg	41	88	136	136	136	136
720 Slachthuizen	-	349	339	314	314	314
721 Reiniging	2.932	2.977	2.977	2.977	2.977	2.977
722 Riolering en waterzuivering	-	300	300	300	300	300
723 Milieu en natuurbeheer	92	312	262	262	262	262
725 Overige openbare hygiëne	309	301	301	301	301	301
TOTAAL LASTEN	4.210	5.350	5.601	5.476	5.476	5.476
700 Algemeen beheer volksgezondheid	-	-	293	293	293	293
710 Preventieve/curatieve gezondheidszorg	43	-	-	-	-	-
720 Slachthuizen	201	180	180	180	180	180
721 Reiniging	1.386	1.400	1.400	1.400	1.400	1.400
722 Riolering en waterzuivering	-	-	-	-	-	-
723 Milieu en natuurbeheer	-	-	-	-	-	-
725 Overige openbare hygiëne	-	-	-	-	-	-
TOTAAL BATEN	1.630	1.580	1.873	1.873	1.873	1.873
SALDO VAN BATEN EN LASTEN	-2.579	-3.770	-3.728	-3.603	-3.603	-3.603

bedragen x USD 1.000

Toelichting op de grotere afwijkingen

De toename op functie 722 heeft betrekking op de bijdrage van het OLB aan de kostendekkend maken van de afvalwaterheffing.

De structurele hogere baten en lasten voor Volksgezondheid (functie 700) hebben betrekking op de Bijzondere Uitkering die het OLB daarvoor ontvangt.

3.2.9

Hoofdfunctie 8

Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting

Een duidelijke indeling van onze openbare ruimte en aantrekkelijke en geschikte huisvesting voor alle inwoners. De beleidsprioriteiten zoals hiervoor beschreven, hebben de volgende financiële gevolgen op het gebied van deze hoofdfunctie.

Thema Bestuursprogramma/prioriteit bestuurlijke werkafspraken	Doelstelling	Wat gaan we doen
Sociaaleconomische ontwikkeling	Een leefbaar inkomen voor iedereen	Verder verankeren van de huurcommissie
Goed onderhouden, duurzame, kwalitatieve en veilige infrastructuur	Heldere indeling van de openbare ruimte	Uitvoering herziening ROB
	Een schone, intacte leefomgeving	Verankeren onderhoud openbare ruimtes en stranden
Behoorlijk bestuur en een goed functionerend overheidsapparaat	Verantwoord beheer en exploitatie van overheidsgebouwen	Register van overheidsgebouwen opstellen

Wat mag het kosten?

Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting	Rekening 2021	Begr.2022 na wijz.	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
822 Overige volkshuisvesting	1.191	193	3.095	2.152	2.480	2.480
TOTAAL LASTEN	1.191	193	3.095	2.152	2.480	2.480
822 Overige volkshuisvesting	433	485	1.137	1.137	1.137	1.137
TOTAAL BATEN	433	485	1.137	1.137	1.137	1.137
SALDO VAN BATEN EN LASTEN	-758	292	-1.958	-1.015	-1.343	-1.343

bedragen x USD 1.000

Toelichting op de grotere afwijkingen

In de begroting 2022 was voorzien dat de kosten voor de infrastructuur voor de nieuw te bouwen woningen door FCB een beslag op de OLB middelen zou betekenen. De budgetten die in 2022 in het meerjarenperspectief zijn geraamd zijn niet aangepast.

De structurele hogere baten en lasten voor Volkshuisvesting (functie 822) hebben betrekking op de Bijzondere Uitkering die het OLB daarvoor ontvangt.

3.2.10

Hoofdfunctie 9

Financiering en algemene dekkingsmiddelen

Een correcte en efficiënte inzet van financiering en algemene dekkingsmiddelen is een voorwaarde om te voldoen aan de wet- en regelgeving die van toepassing is op het bestuur van Bonaire.

De beleidsprioriteiten zoals hiervoor beschreven, hebben de volgende financiële gevolgen op het gebied van deze hoofdfunctie.

Thema Bestuursprogramma/prioriteit bestuurlijke werkafspraken	Doelstelling	Wat gaan we doen
Financiële onderbouwing, middelen en haalbaarheid	Financieel beheer op orde	Meerjareninvesteringsplan 2023-2026 opstellen

Onvoorzien

De post onvoorzien is overeenkomstig het niveau van 2022 en is structureel USD 250.000

Wat mag het kosten?

Financiering en algemene dekkingsmiddelen	Rekening 2021	Begr.2022 na wijz.	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
910 Reserveringen	-	-	-	-	-	-
920 Belastingen	103	218	718	718	518	518
921 Algemene uitkeringen	-	-	-	-	-	-
922 Algemene uitgaven / inkomsten	4.623	385	385	385	385	385
992 Saldo gewone dienst	-	-	-	-	-	-
TOTAAL LASTEN	4.726	603	1.103	1.103	903	903
910 Reserveringen	-	-	-	-	-	-
920 Belastingen	13.215	16.800	22.375	22.917	23.427	23.873
921 Algemene uitkeringen	36.506	29.456	34.875	35.958	37.314	37.314
922 Algemene uitgaven / inkomsten	-1.193	106	82	63	49	49
992 Saldo gewone dienst	-	-	-	-	-	-
TOTAAL BATEN	48.528	46.362	57.332	58.938	60.790	61.236
SALDO VAN BATEN EN LASTEN	43.802	45.759	56.229	57.835	59.887	60.333

bedragen x USD 1.000

Toelichting op de grotere afwijkingen

In het 2e kwartaal 2022 zijn bestuurlijke werkafspraken gemaakt met de Nederlandse Ministeries. Dit heeft er toe geleid dat, naast het toekennen van een aantal Bijzondere Uitkeringen, de Vrije Uitkering de komende jaren gaat stijgen. In 2022 wordt structureel USD 2.669.000 toegevoegd en in 2023 USD 1.149.000. Voor de jaren na 2023 zet deze stijging door. Tevens wordt jaarlijks de loon- en prijsontwikkeling bepaald en leidt eveneens tot een structurele stijging.

De groei van de belasting inkomsten zijn zichtbaar op de functie 920.

3.3 Paragrafen

3.3.1 Lokale Heffingen

Deze paragraaf verschaft inzicht in de diverse belastingen van het openbaar lichaam en de consequenties daarvan voor de inwoners van Bonaire.

Overzicht belastingopbrengsten

De geraamde belastingopbrengsten stijgen ten opzichte van de jaarrekening 2021 met bijna USD 10, 0 miljoen en ten opzichte van de begroting 2022 met bijna USD 3,0 miljoen. Voor het overgrote deel is dit het gevolg van de invoering van een nieuwe heffing van de toeristenbelasting. Daarnaast zien we een structurele verhoging van de inkomsten uit de motorrijtuigenbelasting en een gestage groei van de inkomsten uit erfpacht ten opzichte van de jaarcijfers 2021.

Onderstaande tabel zet de raming voor 2023 af tegen de jaarinkomsten 2021 en de begroting na wijziging 2022:

Funcitie	Soorten belastingen/heffingen	Rekening 2021	Begr'22 na wijz.	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
002	Bestuursapparaat	Diverse inkomsten	579	560	560	560	560
003	Burgerzaken	Leges burgerzaken	405	361	361	361	361
020	Eigendommen niet openbare dienst	Erfpacht en huur	2,148	5,050	3,250	3,350	3,450
140	Beschermende maatregelen	Casinorechten	192	-	200	200	200
222	Verkeersmaatregelen te land	Lig-loods en meergelden	479	650	650	1,500	1,500
300	Economische zaken	Vergunningsrechten	102	100	100	100	100
720	Slachthuizen	Overige leges Slachthuizen	201	180	180	180	180
721	Reiniging	Reinigingsrechten	1,386	1,400	1,400	1,400	1,400
822	Volkshuisvesting	Overige leges bouwvergunningen	430	485	435	435	435
920	Belastingen	Motorrijtuigenbelasting	5,123	4,700	5,400	5,400	5,400
920	Belastingen	Logeergastenbelasting	1,898	400	-	-	-
920	Belastingen	Verhuurautobelasting	1,064	-	-	-	-
920	Belastingen	Grondbelasting	1,757	1,600	1,875	1,950	2,030
920	Belastingen	Opcenten	2,000	2,100	2,200	2,300	2,400
920	Belastingen	Toeristenbelasting	-	7,500	12,400	12,766	13,097
920	Belastingen	Precariorechten	510	500	500	500	500
920	Belastingen	Cruise pax	196	-	-	-	-
TOTAAL			18,468	25,586	29,511	31,002	31,613

bedragen x USD 1.000

Toeristenbelasting

Per 1 juli 2022 is de nieuwe wet- en regelgeving ingevoerd, zodat een effectievere en efficiëntere inning van deze belastingen plaatsvindt. De nieuwe werkwijze voorziet in een vorm van heffing bij binnenkomst op het eiland in plaats van afdracht via de hotels. Hiermee wordt de belasting direct geheven aan de belastingplichtige.

Op basis van de eerste resultaten in 2022 verwachten we USD 3,3 miljoen meer te ontvangen dan we voorzichtigheidshalve in de begroting 2022 hadden gecalculeerd. Met deze wetwijziging is de verhuurbelasting motorrijtuigen en de logeergastenbelasting vervallen en zijn de cruisepassagiers opbrengsten opgenomen bij de toeristenbelasting. De aanneme voor de hogere inkomsten toeristenbelasting is gebaseerd op een jaarlijks bezoek van 154.000 toeristen. In het meerjarenbeeld gaan we uit van een jaarlijkse groei van 3% in 2024 en 4% in 2025 en 2026. De cruisetoeristen houden we op een gelijkblijvend niveau.

Motorrijtuigenbelasting

Het beleid en de wetgeving inzake de motorrijtuigenbelasting wordt regelmatig bekendgemaakt aan de verzekeringsmaatschappijen die de motorrijtuigenverzekering aanbieden. De verzekeringmaatschappijen hebben de bevoegdheid om kentekennummers uit te geven bij het aanmeldingen voor verzekering van de motorrijtuigen. De kentekennummers worden op volgorde van nummers periodiek uitgegeven aan de verzekeringmaatschappij.

Motorrijtuigenbelasting wordt geheven op basis van type motor (benzine of diesel), en type voertuig (personenvoertuig, pickup/vrachtwagen, of motorfiets). Voor taxi's en autobussen geldt een separaat tarief. De verdere automatisering, de administratie van kentekens en structurering van de administratie is in volle gang en maakt onderdeel uit van het verbeterplan 'Belastingen op orde' als onderdeel van het op orde brengen van het financiële beheer.

Erfpachten en huur

We hebben de opschoning en actualisering van het erfpacht- en huurbestand ingezet met het geautomatiseerde pakket van de Stichting Kadaster Bonaire. Met behulp van deze geautomatiseerde systemen werkt de afdeling Financiën aan de opschoning van het bestand en het automatiseren van de administratie. Dit resulteert in een beter inzicht in de verstrekte en beschikbare percelen. Periodieke afstemming met de Directie Ruimte en Ontwikkeling en het Kadaster resulteert in beter inzicht in de verstrekte en beschikbare percelen enerzijds en anderzijds de daarvoor in te vorderen canons. De automatisering van de administratie is in volle gang en het streven is om het kwaliteitsniveau van de database in 2022 verder te optimaliseren. Zoals eerder vermeld, zal er een incasso inhaalslag gepleegd gaan worden over achterstallige erfpachtcanons.

De hoogte van de erfpachtcanon hangt af van de locatie van het terrein en varieert rond USD 2 per vierkante meter per jaar. Het terrein blijft eigendom van het OLB en wordt slechts in bruikleen gegeven voor een periode van niet langer dan 60 jaar. Dit kan worden verlengd met 20 of 40 jaar. De tarieven voor 2022 zijn ongewijzigd, tenzij er een herwaardering plaatsvindt.

Grondbelasting

De afdeling Financiën maakt gebruik van het geautomatiseerd pakket van de Stichting Kadaster Bonaire, naast het geautomatiseerde pakket Gouw. Met behulp van deze geautomatiseerde systemen werkt de afdeling Financiën aan bestandsvergelijkingen. Dit heeft inmiddels geleid tot een beter inzicht in de verstrekte percelen. Er zijn nog een aantal percelen die nadere onderzoek vragen. In samenwerking met de Belastingdienst Caribisch Nederland wordt er gewerkt aan een verbetering in het inzicht van het totale vastgoed, zodat de juistheid en volledigheid van de aanslagen grondbelasting kunnen worden geborgd.

Grondbelasting is een eilandbelasting en geldt alleen voor eigenaren die een woning zelf bewonen. Het tarief voor grondbelasting bedraagt sinds 2010 0,345% van de waarde van het eigendom. Op basis van het nog definitief vast te stellen nota Grondbeleid wordt op basis van dit beleid gewerkt aan het verhogen van de inkomsten.

Afvalwaterheffing

Op 15 december 2021 is door de Eilandsraad de wijziging van de verordening afvalwaterheffing Bonaire bekrachtigd. Met deze wijziging is besloten dat hotels, restaurants en burgers een afvalwaterheffing gaan betalen. Deze heffing is voor het beheren (inzamelen, transporteren en zuiveren) van afvalwater. WEB voert de taak uit voor het OLB op grond van een beheerovereenkomst.

Verbeterplan Belastingen op Orde

In 2022 zijn we begonnen met het concreet aanpakken van de achterstand met betrekking tot de erfpacht, grondbelasting en het daadwerkelijk invorderen van de openstaande vorderingen. Naar verwachting loopt dit verbeteringsproces door in 2023. Dit jaar zal de nadruk worden gelegd op het borgen van de kwaliteitsslagen die in 2022 zijn doorgevoerd. We zorgen er op deze manier voor dat er geen achterstanden meer zijn en dat de samenwerking met BCN verder wordt geoptimaliseerd.

Kwijtschelding belastingen

Conform de huidige wet- en regelgeving Belastingwet BES, afdeling 2, artikel 8.21 t/m 8.26 moet het openbaar lichaam een verordening op stellen met als doel het beleid ten aanzien van kwijtschelding vast te stellen. Het betreft het kunnen toepassen van heldere afspraken om onder voorwaarden aan burgers en ondernemers kwijtschelding te kunnen verlenen. Daarbij wordt zoveel mogelijk aangesloten op het beleid binnen de Belastingdienst/CN. Dit beleid is in 2022 vastgesteld.

3.3.2

Risicomanagement en weerstandsvermogen

Het OLB is een bijzondere gemeente met ambities op diverse terreinen. Bij de uitvoering van haar activiteiten is het onvermijdelijk dat er risico's worden gelopen. Bij een risico gaat het om de kans op het optreden van een gebeurtenis met mogelijk negatieve effecten. Het woord 'kans' impliceert dat het gaat over een mogelijke gebeurtenis. Deze mogelijke gebeurtenis kan gevolgen hebben voor het behalen van de doelstellingen van het OLB.

Op grond van artikel 8 van het BBV-BES dient het OLB in haar begroting een paragraaf weerstandsvermogen op te nemen. Deze paragraaf, waaraan BBV-BES artikel 10 nadere eisen stelt, komt tot stand met behulp van de risicomanagementcyclus van het OLB. In dit hoofdstuk worden de keuzes van het OLB met betrekking tot de paragraaf weerstandsvermogen weergegeven. Deze keuzes worden iedere 4 jaar ter goedkeuring voorgelegd aan de eilandsraad. De gemaakte keuzes gelden op grond van BBV-BES artikel 23 eveneens voor de paragraaf weerstandsvermogen die, naast de begroting, ook verplicht onderdeel uitmaakt van de jaarstukken.

Inhoud paragraaf weerstandsvermogen (in begroting en jaarstukken)

De paragraaf weerstandsvermogen moet volgens artikel 10 van het BBV-BES minimaal de volgende elementen bevatten:

- een inventarisatie van de weerstandscapaciteit;
- een inventarisatie van de risico's;
- het beleid omtrent de weerstandscapaciteit en de risico's.

Het OLB neemt de volgende elementen op in de paragraaf weerstandsvermogen:

- beschrijving van de gehanteerde systematiek van risicomanagement;
- de beschikbare (incidentele en structurele) weerstandscapaciteit;
- een samenvatting van de geïnventariseerde risico's;
- een oordeel over het weerstandsvermogen en de weerstandsratio;
- benodigde acties voor de komende jaren.

Beschikbare weerstandscapaciteit

De definitie van de beschikbare weerstandscapaciteit is in artikel 10.1a van het BBV-BES omschreven als 'de weerstandscapaciteit, zijnde de middelen en mogelijkheden waarover het openbaar lichaam beschikt of kan beschikken om niet begrote lasten te dekken'. Dit betekent dat de weerstandscapaciteit bestaat uit middelen waaruit tegenvallers bekostigd kunnen worden, zonder dat de begroting en het beleid (direct) aangepast moeten worden.

Het OLB rekent de volgende componenten tot haar weerstandscapaciteit:

- algemene reserve;
- overig (begrotingsruimte (post onvoorzien) en stille reserves).

Hierbij wordt nadrukkelijk opgemerkt dat bestemmingsreserves niet tot de weerstandscapaciteit worden gerekend, daar deze middelen reeds middels besluitvorming van de eilandsraad zijn beklemd. Eveneens worden voorzieningen niet tot de weerstandscapaciteit gerekend omdat er verplichtingen aan deze voorzieningen ten grondslag liggen.

Benodigde weerstandscapaciteit

De risico's met financiële gevolgen die het OLB loopt, bepalen de hoogte van de benodigde weerstandscapaciteit. Voor het bepalen van de benodigde weerstandscapaciteit wordt uitgegaan van de risico's inclusief beheersmaatregelen (de netto risico's). De uitkomst van de benodigde weerstandscapaciteit wordt vastgelegd in de weerstandsparagraaf, welke tweemaal per jaar wordt geactualiseerd.

OMSCHRIJVING RISICO'S	Bruto risico	Kans	Risico	S/I
Hogere bouwkosten door inflatie/claims aannemer	3.150.000	50%	1.575.000	S
Koersrisico's (verhouding euro/dollar)	30.000.000	5%	1.500.000	S
Huisvesting en arbo-aspecten. Kantoren voldoen niet aan de eisen. Onveilige situaties kunnen hierdoor ontstaan. Risico op hoger ziekteverzuim	5.000.000	50%	2.500.000	S
Cyberrisico. hacks en datalekken. Grote gevolgen voor bedrijfsvoering/imagoschade	2.000.000	30%	600.000	S
Voor bedrijfsongevallen van personeel tijdens het werk is het OLB niet verzekerd	200.000	10%	20.000	S
Staat van onderhoud overheidsgebouwen wegens ontbreken meerjarenonderhoudsplan	1.000.000	50%	500.000	I
Brandschade overheidsgebouwen	5.000.000	20%	1.000.000	I
Schade aan haven en infrastructuur rondom de haven	3.000.000	30%	900.000	I
Schadeclaims door onterecht handelen	750.000	30%	225.000	S
Claims door inschattingsfout Veterinaire afdeling	100.000	70%	70.000	S
Opruimen dode dieren door dierziekte	100.000	30%	30.000	S
Brand en rampenbeveiliging archief Burgerzaken	350.000	70%	245.000	I
Niet voldoen aan eisen voor kinderopvang etc.	500.000	90%	450.000	I
Staat van onderhoud sportaccommodaties wegens ontbreken meerjarenonderhoudsplan	2.000.000	30%	600.000	I
Schade aan gebouwen en sportlocaties als gevolg van natuurrampen (deels risico NL)	5.000.000	20%	1.000.000	S
Tekort aan schoolgebouwen als gevolg van bevolkingsgroei (deels risico NL)	10.000.000	10%	1.000.000	I
Mogelijke andere vorm van Covid-uitbraak (deels risico NL)	4.000.000	30%	1.200.000	I
Het OLB is. boven het gestort kapitaal. verantwoordelijk voor verliezen van overheids NV's en dochterondernemingen	25.000.000	10%	2.500.000	I
Diverse juridische kwesties op het gebied van belastingen en civiele zaken	1.500.000	30%	450.000	I
TOTAAL			16.365.000	

Relatie risicomanagement en weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen de weerstandscapaciteit en alle risico's waarvoor géén maatregelen zijn getroffen in relatie tot de financiële positie. Dit verband is in onderstaande figuur schematisch weergegeven.

Het weerstandsvermogen geeft aan hoe robuust de begroting en de financiële positie van het OLB is. Dit is van belang wanneer zich financiële tegenvallers voordoen.

Weerstandsratio

In onderstaande tabel wordt een nadere duiding gegeven van de weerstandscapaciteit, de geïdentificeerde risico's en de daaruit voortvloeiende ratio weerstandsvermogen van het OLB.

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{beschikbare weerstandscapaciteit (algemene reserve en onvoorzien)} \quad 24.700.107}{\text{benodigde weerstandscapaciteit (totaal van de risico's)} \quad 16.365.000} = 1,5$$

Beoordeling weerstandsvermogen

Om nadere duiding aan de weerstandsratio te geven is aansluiting gezocht met de normeringssystematiek zoals die is ontwikkeld door het Nederlands Adviesbureau voor Risicomanagement (NARIS), hiervoor wordt verwezen naar de onderstaande tabel. Opgemerkt wordt dat, hoewel het OLB zich als bijzondere gemeente van Nederland niet 1 op 1 kan vergelijken met een normeringssystematiek die is opgesteld voor Nederlandse gemeenten, deze normeringssystematiek wel degelijk een goede indicatie geeft van het weerstandsvermogen van het OLB. Het OLB streeft naar een ratio weerstandsvermogen tussen de 1,5 en 2,0. Wanneer de weerstandsratio op structurele basis hoger ligt dan 1,5, dan betekent dit dat dit gedeelte van de weerstandscapaciteit (lees: de algemene reserve) anders kan worden bestemd. Dit beleid is in de eilandsraad van 13 juni 2022 vastgesteld.

Klasse	Ratio weerstandsvermogen	Conclusie weerstandsvermogen
A	hoger dan 2,0	Uitstekend
B	tussen 1,4 en 2,0	Ruim voldoende
C	tussen 1,0 en 1,4	Voldoende
D	tussen 0,8 en 1,0	Matig
E	tussen 0,6 en 0,8	Onvoldoende
F	kleiner dan 0,6	Ruim onvoldoende

Duiding weerstandsratio OLB

De weerstandsratio van het OLB per ultimo 2022 bedraagt **1,5**. Dit betekent dat het OLB in staat is om, met inzet van de beschikbare weerstandscapaciteit, de geïdentificeerde risico's te dragen wanneer deze zich tegelijkertijd zouden voordoen.

Op basis van de systematiek zoals is beschreven in paragraaf kan worden geconcludeerd dat het weerstandsvermogen van het OLB op dit moment **ruim voldoende** is.

Weerstandscapaciteit in relatie tot de liquiditeitspositie

De weerstandscapaciteit van het OLB wordt met name gevormd door de aanwezige algemene reserve. De algemene reserve is ontstaan na de inrichting van het OLB per 10 oktober 2010, waarbij een zogenaamde openingsbalans is opgesteld. De algemene reserve fungeerde daarbij als tegenhanger voor de aanwezige vaste activa die destijds moesten worden gewaardeerd. In de loop der jaren is de algemene reserve aangevuld met voordelige jaarrekeningresultaten.

Om de aanwezige weerstandscapaciteit daadwerkelijk te kunnen inzetten in het geval zich risico's voordoen, is het voor het OLB van belang om over voldoende liquiditeiten te beschikken. Daar het voor het OLB op grond van artikel 11 van de Wet FinBES niet is toegestaan om zelfstandig de geldmarkten te betreden en bijvoorbeeld leningen bij commerciële partijen aan te gaan, is de beschikbaarheid van liquiditeiten beperkt en daarom altijd een belangrijk punt van aandacht.

Op grond van artikel 89 van de Wet FinBES bestaat voor het OLB echter wel de mogelijkheid om, door tussenkomst van het Cft, renteloze leningen voor het doen van investeringen ten behoeve van de publieke taak aan te vragen bij de Rijksoverheid. Voor een dergelijke lening is het wel van belang dat het OLB de kapitaallasten van de lening kan dragen in de reguliere begroting. Voor het OLB is het derhalve van groot belang om doorlopend te beschikken over een actuele liquiditeitsprognose én, indien zich risico's manifesteren, direct in contact te treden met het Cft en de Rijksoverheid. Hierbij wordt opgemerkt dat er geen lening kan worden aangevraagd ter financiering van exploitatiekosten.

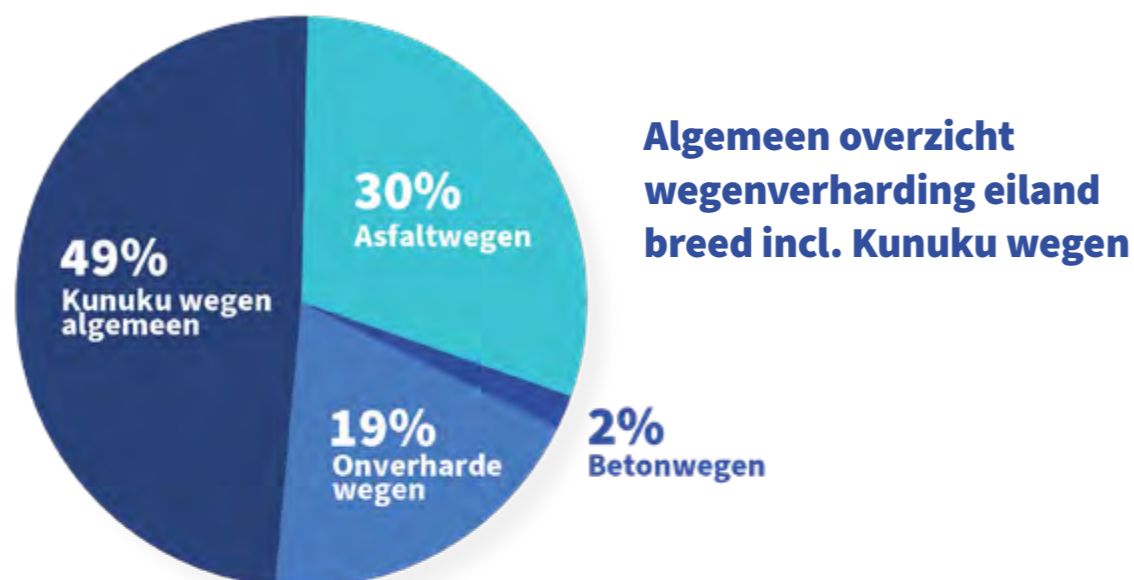
3.3.3

Onderhoud kapitaalgoederen

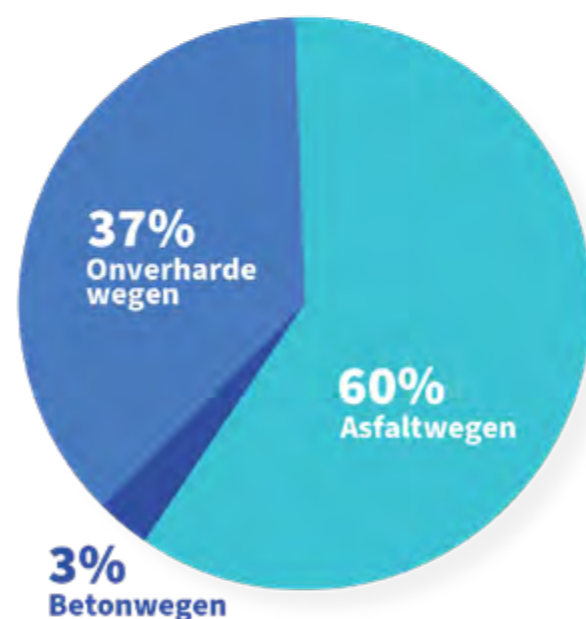
3.3.3.1 Wegen

Het Meerjarig Uitvoeringsprogramma Wegen (MJOP) is nu volop in uitvoering. De planning van de renovatie van de wegen voor de jaren 2021-2023 is goedgekeurd door de Stuurgroep Infrastructuur en Mobiliteit en door het Bestuurscollege. Deze planning wordt nu volgens schema uitgevoerd. Daarbij zijn en worden de procedures op administratief-, financieel- en aanbestedingsgebied verbeterd en worden ook zo uitgevoerd.

Met behulp van het aangeschafte professionele wegenbeheersysteem is de omvang en staat van het wegennetwerk op Bonaire in kaart gebracht:

Algemeen overzicht wegenverharding eiland breed

Aangezien onderhoud van de reeds bestaande asfaltwegen in veel gevallen eerst een complete renovatie behelst, volgen we de komende jaren, en dus ook in 2023, de volgende vier sporen met betrekking tot de wegenverharding:

- noodreparaties van wegen die niet op zeer korte termijn al staan ingepland voor renovatie, door drie verschillende wegenbouwbedrijven binnen het kader van een raamovereenkomst, die ieder een rayon krijgen toebedeeld;
- grondige renovatie van bestaande asfaltwegen waar nodig, inclusief een duurzame fundering en afwatering;
- verharderen van onverharde wegen in woonwijken, inclusief een duurzame fundering en afwatering, voor zover mogelijk in samenwerking met de nutsbedrijven om gelijktijdig leidingen ondergronds te plaatsen.
- aanleg van wegen in nieuwbouwprojecten van Fundashon Cas Bonairiano.

Voor de eerste drie sporen zijn de kosten opgenomen in de begroting voor 2023. In het kader van de woonagenda zullen we met BZK bespreken hoe we de infrastructuur voor FCB projecten kunnen bekostigen.

Voor de aanleg en renovatie van wegen wordt in 2023 prioriteit gegeven aan de aanleg van wegen bij scholen, zoals:

- wegen bij scholen die in 2023 worden gebouwd (de Pelikaan en het MBO);
- het aansluiten van de weg bij Kolegio Rayo di Solo aan Amboina;
- ontsluiten van meerdere toegangswegen naar de Scholengemeenschap Bonaire (SGB).

In 2023 zal er ieder kwartaal een krant worden uitgebracht. Deze zal onder de bewoners worden verspreid. Hierin zal de voortgang van de werkzaamheden aan het wegenonderhoud en de aanleg van nieuwe wegen worden toegelicht. Tevens zal hierin de planning voor werkzaamheden voor de komende maanden worden gepubliceerd.

De financiering voor deze activiteiten wordt gedeeltelijk ten laste gebracht op de exploitatierekening wanneer het onderhoud en reparaties betreft, en als investering wanneer het om de aanleg van nieuwe wegen of renovatie van bestaande wegen gaat.

Een onderdeel van het MJOP is het overdragen van de externe expertise naar het OLB; inmiddels zijn een tweetal civiel ingenieurs op HBO niveau aangetrokken en een extern projectleider voor de realisatie van het uitvoeringsprogramma. Er wordt samengewerkt met de het Verbeterprogramma R&O, en de externe expertise wordt deels geleverd door de gemeenten Rotterdam en Alphen a/d Rijn. Te zijner tijd zal de vacature voor een nieuwe beleidsadviseur civiel worden ingevuld.

Beleidskader omtrent openbare verlichting

Het Openbaar Lichaam Bonaire (OLB) wil de verlichting van de openbare ruimtes op Bonaire structureel beheren en onderhouden. Aangezien de openbare ruimtes op Bonaire voor het overgrote deel uit straten bestaat, is hier als eerste deel van voornoemd beheer een beheersplan voor de straatverlichting opgesteld. Het beheersplan geldt voor de periode 2020 – 2024. Om de vijf jaar wordt het beheersplan geëvalueerd en herzien. Het primaire doel van het beheersplan voor de straatverlichting is het waarborgen van de verkeersveiligheid.

Tevens draagt een goede straatverlichting bij aan de gevoelens van sociale veiligheid.

Het beheersplan geeft inzicht in de manier waarop de openbare verlichting (OVL) in Bonaire duurzaam in stand wordt gehouden. Het beschrijft:

- De visie van het OLB met betrekking tot straatverlichting
- Huidige situatie: omvang en kwaliteit van de te beheren gebieden
- De gewenste kwaliteit
- De noodzakelijke maatregelen om de gewenste kwaliteit te realiseren
- De (financiële) middelen die daarvoor nodig zijn.

In lijn met het beheersplan is het OLB voornemens alle straatverlichting te vervangen met LED-lampen. Zij is van mening dat de voorgenomen investering in LED-lampen verantwoord is, omdat dit:

- de verkeersveiligheid verhoogt,
- bijdraagt aan de gevoelens van sociale zekerheid en de sfeer,
- energie-efficiënt is,
- duurzaam is
- standaardisatie van de straatverlichting bewerkstelligt.

Indicatieve financiële gevolgen beleidskeuzes

De kosten voor het vervangen van alle niet-Led lampen zullen circa USD 1.124.000 kosten.

Uitgaande dat de lichtpunten over een periode van vier jaar gelijkmatig (2023-2026) worden vervangen, zullen de jaarlijkse kosten voor vervanging USD 480.000 bedragen.

Afhankelijk of de ballasten niet of wel worden meegerekend levert de vervanging van alle conventionele lichtpunten door LED-lichtpunten respectievelijk 267,911 KWh à 344,053 KWh op.

In geld uitgedrukt levert dit een jaarlijkse besparing op van USD 230.000.

3.3.3.2 Riolering

Het rioleringsstelsel gaat in beheer overgedragen worden aan het WEB. Het OLB zal structureel bijdragen aan deze exploitatie van de rioolwaterzuiveringsinstallatie (RWZI). Het OLB spant zich samen met het WEB en het Ministerie van I&W in om voor het eind van 2025 een structurele oplossing te hebben voor een duurzame exploitatie van de RWZI.

3.3.3.3 Water

Bonaire zal de komende jaren worden geconfronteerd met de gevolgen van de stijging van de zeespiegel ten gevolge van klimaatverandering. Hierover worden de eerste rapporten inmiddels uitgebracht. Daarnaast is een structurele oplossing voor de hemelwaterafvoer nodig. Bonaire heeft op dit moment geen structureel afwateringsstelsel en watermanagement. Met de tijd mee zijn de aanwezige afvoerstelsels aangepast of in sommige gevallen zelfs verstoord geraakt door ontwikkelingen op het eiland. Dit wordt veroorzaakt doordat er bij nieuwe ontwikkelingen geen rekening wordt gehouden met afwatering van het ontwikkelingsgebied en het omringend gebied. Het doel is hierbij om te werken aan een beleid dat deze stoornissen/blokkades zal voorkomen. Tevens dient bij elk nieuw ontwikkelingsplan de afwatering voorop te staan.

We zullen in 2023 beginnen met dataverzameling, zodat we op basis daarvan een structureel Meerjaren Afwateringsprogramma kunnen opstellen.

Er is een plan opgesteld voor het inhalen van het achterstallig onderhoud van dammen, rooien en afvoerkanalen. Dit houdt in het herstellen en onderhouden van het huidige stelsel. De kosten hiervoor bedragen gemiddeld USD 435.000 per jaar, verspreid over 3 jaar resulteert dit in een bedrag van USD 145.000 per jaar. Deze kosten zijn opgenomen onder de functie 210 Wegen, straten en pleinen.

Korte termijn oplossingen zullen door de directie R&O zelf aangepakt en gefinancierd worden. Dit houdt in het onderhouden van de bestaande natuurlijke waterafvoeren zoals dammen en rooien. De dammen en rooistelsels dienen allemaal digitaal in kaart gebracht te worden met een GPS-apparaat. Dit dient gedaan te worden om te toetsen of deze wel of niet voldoen aan de nodige afvoercapaciteit.

Daarnaast dienen de rooistelsels verhard te worden met onder andere betondekking, zodat deze efficiënter hemelwater afvoeren. Waargenomen is dat als deze onderhouden en schoon zijn, zij redelijk fungeren om de regenwaterafvoer op Bonaire onder controle te houden.

3.3.3.4 Groen

Ook in 2023 zal de herbebossing en herbepanting van het Nationaal Park (WSNP), de mangroves en koralen doorgezet worden. Een probleem voor de herbebossing en herbepanting in Nationaal Park en de mangroven is de aanwezigheid van geiten. In 2020 is met de ondersteuning van het Rijk op zowel deskundig als financieel gebied een aanvang gemaakt met de aanpak van deze geitenproblematiek, de zogenaamde duurzame geitenhouderij. In 2023 zal LVV hiermee verder doorgaan, door het verschaffen van trainingen. Dit heeft de weg geopend om op een effectieve wijze weer aan herbebossing en herbepanting te doen.

3.3.3.5 Gebouwen

Net als bij de wegen bestaat er een grote onderhoudsachterstand bij de openbare gebouwen, waardoor een aantal gebouwen in slechte staat verkeren. In het verleden zijn door het Rijk middelen beschikbaar gesteld voor het onderhoud van het Passangrahan gebouw maar dit was een op zichzelf staand project. Het Rijk heeft in 2010 namelijk om meerjaren renovatie en onderhoudsplannen gevraagd. In het laatste kwartaal van 2022 wordt een meerjaren renovatie en onderhoudsplan opgesteld voor de openbare gebouwen. Op basis daarvan wordt planmatig gerenoveerd. De hoogste prioriteit heeft het bestuurskantoor vanwege de zeer slechte staat van onderhoud.

3.3.3.6 Voorbereidingen en aanleg vracht- en containerhaven

We zijn voor een groot gedeelte van onze behoeftes volledig afhankelijk van de invoer van goederen. Containers en overige vracht komt grotendeels aan vanaf Curaçao. Het prijsniveau van consumptiegoederen op Bonaire is hierdoor hoog, wat mede veroorzaakt wordt door de hoge transportkosten en kostenstructuur door overslag. De bouw van een nieuwe vrachthaven beoogt te voorzien in een nieuwe congestievrije haven met een capaciteit die, ook op lange termijn, voldoende is voor de vrachtafhandeling voor Bonaire. Dit resulteert in lagere transportkosten en efficiëntere afhandeling van vracht. Ook export kan worden uitgebreid en de haven van Kralendijk kan verder worden ontwikkeld voor personenvervoer.

De beoogde maatschappelijke effecten die we hiermee (al dan niet gedeeltelijk) wensen te realiseren zijn: leefbaar inkomen;

- beheersing van de kosten van levensonderhoud;
- beheersing van de kosten van het zakendoen;
- betere inrichting van de openbare ruimte;
- mogelijkheid voor overslag van vracht als nieuwe bedrijfsactiviteit;
- herontwikkeling van de haven van Kralendijk voor personenvervoer en cruise toerisme.

Het WEB-terrein in Hato - tegenwoordig gebruikt als opslag en ruimtes voor magazijn en kantoren voor WEB aan de naastgelegen drinkwaterinstallatie - is door het Bestuurscollege als voorkeurslocatie aangewezen als locatie voor de nieuwe containerhaven. In 2021 hebben het Bestuurscollege en het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat besloten om de planvorming en voorbereiding van de aanleg van de nieuwe haven gezamenlijk ter hand te nemen. Dit is vastgelegd in het Samenwerkingsconvenant Zeehavens Bonaire van februari 2021. In de eerste helft van 2022 is een maatschappelijke kosten- en batenanalyse (MKBA) uitgevoerd om de effecten van de verhuizing van de vrachtterminal naar het WEB-terrein of het BOPEC-terrein in kaart gebracht ten opzichte van de huidige situatie. De resultaten tonen aan dat de maatschappelijke baten de kosten ver overschrijden en de Hato locatie een zeer positieve netto contante waarde (NCW) heeft. In 2022 heeft het OLB opdracht gegeven voor het opstellen van de startnotitie MER en een impressie laten maken over hoe de nieuwe vrachthaven er uit gaat zien en hoe het beslag legt op de ruimte. De bouw van de nieuwe vrachthaven wordt in nauw overleg met het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat en WEB voorbereid.

In 2023 zullen we starten met het vastleggen van het voorbereidingsinvestering hiervoor in lijn met de afspraken in het Samenwerkingsconvenant Zeehavens Bonaire.

3.3.3.7 Onderwijshuisvesting

In 2020 is het Convenant Onderwijshuisvesting Bonaire gesloten tussen het ministerie van OCW en het OLB. In dit convenant is afgesproken dat het OLB haar taken op het gebied van renovatie en onderhoud van schoolgebouwen onderbrengt bij Fundashon Propriedat Inmobil Boneiru (FPIB).

De scholen op Bonaire krijgen vanuit OCW jaarlijks een lumpsum uitgekeerd. OCW geeft aan dat de kosten voor het beheer en onderhoud van de schoolgebouwen hierin verwerkt zijn. Het OLB is verantwoordelijk voor de uitbreiding en nieuwbouw.

3.3.4

Bedrijfsvoering**3.3.4.1 Inleiding**

We hebben een goed functionerende bedrijfsvoering nodig om onze ambities en doelstellingen op een efficiënte en effectieve wijze te realiseren. Bedrijfsvoering ondersteunt binnen onze organisatie de dienstverlening aan interne en externe klanten, zoals bij de afdelingen Financiën, Huisvesting, ICT, Juridisch advies, Communicatie, HRM en Post en Archief. Onze bedrijfsvoering is een complex geheel van processen, uitvoerders, de ondersteunende systemen en doelstellingen. Dit complex interacteert met de omgeving die bepaalde verwachtingen heeft over de kwaliteit van de dienstverlening.

We hebben een belangrijke vooruitgang geboekt, die heeft geresulteerd in een eerste stap naar een goedkeurende accountantsverklaring. We hebben het verouderde ICT-landschap vervangen. We zijn gestart met de digitalisering van de processen is gestart. De afdeling Personeel is bezig met een transitie naar een business partner op het gebied van HRM. Diverse verhuizingen naar betere panden zijn ingezet. We zullen in 2023 de verdere ontwikkeling van alle domeinen van de bedrijfsvoering doorzetten met als belangrijkste focus:

- resultaatgericht integraal samenwerken, en
- de basis op orde.

3.3.4.2 Revitalisering van het ambtelijk apparaat

Revitalisering van het ambtelijk apparaat is de kapstok voor de belangrijkste ambities op het gebied van de bedrijfsvoering. We willen de komende jaren hiermee de volgende maatschappelijke effecten bereiken:

- transparant en eerlijk bestuur;
- efficiënte, effectieve en doelmatige organisatie met een sterk verbeterde uitvoeringskracht, die projectmatig én resultaatgericht werkt;
- eind 2023 is de organisatie van OLB kwantitatief en kwalitatief in balans;
- eind 2023 is integraal resultaatgericht werken geborgd in structuren en systemen;
- uitvoeringskracht versterken door middel van kwalitatieve en innovatieve versterkingskracht.

Voor een duurzame ontwikkeling van Bonaire hebben we een sterke en veerkrachtige organisatie nodig. Deze kunnen we alleen bereiken met een lange termijn strategie. In 2022 en 2023 ligt de focus op het verder (versneld waar dat kan) uitvoeren van lopende trajecten. Deze projecten moeten een basis vormen voor de verdere organisatieontwikkeling in de daaropvolgende jaren, en worden hieronder toegelicht.

3.3.4.3 Organisatieontwikkeling en inrichting

In 2023 zal de nieuwe organisatie inrichting en structuur van het OLB worden uitgewerkt met inrichtingsplannen. Hiermee wordt duidelijk wat de omvang, benodigde expertise, competenties en vaardigheden ten behoeve van de nieuwe organisatie zijn. Onze uitgangsprincipes bij de organisatie inrichting zijn:

- organisatie overzichtelijk maken, klein en praktisch organiseren;
- niet top-down departementaal denken;
- inrichten vanuit perspectief inwoners en medewerkers;
- logische ordening producten;
- eenheden met dezelfde visie, organisatiedoel, drive en sfeer;
- maximale toegevoegde waarde inwoners en medewerkers zelf;
- integrale verantwoordelijkheid.

Dat resulteert in een diverse nieuwe organisatieonderdelen met namen als 'Regie en projecten', 'Dienstverlening', 'Werk in uitvoering' en 'Toezicht en Handhaving'. Daarnaast zal er een eenheid 'Bestuur ondersteuning' en 'Stafbureau' zijn. Deze indeling leidt tot een efficiënt en professioneel ambtelijk apparaat waarbij de dienstverlening aan de burger centraal staat. Het OLB wordt hiermee slagvaardig ingericht en heeft als belangrijkste drijfveer integraal resultaatgericht samenwerken.

Het Klanten Service Centrum (KSC) is het eerste nieuwe organisatieonderdeel dat in 2023 operationeel wordt. Voorlopig dit een werknaam. Het KSC wordt gehuisvest in een pand van het OLB dat volledig gerenoveerd wordt, zodat het voldoet aan de look en feel van een moderne en klantgerichte organisatie. Deze renovatie start in 2022. De belangrijkste waarden voor het KSC zijn:

- mensgericht;
- snel en zeker;
- eenmalige uitvraag van gegevens;
- efficiënt;
- transparant en aanspreekbaar.

Het KSC is één klantcontactpunt (fysiek en digitaal) voor haar dienstverlening aan de burger zoals:

- burgerzaken;
- aanvraag en afgifte van rijbewijzen;
- betaling van nummerplaten;
- afhandeling van vergunningen zoals bouw-, natuur & milieu-, APK-, vent -, precario;
- en het geven van informatie.

Training en ontwikkeling van de medewerkers, harmonisatie en digitalisering van werkprocessen zijn belangrijke voorwaarden voor een succesvol KSC. De bereikbaarheid van het OLB wordt vergroot omdat er wordt geïnvesteerd in de inzet van meerdere kanalen zoals:

- fysiek op locatie (info balie);
- telefonische ingang (call center);
- chat (sociale media of website)

De info balie zal ook fungeren als contactpunt voor een aanvraag en afgifte balie (nummerplaten, VOG verklaringen, WOM etc.). Bij binnenkomst zullen burgers vriendelijk welkom worden geheten door een gastheer of gastvrouw die klantvragen kan beantwoorden.

De inrichting en formatie van Toezicht en Handhaving zal simultaan met Dienstverlening ingevuld zijn. De plannen daartoe zijn in een vergevorderd stadium.

De nadere invulling en het operationeel maken van het onderdeel Regie en Projecten wordt in 2023 uitgewerkt. Hierbij dienen de resultaten van het Deelverbeterplan R&O (DVP) en het Project Uitvoerings Bureaus (PUB's) als input. Binnen dit onderdeel ontstaat een matrixorganisatie met alle lopende projecten van het OLB, een klein beleidsteam en een ondersteuningsstructuur.

De planning voor de overige organisatieonderdelen wordt uitgewerkt en de verwachting is dat deze onderdelen in de tweede helft van 2023 operationeel zullen zijn. Het benodigde budget voor het uitwerken van de organisatieontwikkeling zal worden aangewend voor de regiefunctie op het traject, functiebeschrijvingen en waarderingen, transitiedocumenten zoals was-woord-tabellen en inrichtingsplannen, communicatie richting het apparaat en vakbond en de begeleiding van de veranderopgave.

3.3.4.4 Participatie

Om invulling te geven aan empowerment van medewerkers, is participatie van medewerkers nodig. Dit zal in 2023 worden uitgewerkt in een platform om de organisatieontwikkeling te bespreken en medewerkers een stem te geven om te kunnen uitdrukken wat het proces voor hen betekent. Het doel is immers professionele medeverantwoordelijke medewerkers. Daarvoor wordt USD 20.000 opgenomen in de begroting.

3.3.4.5 Seniorenregeling

Het is onze ambitie om het vrijwillige vertrek van het ambtelijk apparaat door de uitstroom van personeelsleden die de pensioengerechtigde leeftijd dicht genaderd zijn, zoveel mogelijk te faciliteren. Hiermee wordt ruimte gecreëerd om jongere krachten in te laten stromen en kan de continuïteit en toekomstbestendigheid van het OLB gewaarborgd worden. Uitgangspunt hierbij is dat de organisatie productief, beheersbaar en betaalbaar moet zijn. Het budget voor deze vrijwillige uitstroom is opgenomen in de begroting 2023 en 2024 en bedraagt USD 1.000.000.

3.3.4.6 OLB Academie

De OLB Academie wordt in 2023 verder uitgebouwd als vehikel voor de ontwikkeling van onze medewerkers. In de Academie bieden we trainingen aan op het gebied van (inhoudelijke) kennis en vaardigheden. Na het volgen hiervan zijn onze medewerkers in staat om te voldoen aan de nieuw verworven inzichten, gewijzigde processen en technologie en de veranderende (productiviteits-) eisen die vanuit de samenleving aan de organisatie worden gesteld. Uitgangspunt voor de ontwikkeling van de medewerkers is de revitalisering van het OLB zoals dit is uitgewerkt in de inrichtingsplannen.

Concreet betekent dit dat de OLB Academie haar curriculum zal uitwerken in 2023 met trainingen en opleidingen die praktijkgericht en geschikt voor de lokale situatie geschikt zijn. Daarnaast wordt in de trainingen en opleidingen de nadruk gelegd op het stimuleren van verantwoordelijkheid en regie op de eigen ontwikkeling. We zullen psychometrische tools gebruiken om de ontwikkelbaarheid, talenten en drijfveren te meten zodat de opleidingen het hoogst mogelijke rendement op zullen leveren. Deze tools zijn reeds in 2022 aangeschaft. De ontwikkeltrajecten voor individuele medewerkers op basis van een POP (persoonlijk ontwikkelingsplan) en bijbehorende twinning vallen ook onder de kapstok van de OLB Academie. Het benodigde budget van 2 ton wordt aangewend voor het opstellen van de visie op opleiden en ontwikkelen en het opzetten van het curriculum, de aansturing ervan en de raming van de opleidingen en trainingen en ontwikkelen van samenwerking met opleidingsinstituten.

3.3.4.7 Mobiliteit

We werken aan strategische personeelsplanning op basis van:

- de visie voor het moderniseren van het ambtenarenapparaat;
- de revitalisering (organisatieontwikkeling van het OLB);
- de afspraak dat leidinggevendens voortaan niet langer dan 7 jaar op dezelfde functie mogen zitten;
- onderzoek over de inzetbaarheid van de medewerkers.

Mobiliteitsbeleid is één van de randvoorwaarden om uitvoering te geven aan strategische personeelsplanning waarmee medewerkers in beweging worden gebracht ter versterking van de output van de organisatie. De focus kan daarbij zowel intern als extern gericht zijn. Het uiteindelijke doel is om medewerkers gemotiveerd en duurzaam inzetbaar te houden, terwijl persoonlijke en organisatiedoelstellingen zoveel mogelijk samenvallen.

We zijn in 2022 gestart met het mobiliteitstraject door een aantal medewerkers uit hun functie te halen en programma's en projecten te laten uitvoeren. In 2023 wordt een mobiliteitscentrum operationeel, dat wordt bemenst door een part-time fte die in nauwe samenwerking met HRM het mobiliteitsbeleid en de kansen en mogelijkheden bij het OLB in kaart brengt. Het mobiliteitscentrum zal contact en samenwerking zoeken met de 6 grootste werkgevers, St Eustatius en Saba en op een later tijdstip de CAS eilanden. In die samenwerking zal bezien worden waar mogelijk personen dan wel functies uitgewisseld kunnen worden of dat het mogelijk is bepaalde noodzakelijke expertise in te zetten die op dat moment in die organisatie niet aanwezig is.

Hierdoor worden medewerkers in hun kracht gezet en kan het OLB beschikken over een pool van hoogopgeleide (interne) kandidaten voor leidinggevende en bestuurlijke functie en daarmee de doorstroom en snellere invulling van (top) functies vervullen.

3.3.4.8 Verbeteren uitvoeringskracht

Het OLB heeft veel plannen en ambities maar kan deze niet altijd implementeren. Het OLB is kwetsbaar vanwege onze kleinschaligheid, personele capaciteit en expertise en financiële middelen. In 2023 zal verder worden ingezet op het versterken van de uitvoeringskracht door de directies beter te faciliteren en te ondersteunen vanuit de bedrijfsvoeringstaken. Ook zal de digitalisering worden voortgezet en zullen processen efficiënter worden gemaakt. In het verleden is onvoldoende geïnvesteerd in ICT-middelen en licenties, waardoor de ontwikkeling van het ambtelijk apparaat op ICT gebied achterliep en er geregeld uitval was van systemen. Dit wordt in 2023 en verdere jaren rechtgezet.

3.3.4.9 Digitalisering

Het uitgangspunt is het vergroten van de efficiëntie en uitvoeringskracht van het ambtelijk apparaat door middel van het automatiseren en digitaliseren van werkprocessen. Op deze manier verbeteren we de dienstverlening aan de burger en de interne processen. We hebben een proces intensieve organisatie met ongeveer 500 processen die gericht zijn op de dienstverlening en daarnaast 300 interne processen. Voor het digitaliseringsproces is gekozen voor het concept van zaakgericht werken. In 2023 zal meer nadruk worden gelegd op de implementatie hiervan. Het team Digitalisering zal deze implementatie met voorrang oppakken. In 2023 zal Team Digitalisering het zaakgericht werken bij OLB verder door ontwikkelen door meer processen te beschrijven en deze in zaaktypen in te richten. Er wordt een bedrag van USD 50.000 begroot voor processen die niet in het bestaande systeem kunnen worden ingericht. Hierbij gaat het om speciale tools (zoals bijvoorbeeld het rijbewijzen portaal) om een proces digitaal uit te voeren. Daarnaast begroten we een bedrag van USD 50.000 om in 2023 diverse trainingen aan de samenleving te geven zodat de digitale vaardigheid op Bonaire wordt vergroot.

We hebben de volgende drie types achterstanden vastgesteld bij de implementatie van onze ambitie om nadere impulsen te geven aan digitalisering:

1. Digitaliseringsmiddelen van het ambtelijk apparaat en de procesinrichting om de gebruikersondersteuning gestructureerd te ondersteunen.
2. Proces en toolings ondersteuning om bestuurlijke processen transparant te volgen, afhandelen en archiveren
3. E-overheidsdienstverlening naar de burgers en de bedrijven die gevestigd zijn op de BES eilanden.

Deze achterstand zal het OLB in 2023 gestaag inlopen. Daarbij wordt aangehaakt op de 4 speerpunten die gelden vanuit de Kamerbrief Digitalisering en zal de samenwerking met het Rijk en gemeenten op dit domein worden verstevigd. Voor 2023 levert dit investeringen in licenties op ter waarde van USD 200.000 ten behoeve van applicaties die gebruikt worden voor digitaal werken. Met deze applicaties zal ook het KSC de digitale dienstverlening kunnen aanbieden. Tevens zullen investeringen worden gedaan om het inwoners- en ondernemersportaal miboneiru.com te gaan inrichten ter waarde van USD 400.000. Het OLB zoekt hierbij samenwerking met BCN/RCN om het authenticatie en autorisatie tool mijncn in te zetten bij het inloggen op miboneiru.com. Daartoe zal ook geïnvesteerd moeten worden om de wettelijke basis op orde te krijgen. Ook wordt geïnvesteerd in de interne koppeling van het zaakgerichte systeem met vak applicaties zodat de door ons bijgehouden gegevens vanuit de bron kunnen worden opgehaald zonder tussenkomst van medewerkers.

3.3.4.10 ICT op orde

Het afgelopen decennium is de ICT verwaarloosd. Dit heeft alleen al in de eerste 7 maanden van dit jaar geleid tot een verlies van 2520 mandagen (100 manjaren) aan productiviteit en daarnaast moest er verloren gegane gegevens opnieuw ingevoerd worden. Het ambtelijk apparaat werkte met software van 13 jaar oud, die al geruime tijd niet meer ondersteund werd en ook niet meer veilig was. De achterstanden en wachttijden van de ambtelijke dienstverlening is voor een groot gedeelte toe te wijzen aan inadequate ICT diensten en software. In Europees Nederland wordt er gemiddeld door een gemeente jaarlijks USD 109 per inwoner uitgegeven: op Bonaire was het in 2022 USD 52. Met de nieuwe begroting die voor u ligt is het bedrag opgehoogd tot USD 96 per inwoner. Gezien de uitdagingen die Bonaire heeft en de complexiteit van afwijkende wetgeving ten opzichte van Europees Nederland, is het reëel om het bedrag op USD 140 te stellen, echter dit zal een groeipad moeten zijn over de komende jaren.

In 2022 heeft de ICT een aantal vernieuwingen doorgevoerd om de achterstand in te lopen en te voldoen aan een toekomstbestendige werkplek, zo is gekozen voor zoveel mogelijk in de Cloud te werken en is Microsoft

Office 365 op alle computers van OLB geïnstalleerd. Deze keuze is gemaakt vanwege veiligheid en het bieden van nieuwe functionaliteit die ook de gegevens van burgers, bedrijven en van het eigen ambtelijk apparaat, veilig opslaat en verwerkt. Het OLB heeft een zorgplicht om dit zorgvuldig te doen. De nieuwe Office365 omgeving biedt een veilige manier van werken aan door middel van Multifactor Authenticatie (MFA). Door het gebruik van een mobiele telefoon kunnen medewerkers gemakkelijk verifiëren dat de toegang rechtmatig is. Ook zullen er minder ICT-problemen zijn omdat veel van de verouderde tools niet meer ondersteund werden. Nieuwe software is aangeschaft, onder meer voor de inning van de toeristenbelasting en voor R&O.

Concreet wordt er voor 2023 een volledig vernieuwde en beveiligde ambtelijke werkomgeving gerealiseerd en geborgd voor in de toekomst. De opslag en beschikbaarheid van de gegevens van burgers, bedrijven en het ambtelijk apparaat wordt geborgd. Daarnaast wordt voor R&O, Communicatie, ICT en toeristenbelasting de applicaties vernieuwd en worden de huidige ICT knelpunten bij onder meer Burgerzaken opgelost. Deze keuze leidt tot jaarlijkse structurele licentiekosten ter waarde van USD 887.000. Dit is USD 490.000 meer dan in de begroting 2022 is opgenomen.

Daarnaast zal het OLB een aantal projecten opstarten om het printen te beveiligen en efficiënter te maken, online-dienstverlening naar de burgers en bedrijven te beveiligen en de dienstverlening verder te vernieuwen. Deze projecten bedragen USD 347.900.

Tot slot wordt op de investeringsbegroting een bedrag van USD 323.000 opgenomen om o.a. monitors, computers, acces points voor gebruikers en hard discs ten behoeve van servers aan te schaffen.

3.3.4.11 Financieel beheer op orde

Het op orde brengen van het financieel beheer is niet alleen een verantwoordelijkheid van de afdeling Financiën maar een organisatie brede aangelegenheid waarbij alle directies en medewerkers van het OLB betrokken zijn. Het Bestuurscollege neemt hierbij de besluiten die van ze verwacht wordt evenals de Eilandsraad.

Samen hebben we de verantwoordelijkheid voor een gezond financieel beheer, dat duurzaam ingebed is in de gehele organisatie. Onze human capital staat centraal en is randvoorwaardelijk voor het realiseren van dit verbeterplan. De aanpak is een combinatie van enerzijds empowerment en motivatie van de huidige medewerkers en anderzijds versterken van de organisatie door het aantrekken van de nodige expertise. In 2023 zal worden ingezet op ontwikkeltrajecten voor de afdeling Financien begeleid door een externe coach met duidelijke mijlpalen.

Belastingen

Het belangrijkste speerpunt voor 2023 is het verder op orde brengen, houden en borgen van de lokale belastingen en heffingen. Het borgen van de processen en het verzorgen van trainingen en begeleiding van de medewerkers van het OLB is een relevante ontwikkeling voor 2023.

Een optimale samenwerking met BCN is daarbij van groot belang. In een optimale samenwerking met BCN zullen de opbrengsten verder toenemen. De aanslagoplegging van de grondbelasting, erfpacht en motorrijtuigenbelasting zal nog veel aandacht vragen in 2023.

Er vindt een inhaalslag met afhandelen oudere bezwaarschriften plaats. In eerste instantie worden de oudere bezwaren afgehandeld en nieuw ontvangen bezwaren zullen binnen de wettelijke termijnen zijn afgehandeld.

Door het wegwerken van uitval geconstateerd na opleggen kohieren worden de bestanden geoptimaliseerd. Hiermee wordt voorkomen dat aanslagen niet worden opgelegd. Deze werkwijze en uitvoering is geborgd in het plan van aanpak. Dit zal uiteindelijk leiden tot een optimalisatie en volledigheid in de opbrengsten waardoor eenieder in de aanslagoplegging betrokken is indien nodig.

Het OLB is verantwoordelijk voor een adequaat samenwerkingsverband met een gerechtsdeurwaarder waarbij op het moment van overdracht van de vorderingen met status gerechtsdeurwaarder, gegarandeerd wordt dat deze posten verder ingevorderd worden. Dit voorkomt vervuiling van het invorderingsbestand van BCN. BCN zorgt dat er om de maand een overzicht van de posten gerechtsdeurwaarder naar het OLB verstuurd wordt. Er vindt opschoning plaats vinden van het huidige vorderingenbestand. Dit resulteert, o.a. in een daling openstaande vorderingen erfpacht (oninbaar verklaren vanwege verjaring). Hierna worden de openstaande vorderingen aan de deurwaarder aangeleverd.

Interne controle

In juni 2022 heeft het Bestuurscollege het Meerjarenbeleidsplan Interne Controle en het Jaarplan Interne Controle 2022 vastgesteld. In het 3e kwartaal is extra inzet gepleegd door het uitvoeren van de interne controles over het 1e halfjaar van 2022, waarbij de opzet en het bestaan van alle materiële processen is beoordeeld. Tevens zijn steekproeven uitgevoerd om de getrouwheid en rechtmatigheid van de transacties over het 1e halfjaar van 2022 te controleren. Het interne controle dossier zal aan de externe accountant ter beschikking worden gesteld en worden betrokken in de de komende interim-controle. In het 4e kwartaal van 2022 en het 1e kwartaal van 2023 zullen interne controles op de transacties in het 2e halfjaar van 2022 worden uitgevoerd.

Inkoop en aanbesteden

Op een goede wijze inkopen en aanbesteden is van groot belang voor het OLB. Door de omvang van de in te kopen werken, leveringen en diensten is het OLB een belangrijke inkoper op de lokale markt. Inkoop is een instrument dat strategisch kan worden ingezet om een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van een voortvarende aannemers- en leveranciersmarkt op Bonaire. Het is daarom belangrijk om aandacht te besteden aan de professionalisering van de inkoop- en aanbestedingsprocessen, zodat doelmatigheid, rechtmatigheid en integriteit worden verbeterd. Om deze reden is dit Inkoop- en aanbestedingsbeleid vastgesteld. Het inkoopbeleid heeft twee hoofdfuncties. Ten eerste dient het om intern heldere kaders te formuleren waaraan alle bij inkoop betrokken medewerkers zich dienen te houden. Ten tweede dient het om (potentiële) opdrachtnemers en overige stakeholders te informeren over de procedures met betrekking tot inkoop. Het OLB wil met dit beleid interne medewerkers en externe opdrachtnemers een handvat bieden voor een slagvaardige samenwerking bij inkoop- en aanbestedingstrajecten.

Deze nota zal in het 1e kwartaal 2023 worden opgesteld en ter besluitvorming voorgelegd.

Planning & Control

De presentatie van de diverse Planning & Control documenten zoals de begroting, uitvoeringsrapportages, begrotingswijzigingen en de jaarrekening blijven onderwerp van het verbeteringsproces. Ook de Eilandsraad en het CFT is hierbij betrokken. We streven doorlopend naar verbetering en het inzichtelijker presenteren van de voortgang van de begrotingsuitputting, de voortgang van de Bijzondere Uitkeringen en de beleidmatige ontwikkelingen. We kunnen hierin nog veel verbeteren. Naast het inzichtelijker presenteren wordt ook doorlopend de aandacht besteed aan de rollen en verantwoordelijkheden van de directies, budgethouders en ondersteunende financiële advisering. We gaan starten met trainingen in het kader van de OLB academie voor niet financiële medewerkers en verdere verdiepingsbijeenkomsten over de Planning & Control cyclus.

ICT aspecten

De tekortkomingen die in voorgaande managementrapportages zijn gemeld zijn voor een groot deel opgelost. Na het vaststellen van de beleidsnotities zijn backup procedures sluitend gemaakt, zijn een groot aantal beveiligingsissues opgelost en zijn de noodzakelijke beheeronderdelen van het financiële systeem Key2Finance opgelost. De beschrijving van het ICT-landschap en de daarbij behorende architectuur is eind 2022 op orde. Disaster recovery en redundancy van het ICT-landschap is begroot in 2023 en zal dan worden gerealiseerd.

Bijzondere Uitkeringen

Ten aanzien van dit verbeterpunt is in 2022 flink doorgepakkt. In de Uitvoeringsrapportages wordt vanaf 2022 een uitgebreide toelichting gegeven op de besteding van de middelen. Er is een bewakingssysteem opgezet en een database aangelegd van alle beschikkingen en relevante informatie per bijdrage. In 2023 willen we dit systeem verder digitaliseren.

3.3.4.12 E-depot (digitaal archief)

Een e-depot is het geheel van organisatie, beleid, processen en procedures, financieel beheer, personeel, databeheer, databeveiliging en aanwezige hard- en software, dat duurzaam beheren en raadplegen van te bewaren digitale archiefbescheiden mogelijk maakt. Waar wij voor de analoge archieven een fysieke archiefbewaarplaats hebben, ontbreekt op dit moment een digitale archiefbewaarplaats voor de digitale stukken. Het e-depot is de oplossing om ook digitaal zorg te dragen voor de wettelijke verplichting om zorg te dragen voor de archieven van het OLB. Met een e-depot blijven digitale archiefbescheiden bewaard, toegankelijk en beschikbaar voor de toekomstige generaties. Het correct implementeren van een e-depot is een meerjarenplan. Dit eerste investeringsbudget van USD 150.000 wordt aangewend om te verkennen welk e-depot het beste aansluit bij de situatie van het OLB. Vervolgens wordt verder gewerkt aan de eerste implementatie, om in de jaren daarna een volwaardig e-depot uit te bouwen.

3.3.4.13 Centrale Huisvesting

De directies van het OLB zijn verspreid over meerdere locaties. Dit is onwenselijk en staat ook de beoogde doelstelling van integraal resultaatgericht samenwerken, efficiency en kostenbesparing in de weg. De business case voor een nieuw pand waardoor één centrale huisvesting mogelijk is, wordt in 2023 uitgewerkt. In 2023 is hiervoor USD 50.000 opgenomen in de investeringsbegroting ten behoeve van de voorbereidingen. Ook het Bestuurscollege en Passangrahan dienen grondig verbouwd te worden USD 50.000 en USD 74.000 voor de voorbereiding hiervan is voorbereidingsinvstering opgenomen in de investeringsbegroting.

3.3.4.14 Klanten Service Centrum (KSC)

Het OLB zal de service aan de bevolking van Bonaire zoveel mogelijk centraliseren in één pand, Klanten Service Centrum (KSC). Op deze wijze kan de burger bij één loket terecht. Het KSC wordt ingericht in het huidige pand waarin de afdeling Financiën is gehuisvest. Dat pand wordt gerestaureerd en opgeknapt, in 2022 zal daarmee worden aangevangen, de verwachting is dat deze renovatie in het eerste kwartaal van 2023 gereed zal zijn.

3.3.4.15 Versterken juridische advisering

Het OLB werkt aan een versterking van de afdeling juridische en algemene zaken, met als doel een afdeling te creëren waarin alle benodigde juridische expertise voor het OLB in huis is dan wel eenvoudig extern kan worden aangetrokken. De complexiteit van de juridische vraagstukken, met name op het gebied van Ruimte en Ontwikkeling neemt toe, waardoor extra capaciteit noodzakelijk is. Verder moeten we een inhaalslag maken van de bestaande wetgevingsachterstanden en het wegwerken van de achterstanden van bezwaarschriften. Ook zal oude regelgeving worden vernieuwd en wordt aandacht gegeven aan publicatie van de regelgeving.

3.3.4.16 Van P&O naar Strategisch HRM

De afdeling P&O was vooral gericht op de administratieve flow binnen de organisatie. Advies was vooral operationeel ingericht, opleiding en ontwikkeling was onderbelicht en er werd onvoldoende gebruik gemaakt van systemen en mogelijkheden om te digitaliseren. Op deze wijze is het ook niet mogelijk om sturingsdata aan te leveren en daarop tactisch of strategisch beleid te ontwikkelen. De doelstelling van de afdeling HRM is het bieden van kwalitatief hoogwaardige dienstverlening aan het OLB, haar medewerkers en management door de afdeling HRM als partner in business. Om dat te kunnen zijn is kennis over de organisatie en de primaire processen noodzakelijk gekoppeld aan de kennis en kunde van medewerkers. Voor 2023 is de ambitie om die transitie planmatig vorm te geven met korte, middellange en lange termijn doelstellingen. Te denken valt aan herstructurering van de afdeling, digitaliseren van de HR-tools en nulmetingen over het functioneren/tevredenheid van de afdeling uit te voeren, Werving & Selectie te versnellen en professionaliseren. Ook zal prioriteit worden gegeven aan werving van medewerkers voor HRM met de juiste competenties en inhoudelijke kennis, e.d.

3.3.4.17 Toezicht en Handhaving

In het kader van de beleidsprioriteiten van de afgelopen jaren, is de werkdruk bij de directie Toezicht en Handhaving toegenomen. Teneinde echte slagen te kunnen maken bij de uitvoering van de taken zijn in 2022 door het Bestuurscollege prioriteiten toegekend voor hun werkzaamheden. De keuze voor prioriteiten houdt niet in dat de reguliere uitvoering minder belangrijk is. We maken echter op deze manier duidelijk met welke grote vraagstukken Bonaire wordt geconfronteerd, en op welke gebieden extra aandacht nodig is. De gemaakte keuzes zijn SMART gemaakt in het 'uitvoeringsprogramma Toezicht en Handhaving 2022', zodat er een duidelijke verwachting wordt geschept welke resultaten behaald kunnen worden met de inzet van de relatief schaarse instrumenten die het OLB ter beschikking heeft. Deze activiteiten worden uitgevoerd binnen de reguliere begroting voor de directie Toezicht en Handhaving.

De vastgestelde prioriteiten voor Toezicht en Handhaving zijn:

- illegale stort van afval;
- illegale afgraving van diabaas;
- duurzame kustbebouwing;
- introductie nieuwe milieuwetgeving voor bedrijven;
- voedselveiligheid;
- illegale verhuur van woningen ten behoeve van recreatie.

De vaststelling van deze prioriteiten moet leiden tot:

- een schoner Bonaire;
- winning van diabaas op aangegeven en gegunde plekken overeenkomstig de vergunningsvoorschriften;
- bescherming van het Marinepark door intensivering van toezicht en handhaving bij bestaande en nieuwbouw of verbouw van woningen en verblijfsrecreaties langs de kust;
- bevorderen van een goede implementatie door het informeren en voorbereiden van bedrijven over de regelgeving van het Inrichtingen- en activiteitenbesluit BES (IAB BES);
- een verhoogde voedselveiligheid bij kleine maaltijdverstrekkers en supermarkten;
- het tegengaan van illegale verhuur van woningen ten behoeve van recreatie in woongebied-II van het Ruimtelijk Ontwikkelingsplan Bonaire (ROB).

3.3.5

Deelnemingen en collectieve sector

Een deelneming is een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin het openbaar lichaam een bestuurlijk en of een financieel belang heeft. Een financieel belang is een aan de deelneming ter beschikking gesteld bedrag dat niet verhaalbaar is wanneer de deelneming failliet gaat, onderscheidenlijk het bedrag waarvoor aansprakelijkheid bestaat in het geval dat de deelneming haar verplichtingen niet nakomt. Bestuurlijk belang betekent zeggenschap. Deze wordt tot uiting gebracht in de Algemene Vergadering voor Aandeelhouders.

De deelnemingen van het OLB bestaan uit de volgende vennootschappen en stichtingen;

Vennootschappen

Naam	Vestigingsplaats	Beleidsveld	Vastgestelde jaarrekening
Bonaire Holding Maatschappij*	Bonaire	Algemene middelen	2015 (in afwachting van dochter-NV's)
Bonaire Overheidsgebouwen N.V.*	Bonaire	Beheer en ontwikkeling	2015
Tourism Corporation Bonaire N.V. (TCB)*	Bonaire	Toerisme	2017
Bonaire Laboratorium N.V. (BonLab)	Bonaire	Volksgesondheid	2015
Servisio di Limpiesa Bonairiano N.V. (Selibon)*	Bonaire	Afvalstoffenketenbeheer	2017
Telefonia Bonairiano N.V. (Telbo)	Bonaire	Telecommunicatie-	2019
Ontwikkelingsbank Nederlandse Antillen	Curaçao	Economische ontwikk.	2020
Bonaire International Airport N.V. (BIA)	Bonaire	Vervoer	2021
Oil Trading Bonaire N.V. (OTB)	Bonaire	Nutsvoorziening	2020
Water en Energiebedrijf Bonaire N.V. (WEB)	Bonaire	Nutsvoorziening	2021

* Dit zijn actieve deelnemingen die vallen onder de collectieve sector.

Stichtingen

Naam	Vestigingsplaats	Beleidsveld	Vastgestelde jaarrekening
Fundashon Wega di Number	Bonaire	Loterij Sport, cultuur, charitatief werk/onderw.	2021
Stichting Openbaar Onderwijs Bonaire*	Bonaire	Onderwijs	2020
Stichting Beheer Kompleho Deportivo Bonaire	Bonaire	Sport	2020
St. Kadaster en Openbare Registers Bonaire	Bonaire	Openbare registers	Niet actief
Stichting Monumentenfonds Bonaire	Bonaire	Gebouwen	Niet actief
Stichting Beheer/Exploitatie Sportterreinen	Bonaire	Sport	Niet actief
Fundashon Sedrebo	Bonaire	Sport	Niet actief
Fundashon Marcultura	Bonaire	Visserij	Niet actief
Fundashon Fondo pa Kaminda Boneiru	Bonaire	Infrastructuur	Niet actief
Stichting Diatel Bonaire	Bonaire	Volksgesondheid	Niet actief
Bonaire International Sailing Regatta	Bonaire	Sport	Niet actief
Fundashon Karpata	Bonaire	Verslavingszorg	Niet actief

* Dit zijn actieve deelnemingen die vallen onder de collectieve sector.

3.3.5.1 Visie op deelnemingen

Het OLB is al enkele jaren actief bezig om haar beleid rondom deelnemingen vorm te geven en good governance op een goede wijze op te richten. Het onderzoeksrapport van crmLiNK dat in samenwerking met het Ministerie van Binnenlandse Zaken in september 2019 is gepresenteerd, biedt veel aanknopingspunten om op een praktische manier aan de slag te gaan. Een belangrijk onderdeel hiervan is 'de basis op orde maken'. Het Bestuurscollege neemt haar taak serieus om uitvoering te geven aan de aanbevelingen uit het rapport. Professionalisering, samenwerking en een zuivere rolverdeling staan bij deze uitwerking centraal. We willen op deze manier beter omgaan met de publieke belangen van deelnemingen, zodat de inwoners en bedrijven op Bonaire optimaal gebruik kunnen blijven maken van deze belangrijke voorzieningen.

Het Bestuurscollege is trots op het resultaat wat tot nu toe is bereikt. De rol als aandeelhouder bij onze NV's en stichtingen nemen we zeer serieus volgens de regels van good corporate governance. In de afgelopen twee jaren hebben we onder andere gewerkt aan:

- het op orde brengen van de Raden van Commissarissen;
- een nieuw openbaar wervingsproces voor directie en RvC-leden;
- opstellen van kaders middels een nieuw beloningsbeleid;
- opdracht gegeven om te komen tot een nieuwe Code Corporate Governance

We hebben een werving- en selectie-uitvoeringskader Deelnemingen opgesteld. Hierin is vastgelegd dat openbare werving van kandidaten de norm is, en dat de voorkeur ligt bij kandidaten uit de regio. De profielschetsen voor leden van de Raad van Commissarissen zijn vernieuwd zodat een betere selectie kan plaatsvinden met een verhoging van de kwaliteit van de kandidaten. Hierdoor hebben we de achterstand ingehaald bij diverse benoemingen. We voeren voortdurend aansporing uit bij de deelnemingen die onder BHM vallen om de jaarrekeningen snel mogelijk op orde te maken, bij die deelnemingen die op dat gebied een flinke achterstand hebben. De aandeelhouder voert hier voortdurend gesprekken over met de Raden van Commissarissen.

Het proces waarmee de opheffing van BHM NV en het plaatsen van de dochters direct onder de aandeelhouder wordt gerealiseerd, is gaande. De stuurgroep Deelnemingen waarin ook het ministerie van BZK is vertegenwoordigd, wordt bij elke bijeenkomst op de hoogte gebracht van de vorderingen. Daarnaast wordt deze stuurgroep gebruikt om te sparren over de betreffende thema's.

We willen het succes van de afgelopen jaren behouden en willen daarom juist nu doorgaan met de andere aanbevelingen uit het onderzoeksrapport. We willen het nieuwe Bureau Deelnemingen stevig in de organisatie verankeren in haar adviserende rol richting de AvA en de deelnemingen. Hiervoor hebben we voldoende financiële slagkracht nodig om de tweede fase in de komende tijd uit te voeren. Dat is de reden waarom wij de formatie structureel willen inbedden in de organisatie. We hebben een bijzondere uitkering aangevraagd bij het ministerie van BZK om een aantal projecten die nog lopen, zoals de Code Corporate Governance, het opheffen van inactieve deelnemingen en het opzetten van een leergang governance, doorgang te laten vinden. We willen op een goede en verantwoorde manier sturen op de NV's en overheidsstichtingen zodat zij adequaat kunnen functioneren. We bereiken maatschappelijke doelstelling met onze overheidsdeelname. Om een goede werkwijze verder te ontwikkelen, is het nodig om de tweede fase van de aanbevelingen uit het onderzoeksrapport 'Naar een actief aandeelhouderschap' uiterlijk in 2023 af te ronden.

3.3.5.1 Naamloze Vennootschappen en Stichtingen

Hieronder wordt per naamloze vennootschap en stichting de relevante onderdelen benoemd die conform de BBV BES gerapporteerd dienen te worden.

Bonaire Holding Maatschappij NV (BHM NV)

Openbaar belang:

BHM NV heeft ten doel om deel te nemen in en beheren van vennootschappen. Hieronder vallen Bonaire Overheidsgebouwen NV, Tourism Corporation Bonaire NV, Bonaire Laboratorium NV, Telefonía Bonairiano NV en Servisio di Limpiesa Bonairiano NV.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

Het OLB is volledig aandeelhouder van BHM NV en daarmee 100% stemrecht in de AvA.

Beleidsvoornemens omtrent de deelneming:

In het onderzoeksrapport “Naar een actief aandeelhouderschap” wordt geadviseerd BHM NV op te heffen omdat de situatie vanuit governance perspectief onwenselijk is, de toegevoegde waarde van de BHM-constructie niet door iedereen onderkend wordt, uitoefening van stemrecht leidt tot stagnatie en dienstverlening aan de dochtermaatschappijen niet goed uit de verf komt. Daarnaast is er een onlogische financiële relatie met de dochters en geen verband te leggen tussen de gedane betaling en geleverde diensten. Het OLB heeft in de rol als aandeelhouder de opdracht verstrekt aan de RvC van BHM NV en directie om een plan van aanpak te maken voor het opheffen van BHM NV en overdracht van de taken / dochters. BHM NV voert momenteel het plan uit en werkt aan de opheffing van deze deelneming.

Bonaire Overheidsgebouwen NV (BOG NV)

Openbaar belang:

BOG NV heeft ten doel om (woeste) gronden te ontwikkelen tot woon- appartementencomplexen, winkel- en kantorencentra, hotels, recreatiegebieden en het aanleggen van infrastructures.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

BHM NV is de aandeelhouder van BOG NV in een moeder-dochter constructie. Het OLB heeft middels stemrecht via BHM NV 100% zeggenschap in de AvA.

Tourism Corporation Bonaire NV (TCB NV)

Openbaar belang:

TCB NV heeft als belangrijkste doel om de ontwikkeling van toerisme op Bonaire te bevorderen. Dat gebeurt door o.a. ontwikkelingsplannen te maken voor toerisme op Bonaire, activiteiten ter motivering van de Bonaireaanse gemeenschap tot samenwerking, planning en individuele beleidsvorming en beleidsvoering op het gebied van toerisme.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

BHM NV is de aandeelhouder van TCB NV in een moeder-dochter constructie. Het OLB heeft middels stemrecht via BHM NV 100% zeggenschap in de AvA.

Servisio di Limpiesa Bonairiano NV (SELIBON NV)

Openbaar belang:

Selibon NV heeft ten doel om een integraal afvalstoffenketenbeheer op Bonaire te verzorgen op bedrijfseconomische grondslagen met inachtneming van maatschappelijke en economische belangen. De afvalstoffenplannen, verordeningen en besluiten van het OLB zijn hierbij leidend.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

BHM NV is de aandeelhouder van Selibon NV in een moeder-dochter constructie. Het OLB heeft middels stemrecht via BHM NV 100% zeggenschap in de AvA.

Telefonia Bonairiano NV (TELBO NV)

Openbaar belang:

Telbo NV dient te zorgen voor de aanleg, het onderhoud en de exploitatie van het openbare telefoonnet op Bonaire met de andere telecommunicatiediensten die nodig zijn. Hierbij dient het maatschappelijk belang nadrukkelijk meegewogen te worden.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

BHM NV is de aandeelhouder van Telbo NV in een moeder-dochter constructie. Het OLB heeft middels stemrecht via BHM NV 100% zeggenschap in de AvA.

Bonaire Laboratorium NV (BONLAB NV)

Openbaar belang:

BonLab NV exploiteert een laboratorium en zorgt voor de import, export, groot- en commissiehandel in instrumentarium en benodigdheden voor een laboratorium.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

BHM NV is de aandeelhouder van BonLab NV in een moeder-dochter constructie. Het OLB heeft middels stemrecht via BHM NV 100% zeggenschap in de AvA.

Water en Energiebedrijf Bonaire NV (WEB NV)

Openbaar belang:

WEB NV zorgt voor de productie en distributie van (drink)water, inzameling en behandeling van afvalwater en de productie en distributie van elektriciteit.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

Het OLB is volledig aandeelhouder van WEB NV en daarmee 100% stemrecht in de AvA. De leden van de Raad van Commissarissen bestaat in ieder geval uit één commissaris die wordt voorgedragen door de ministeries van EZK, LNV en I&W. De andere commissarissen worden voorgedragen door het OLB.

Bonaire International Airport NV (BIA NV)

Openbaar belang:

BIA NV draagt zorg voor de uitoefening van het luchthavenbedrijf, waaronder met name de aanleg, het onderhoud, de ontwikkeling en de exploitatie van het luchtvaartterrein op de Flamingo luchthaven.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

Het OLB is volledig aandeelhouder van BIA NV en daarmee 100% stemrecht in de AvA. De Raad van Commissarissen wordt door de AvA benoemd nadat de Eilandsraad is gehoord.

Oil Trading Bonaire NV (OTB NV)

Openbaar belang:

OTB NV draagt als petroleumbedrijf zorg voor het opsporen en winnen van aardolie en andere bitumineuze stoffen, de handel en opslag ervan en de bereiding van de daaruit te winnen producten. Het exploiteren van schepen en andere manieren van vervoer behoort ook tot de oorspronkelijke taken van OTB NV.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

Het OLB is volledig aandeelhouder van OTB NV en heeft daarmee 100% stemrecht in de AvA. De Raad van Commissarissen wordt door de AvA benoemd nadat de Eilandsraad is gehoord.

Bonaire Wagenpark NV

Openbaar belang:

Bonaire Wagenpark is aanvankelijk opgericht om al het rollend materieel ten behoeve van openbaar vervoer, het vervoer van overheidsdienaren en personen in dienst van NV's te verkrijgen, beheeren en onderhouden. Hierbij hoorde ook het exploiteren van een garagebedrijf en keuringslokaal.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

BHM is de aandeelhouder van Bonaire Wagenpark in een moeder-dochter constructie. Het OLB heeft middels stemrecht via BHM NV 100% zeggenschap in de AvA.

Beleidsvoornemens omtrent de deelneming:

De NV is niet meer actief en in liquidatie.

Bonaire Management Group NV (BMG NV)

Openbaar belang:

BMG NV is oorspronkelijk opgericht om te bemiddelen bij de oprichting van NV's en zich bezig te houden met ondernemingen die diensten verlenen of adviezen geven op managementniveau.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

BHM is de aandeelhouder van Bonaire Wagenpark in een moeder-dochter constructie. Het OLB heeft middels stemrecht via BHM NV 100% zeggenschap in de AvA.

Beleidsvoornemens omtrent de deelneming:

De NV is niet meer actief en in liquidatie.

Ontwikkelingsbank Nederlandse Antillen

Openbaar belang:

De Bank heeft ten doel om de totstandkoming van projecten te bevorderen die van belang zijn voor de economische ontwikkeling en te streven naar een evenwichtige ontwikkeling van de eilanden.

Belang dat het OLB in de deelneming heeft:

Het OLB heeft ten tijde van de oprichting 1500 aandelen in OBNA genomen. Dit is 10% procent van het totaal van de aandelen.

Fundashon Wegu di Number Bonaire (FWNB)

Openbaar belang:

Het doel van de stichting is het verwerven van gelden door middel van het organiseren van Wegu di Number en in opdracht van het Bestuurscollege uitbetalen aan instellingen op het gebied van sport, cultuur, charitatief werk en onderwijs. Daarnaast adviseert de fundashon het BC over loterij-zaken. De loterijverordening Bonaire en daaraan verleende vergunningen zijn leidend.

Belang dat het OLB in de stichting heeft:

De stichting is opgericht door het OLB waarbij de leden van het bestuur worden benoemd en ontslagen door het Bestuurscollege.

Fundashon Cas Bonairiano (FCB)

Openbaar belang:

De stichting is werkzaam in het belang van volkshuisvesting/ maatschappelijk vastgoed door betaalbare en leefbare woningen te bouwen en in stand te houden. Hierbij hoort een sociaal rechtvaardig verhuur- en toewijzingsbeleid. Er dient te worden meegewerkt aan een goede woonomgeving en het bevorderen van een goed woonklimaat middels opbouwwerk. Een goede dienstverlening aan de huurders en het optimaliseren van de relaties met de bewoners en hun vertegenwoordiging maakt onderdeel hiervan uit.

Belang dat het OLB in de stichting heeft:

Het OLB heeft geen rechten conform de statuten. Indien het bestuur heeft besloten om de stichting te ontbinden, dienen de boeken en bescheiden overgedragen te worden aan een door het Bestuurscollege/Eilandsraad aan te wijzen instantie.

Stichting Openbaar Onderwijs Bonaire

Openbaar belang:

De stichting zorgt voor de instandhouding van één of meerdere openbare scholen, al dan niet tezamen met openbare scholen voor voortgezet onderwijs en geeft onderwijs aan die scholen.

Belang dat het OLB in de stichting heeft:

De leden van de Raad van toezicht worden benoemd door de eilandsraad. De Raad van toezicht is na goedkeuring van de eilandsraad bevoegd de stichting te ontbinden.

Stichting Beheer Kompleho Deportivo Bonaire

Openbaar belang:

De stichting zorgt voor het beheren en exploiteren van de sport- en recreatiehal en organiseert, bevordert en stimuleert sport. Activiteiten worden in samenwerking met andere organisaties georganiseerd. Ook schoolsport maakt hier onderdeel van uit inclusief het sportfonds en een goed opgeleid kader en vrijwilligers.

Belang dat het OLB in de stichting heeft:

De leden van het bestuur worden benoemd door het Bestuurscollege. Voor een aantal zaken is er goedkeuring nodig van Bonaire Overheidsgebouwen NV.

3.3.6

Grondbeleid

3.3.6.1 Een aanduiding van de wijze waarop het OLB het grondbeleid uitvoert

Bonaire heeft de afgelopen jaren flinke veranderingen doorgemaakt en de omstandigheden zullen ook in de nabije toekomst – denk aan demografie, digitale revolutie, voedselschaarste klimaatverandering, duurzaam omgaan met grondstoffen etc.- blijven wijzigen.

In deze steeds veranderende omgeving is het dringend noodzakelijk dat het OLB een gericht en modern grondbeleid ontwikkelt en uitvoert. Het primaire doel van het grondbeleid is het geven van richting en houvast voor alles dat met grondontwikkeling heeft te maken.

Het grondbeleid voor Bonaire is weergegeven in de Tweede ontwerp Nota Grondbeleid 2022 - 2025, welke reeds ter besluitvorming aan de Eilandsraad is aangeboden.

Deze nota is beslist geen handboek met uitleg van alle instrumenten en hun varianten die in alle mogelijke situaties voorkomen, maar beoogt een overzicht te geven van de voor Bonaire van belang zijnde instrumenten, die in de toekomst zullen worden ingezet om de beleidsambities kracht bij te zetten.

Kernpunten van de Nota Grondbeleid 2022 – 2025 zijn:

- structuur aanbrengen in hoe het grondbeleid de komende jaren ingezet wordt op Bonaire;
- de voorgestelde instrumentaria op de goede momenten activeren, uitdragen en streven naar consequente uitvoering;
- de Nota Grondbeleid is dienstbaar aan bestuurlijke doelen en vraagt om samenwerking;
- invoering van verplichte Grondexploitatie en planontwikkelingskosten;
- helpen om de gewenste gebiedsontwikkeling (kwantiteit, kwaliteit) te realiseren;
- grondbeleid toepassen vindt op integere wijze plaats;
- het grondbeleid opereert vanuit het volgende anker: in de jaarbegroting, meerjarenbegroting dan wel in beleidsdocumenten staan de concreet gemaakte specifieke doelen. Die zijn SMART: specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden. Dat is en wordt steeds de huiswerkopgave voor het grondbeleid.

Vroeger maakten (Nederlandse gemeentes) vaak een duidelijke keuze tussen actief of faciliterend/passief grondbeleid. Tegenwoordig wordt vaak gesproken over “situationeel grondbeleid”. Het OLB zal een expliciet situationeel grondbeleid gaan hanteren. Op deze manier kan zij beter inspelen op ontwikkelingen en veranderingen in de markt. Zo kan het OLB ook beter de nieuwe kansen benutten of juist risico’s voorkomen. Het OLB bepaalt haar positie steeds aan de hand van ambities, doelstellingen, prioriteiten, risico’s en de strategische ontwikkelingen die er zijn. Daarom is deze vorm van grondbeleid niet zwart-wit, maar flexibel. Het OLB kan in specifieke afgebakende situaties meer op de voorgrond treden om de gewenste maatschappelijke rendementen sterker te beïnvloeden. Per projectontwikkeling zal het OLB haar keuze kenbaar maken rond de rol die zij inneemt.

Per situatie is dus een scherpe analyse nodig om de goede keuze met bijbehorende voorwaarden te kunnen voorstellen aan de Eilandsraad.

3.3.6.2 Versnelde woningbouw voor de lokale bevolking

Grondbeleid volgt onverkort de visie en beleid van het OLB zoals vastgelegd in het Ruimtelijk Ontwikkelingsplan Bonaire 2022 en andere sectorale plannen. Het grondbeleid heeft nadrukkelijk een vooraanstaande rol bij de bestuurlijke prioriteit om ervoor te zorgen dat er op korte termijn een oplossing komt voor het tekort aan betaalbare woningen voor de **lokale bevolking**.

Door middel van een degelijke ruimtelijke programmering worden er 1850 betaalbare koop- en huurwoningen in de komende 5 jaar gerealiseerd voor de lokale bevolking. Dat is een allesoverheersende ambitie. Fatsoenlijk kunnen wonen is een eerste levensbehoefte.

Het OLB kiest in het grondbeleid voor een **bouwgrondproductie** op eigen grond, omdat er dan de meeste invloed kan worden uitgeoefend op het succesvol bereiken van bestuurlijke doelen. Het OLB mobiliseert marktkennis en streeft naar participatie van burgers en bedrijven bij gebiedsontwikkeling.

Het OLB kan deze ambitie niet alleen realiseren en zal daarbij verschillende (markt)partijen moeten mobiliseren middels bijvoorbeeld een PPP-traject. De FCB zal tevens een prominente rol in deze inhaalslag vervullen. Dit houdt in dat verscheidene partijen verantwoordelijk zijn voor het productieproces.

Het OLB vervult vanuit haar **publieke verantwoordelijkheid** altijd een **regierol**. Het is noodzakelijk dat het OLB krachtige leiding neemt in de planning, programmering en realisatie van deze belangrijke opgave.

3.3.6.3 Een actuele prognose van de te verwachten resultaten van de totale grondexploitatie

Bonaire heeft tot dusver nimmer een door de Eilandsraad vastgestelde Nota Grondbeleid gekend. Daarbij komt kijken dat grondexploitatie voor het eerst zijn intrede zal maken op Bonaire middels de nog vast te stellen nota grondbeleid. Er kan op dit moment geen specifieke prognose worden gemaakt van de toekomstige resultaten van grondexploitaties. Het jaar 2022/2023 zal in het teken staan van een overgangsjaar.

Het staat wel vast dat het OLB vanaf 2022 zal beginnen met de invoering van grondexploitatie en het verhalen van planontwikkelingskosten op projectontwikkelaars. Dit is nu reeds gaande en dit zal in ieder geval zijn vruchten beginnen af te werpen. De invoering van verplichte grondexploitatie bij het OLB is zeer belangrijk voor het in de greep kunnen houden van de geldstromen rond de omzetting van ruwe grond naar bouwrijpe grond.

De verwachting is dat de effecten van de invoering van grondexploitatie en plankosten meetbaar zullen zijn in 2023, echter op dit moment is het niet mogelijk om deze te kwantificeren.

Indien bij de inhaalslag van woningbouw in 2023 overigens sprake is van een voorzienbaar tekort dan wordt daarover tijdig met de Eilandsraad gecommuniceerd.

3.3.6.4 Geraamde winstneming en reserves

Zoals hiervoor aangegeven is er tot dusver nimmer met grondexploitatie gewerkt op Bonaire, derhalve kan er nog geen onderbouwing worden gegeven van de geraamde winstneming.

Ook bij de reserves voor grondzaken in relatie tot de risico's van de grondzaken zal deze in het teken staan van een overgangsjaar. Wel is er in de nog vast te stellen Nota Grondbeleid aangegeven dat een heldere organisatiestructuur rondom gebiedsontwikkeling en grondzaken noodzakelijk is. Er zijn immers verschillende verantwoordelijkheden met bijbehorende competenties. Het gaat steeds om structurering van de governance, zoals administratieve organisatie, hantering van principes rond functiescheiding, inrichten van de interne controle met rapportage rond afwijkingen van kaders, maar ook om een beeld van benodigde en aanwezige competenties en kwantitatieve formatie.

3.3.6.5 Implementatie Grondbeleid

Het jaar 2023 staat in het teken van de invoering van belangrijke beleidsinstrumenten. De nota heeft een specifiek hoofdstuk ten aanzien van de implementatie. De implementatie onderwerpen zijn de volgende:

- invoering grondexploitatie en planontwikkelingskosten;
- invoering van nieuwe scenario's rekenmethodieken voor grondprijzen;
- invoering principe van grondontwikkeling;
- nieuw model wachtlijst OLB;
- vernieuwing voorwaarden van uitgiftes voor woningbouw en commercieel;
- onderzoek woningbehoefte Bonaire;
- modernisering verordeningen rondom grondontwikkeling.

4

Financiële Begroting

Staat van baten en lasten

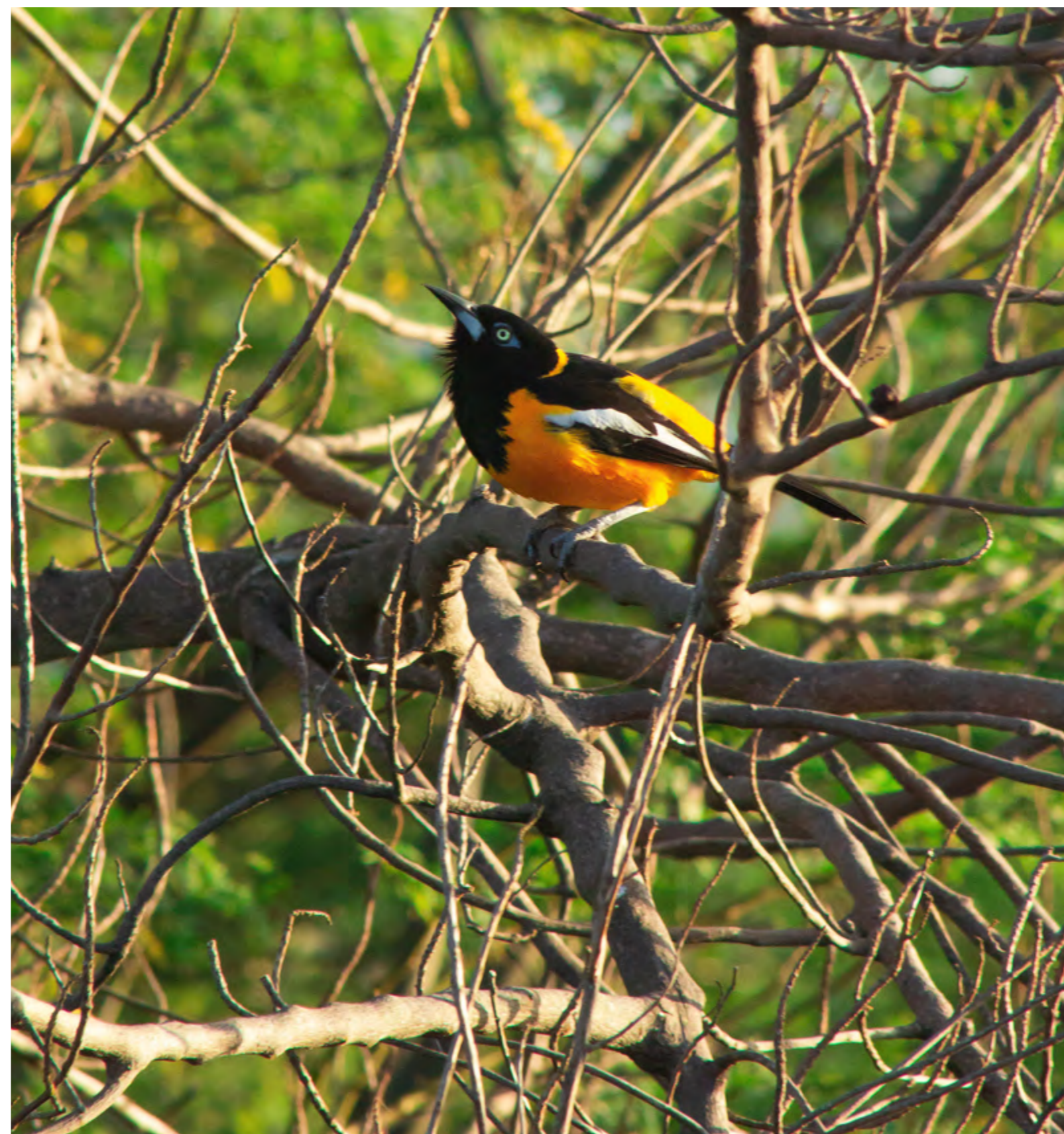
Recapitulatie begrotingsresultaat per hoofdfunctie

Hoofdfunctie	Rekening 2021	Begr.2022 na wijz.	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
LASTEN:						
0 Algemeen bestuur	21.728	27.973	30.690	32.599	32.431	32.515
1 Openbare orde en veiligheid	702	587	794	794	794	794
2 Verkeer, vervoer en waterstaat	5.862	7.099	9.922	9.663	9.819	9.890
3 Economische zaken	1.844	2.176	5.357	4.801	4.818	4.818
4 Onderwijs	3.571	2.669	2.686	2.686	2.686	2.686
5 Cultuur en recreatie	5.635	6.015	5.020	5.020	5.270	5.270
6 Sociale voorzieningen maatschapp. werk	4.629	4.728	9.319	8.306	8.306	8.306
7 Volksgezondheid	4.210	5.350	5.601	5.476	5.476	5.476
8 Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting	1.191	193	3.095	2.152	2.480	2.480
9 Financiering/alg.dekkingsmiddelen	4.726	603	1.103	1.103	903	903
TOTAAL LASTEN	54.097	57.392	73.587	72.600	72.983	73.138
BATEN:						
0 Algemeen bestuur	2.390	5.957	4.543	4.568	4.635	4.564
1 Openbare orde en veiligheid	192	-	317	317	317	317
2 Verkeer, vervoer en waterstaat	749	761	4.714	5.375	5.375	5.375
3 Economische zaken	215	265	664	271	271	271
4 Onderwijs	1.018	9	64	64	64	64
5 Cultuur en recreatie	2	1	433	3	3	3
6 Sociale voorzieningen maatschapp. werk	-	-	1.579	566	566	566
7 Volksgezondheid	1.630	1.580	1.873	1.873	1.873	1.873
8 Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting	433	485	1.137	1.137	1.137	1.137
9 Financiering/alg.dekkingsmiddelen	48.528	46.362	57.332	58.938	60.790	61.236
TOTAAL BATEN	55.159	55.420	72.656	73.112	75.031	75.406
SALDO VAN LASTEN EN BATEN	1.062	-1.972	-931	512	2.048	2.268

bedragen x USD 1.000

De begroting 2023 sluit met een voordelig saldo van USD 449.000. Aan de raad wordt voorgesteld om dit overschot toe te voegen aan de Algemene Reserve.

In het gepresenteerde beeld over het jaar 2023 in de vastgestelde begroting 2022 was het tekort USD 1.380.000. Dit bedrag is reeds onttrokken uit de Algemene Reserve. Rekening houdende met de onttrekking van USD 1.380.000 is het netto resultaat over het jaar 2023 USD 931.000 nadelig.

Staat van baten en lasten

LASTEN

LASTEN - Hoofdfunctie / functie		Rekening 2021	Begr.2022 na wijz.	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
0	Algemeen bestuur	21.728	27.973	30.690	32.599	32.431	32.515
001	Bestuursorganen	1.997	2.800	2.861	2.799	2.796	2.792
002	Bestuursapparaat	17.955	23.025	25.440	27.500	27.335	27.423
003	Burgerzaken	792	809	1.121	1.032	1.032	1.032
020	Eigend. niet voor de openb. dienst bestemd	984	1.340	1.268	1.268	1.268	1.268
1	Openbare orde en veiligheid	702	587	794	794	794	794
130	Rampenbestrijding	-	60	177	177	177	177
140	Overige beschermende maatregelen	702	527	617	617	617	617
2	Verkeer, vervoer en waterstaat	5.862	7.099	9.922	9.663	9.819	9.890
210	Wegen, straten en pleinen	4.137	4.865	7.840	7.781	7.943	8.014
211	Verkeersmaatregelen te land	144	179	179	179	179	179
222	Verkeersmaatregelen te water	1.582	2.055	1.903	1.703	1.697	1.697
3	Economische zaken	1.844	2.176	5.357	4.801	4.818	4.818
300	Dienst economische zaken	858	756	4.020	3.475	3.475	3.475
310	Handel en industrie	181	228	239	228	228	228
341	Agrarische zaken. jacht en visserij	804	1.192	1.098	1.098	1.115	1.115
4	Onderwijs	3.571	2.669	2.686	2.686	2.686	2.686
400	Algemeen beheer onderwijs	722	871	733	733	733	733
480	Gemeenschap. uitg./inkomst onderwijs	2.190	1.138	1.294	1.294	1.294	1.294
482	Volwasseneneducatie	659	659	659	659	659	659
5	Cultuur en recreatie	5.635	6.015	5.020	5.020	5.270	5.270
510	Openbaar bibliotheekwerk	339	351	376	751	1.001	1.001
530	Sport	2.215	2.020	2.611	2.236	2.236	2.236
540	Kunst	1.031	1.138	1.606	1.606	1.606	1.606
541	Oudheidkunde / musea	-	252	252	252	252	252
560	Maatsch.leefbaarheid en openluchtrecre.	2.050	2.253	175	175	175	175
6	Sociale voorziening/maatschapp.werk	4.629	4.728	9.319	8.306	8.306	8.306
600	Alg. beheer soc.voorz. en maatsch.dienstv.	2.586	972	1.479	1.479	1.479	1.479
611	Werkgelegenheid	-	46	-	-	-	-
630	Sociaal-cultureel werk & jeugd/jong.werk	1.868	2.843	6.912	5.959	5.959	5.959
640	Bejaardenzorg	36	58	58	58	58	58
650	Kinderopvang	115	777	777	777	777	777
651	Dagopvang gehandicapten	24	33	93	33	33	33
7	Volksgesondheid	4.210	5.350	5.601	5.476	5.476	5.476
700	Algemeen beheer volksgesondheid	834	1.023	1.286	1.186	1.186	1.186
710	Preventieve/curatieve gezondheidszorg	41	88	136	136	136	136
720	Slachthuizen	-	349	339	314	314	314
721	Reiniging	2.932	2.977	2.977	2.977	2.977	2.977
722	Riolering en waterzuivering	-	300	300	300	300	300
723	Milieu en natuurbeheer	92	312	262	262	262	262
725	Overige openbare hygiëne	309	301	301	301	301	301
8	Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting	1.191	193	3.095	2.152	2.480	2.480
822	Overige volkshuisvesting	1.191	193	3.095	2.152	2.480	2.480
9	Financiering/alg.dekkingsmiddelen	4.726	603	1.103	1.103	903	903
910	Reserveringen	-	-	-	-	-	-
920	Belastingen	103	218	718	718	518	518
921	Algemene uitkeringen	-	-	-	-	-	-
922	Algemene uitgaven / inkomsten	4.623	385	385	385	385	385
992	Saldo gewone dienst	-	-	-	-	-	-
TOTAAL LASTEN		54.097	57.392	73.587	72.600	72.983	73.138

bedragen x USD 1.000

BATEN

BATEN - Hoofdfunctie / functie		Rekening 2021	Begr.2022 na wijz.	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
0	Algemeen bestuur	2.390	5.957	4.543	4.568	4.635	4.564
001	Bestuursorganen	12	12	62	12	12	12
002	Bestuursapparaat	713	625	961	936	903	732
003	Burgerzaken	302	266	266	266	266	266
020	Eigend. niet voor de openb. dienst bestemd	1.364	5.054	3.254	3.354	3.454	3.554
1	Openbare orde en veiligheid	192	-	317	317	317	317
130	Rampenbestrijding	-	-	117	117	117	117
140	Overige beschermende maatregelen	192	-	200	200	200	200
2	Verkeer, vervoer en waterstaat	749	761	4.714	5.375	5.375	5.375
210	Wegen, straten en pleinen	126	-	3.917	3.730	3.730	3.730
211	Verkeersmaatregelen te land	103	96	96	96	96	96
222	Verkeersmaatregelen te water	521	666	701	1.549	1.549	1.549
3	Economische zaken	215	265	664	271	271	271
300	Dienst economische zaken	102	100	493	100	100	100
310	Handel en industrie	77	150	150	150	150	150
341	Overige agrarische zaken. jacht en visserij	36	15	21	21	21	21
4	Onderwijs	1.018	9	64	64	64	64
400	Algemeen beheer onderwijs	-	-	-	-	-	-
480	Gemeenschap. uitg./inkomst onderwijs	1.018	9	64	64	64	64
482	Volwasseneneducatie	-	-	-	-	-	-
5	Cultuur en recreatie	2	1	433	3	3	3
510	Openbaar bibliotheekwerk	-	-	-	-	-	-
530	Sport	2	-	432	2	2	2
540	Kunst	-	-	-	-	-	-
541	Oudheidkunde / musea	-	-	-	-	-	-
560	Maatsch.leefbaarheid en openluchtrecre.	-	1	1	1	1	1
6	Sociale voorziening/maatschapp.werk	-	-	1.579	566	566	566
600	Alg. beheer soc.voorz. en maatsch.dienstv.	-	-	-	-	-	-
611	Werkgelegenheid	-	-	-	-	-	-
630	Sociaal-cultureel werk & jeugd/jong.werk	-	-	1.519	566	566	566
640	Bejaardenzorg	-	-	-	-	-	-
650	Kinderopvang	-	-	-	-	-	-
651	Dagopvang gehandicapten	-	-	60	-	-	-
7	Volksgesondheid	1.630	1.580	1.873	1.873	1.873	1.873
700	Algemeen beheer volksgesondheid	-	-	293	293	293	293
710	Preventieve/curatieve gezondheidszorg	43	-	-	-	-	-
720	Slachthuizen	201	180	180	180	180	180
721	Reiniging	1.386	1.400	1.400	1.400	1.400	1.400
722	Riolering en waterzuivering	-	-	-	-	-	-
723	Milieu en natuurbeheer	-	-	-	-	-	-
725	Overige openbare hygiëne	-	-	-	-	-	-
8	Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting	433	485	1.137	1.137	1.137	1.137
822	Overige volkshuisvesting	433	485	1.137	1.137	1.137	1.137
9	Financiering/alg.dekkingsmiddelen	48.528	46.362	57.332	58.938	60.790	61.236
910	Reserveringen	-	-	-	-	-	-
920	Belastingen	13.215	16.800	22.375	22.917	23.427	23.873
921	Algemene uitkeringen	36.506	29.456	34.875	35.958	37.314	37.314
922	Algemene uitgaven / inkomsten	-1.193	106	82	63	49	49
992	Saldo gewone dienst	-	-	-	-	-	-
TOTAAL BATEN		55.159	55.420	72.656	73.112	75.031	75.406

bedragen x USD 1.000

Meerjareninvesteringsplan 2023 – 2026

Omschrijving van de investering	Jaar	Oorspr. aanschaf 31/12/2022	Vermeerderingen 2023	Vermeerderingen 2024	Vermeerderingen 2025	Vermeerderingen 2026	Afschduur	afschrijving 2023	dekking bestemm. reserve
HOOFDFUNCTIE 0									
001 Bestuursorganen		282.137	13.200	-	-	-		49.114	-
Duurzame bedrijfsmiddelen	2014	36.488					10	3.649	
Meubilair	2015	36.649					10	3.665	
AV systeem	2022	209.000					5	41.800	
Kerstversiering Passangrahan	2023	-	13.200				5	-	
002 Bestuursapparaat		3.697.833	5.052.000	15.017.000	15.000.000	-		533.458	311.086
Verbouwing financiën/eilandsraad	2012	386.930					20	19.347	
Renovatie blauwe pand king construction	2017	95.844					20	4.792	
Huisvesting 2017	2021	155.489					30	5.183	5.183
Huisvesting 2018	2021	88.852					30	2.962	2.962
Huisvesting 2019	2021	19.633					30	654	654
KIA Pikanto	2018	15.264					5	3.053	
Vervoermiddelen 2020	2021	470.966					10	47.097	47.097
Vervoermiddelen 2021	2021	26.000					10	2.600	2.600
Diverse aanschaffingen laptops	2021	16.552					5	3.310	3.310
Diverse aanschaffingen automatisering	2018	555.243					5	111.049	
Diverse aanschaffingen automatisering	2019	193.477					5	38.695	
Diverse aanschaffingen automatisering	2020	160.719					5	32.144	
ICT investeringen 2019	2021	17.671					5	3.534	3.534
ICT investeringen 2020	2021	149.404					5	29.881	29.881
ICT investeringen 2021	2021	222.451					5	44.490	44.490
Diverse aanschaffingen automatisering	2021	700.000					5	140.000	140.000
Diverse aanschaffingen automatisering	2021	156.874					5	31.375	31.375
Opzetten en inrichten KlantService Centrum	2023	50.000	100.000				25		
Renovatie pand tot KSC	2023	3.000.000					25		
Implementatie E- governance	2023	150.000	300.000				5		
Laptops en randapparatuur en flex.werkplekken	2022	66.464					5	13.293	
Laptops en randapparatuur en flex.werkplekken	2023		175.000				5		
Aanschaf Fortinet accesspoints/afroden wifi	2023		30.000				5		
Aanschaf en installatie generator	2023		100.000				10		
Laptops en randapparatuur en flex.werkplekken	2024			67.000			5		
Eilandskantoor	2026		50.000	14.950.000	15.000.000		40		
Voorbereidingskrediet renovatie Passangrahan	2024		74.000				25		
Voorbereidingskrediet renovatie Bestuursakant.	2024		50.000				25		
Aanschaf ICT middelen	2023		323.000				5		
Aanschaf telefoons	2023		100.000				5		
Digitale archiefbewaarplaats	2023		150.000				10		
Informatiesystemen Grondzaken	2023		200.000				5		
Digitalisering	2023		400.000				5		
003 Eigendommen niet voor openbare dienst		932.813	-	-	-	-		-	-
Terrein	1994	63.520						-	
Aankoop Klein Bonaire	1999	564.628						-	
Terrein	2006	139.665						-	
Nikiboko	2014	165.000						-	
HOOFDFUNCTIE 2									
210 Wegen, straten en pleinen		21.514.292	6.130.000	1.503.977	1.625.800	480.000		1.103.753	312.319
Diversen straten, wegen en pleinen	2012	2.019.267					20	100.963	
Diversen straten, wegen en pleinen	2013	4.852.192					20	242.610	
Diversen straten, wegen en pleinen	2014	3.593.096					20	179.655	
Renovatie - Pasangrahan	2014	105.462					20	5.273	
Meubilair - Pasangrahan	2014	158.214					10	15.821	

Omschrijving van de investering	Jaar	Oorspr. aanschaf 31/12/2022	Vermeerderingen 2023	Vermeerderingen 2024	Vermeerderingen 2025	Vermeerderingen 2026	Afschduur	afschrijving 2023	dekking bestemm. reserve
Diversen strate, wegen en pleinen	2015	2.312.423					20	115.621	
Diversen straten, wegen en pleinen	2017	951.359					20	47.568	
Diverse werkz w.o. Kaya Nikiboko Noord	2018	908.379					20	45.419	
Wegen en straten 2019	2021	1.304.171					20	65.209	65.209
Wegen en straten 2020	2021	1.213.154					20	60.658	60.658
Wegen en straten 2021	2021	512.917					20	25.646	25.646
Diverse wegen	2021	2.241.083					20	112.054	112.054
Onderhoud gebouwen	2021	119.014					20	5.951	5.951
Infrastructuur nieuwbouw R&O	2021	856.040					20	42.802	42.802
Vernieuwing openbare verlichting	2022	350.000					10	35.000	
Vernieuwing openbare verlichting	2023	-	480.000				10	-	
Vernieuwing openbare verlichting	2024	-		480.000			10	-	
Vernieuwing openbare verlichting	2025	-			480.000		10	-	
Vernieuwing openbare verlichting	2026	-				480.000	10	-	
Regenafvoer	2023	-	150.000				20	-	
Regenafvoer	2024			1.023.977			20	-	
Regenafvoer	2025				1.145.800		20	-	
Telefooncentrale	2018	17.521					5	3.504	
Informatiesysteem civiele werken	2023		200.000				5		
Inrichten terreinen/parkeren rondom SGB/MBO	2023		2.500.000				40		
Inrichten terreinen/parkeren rondom Pelikaan	2023		2.000.000				40		
Inrichten openbare ruimte	2023		800.000				40		
220 Verkeersmaatregelen te water		4.876.248	50.000	4.000.000	7.000.000	7.000.000		203.155	35.003
Beveiliging haven	2004	110.428					20	5.521	
Bolderproject haven	2008	715.786					25	28.631	
Bolderproject haven	2009	2.141.849					25	85.674	
Bolderproject haven	2010	156.872					25	6.275	
Loodsboot	2013	700.068					20	35.003	35.003
Havenfaciliteiten	2021	1.051.245					25	42.050	
Voorbereidingskrediet Containerhaven	2023		50.000				5		
HOOFDFUNCTIE 3									
341 Agrarische zaken, jacht en visserij		294.165	-	170.000	-	-		14.708	6.219
Schuur	2013	35.131					20	1.757	
Schuur	2014	134.659					20	6.733	
Agrarische zaken	2021	36.406					20	1.820	1.820
LVV	2021	87.969					20	4.398	4.398
Multifunctionele landbouwwerktuigen	2024			170.000			10	-	-
HOOFDFUNCTIE 4									
480 Gem. uitgaven voor onderwijs		12.336.524	-	-	-	-		322.163	55.000
Huisvesting Colegio Papa Cornes	2021	1.650.000					30	55.000	55.000
Renovatie Colegio Luis Betran	2018	1.074.875					40	26.872	
Uitbreiding Liceo Boneriano	2018	1.537.841					40	38.446	
Renov. collegio San Bernardo/Nieuwb. Watapana & Papa Cornes	2014	6.471.330					40	161.783	
Reina Beatrix & Renovatie gymzalen	2016	1.602.478					40	40.062	
HOOFDFUNCTIE 5									
510 Bibliotheek		-	-	2.500.000	-	-		-	-
Inrichting nieuwe bibliotheek	2025			2.500.000			10		
530 Sport									
Diverse sportterreinen	2012	1.381.182					15	92.079	
Diverse sportterreinen	2013	2.429.973					15	161.998	
Diverse sportterreinen	2014	44.954					15	2.997	
Diverse sportterreinen	2015	517.222					15	34.481	
Sport (verlichting)	2021	19.500					10	1.950	1.950
Lichtmasten	2021	309.178					15	20.612	
Sportvelden	2021	662.255					15	44.150	
Dragstrip	2023	200.000	1.000.000				10	-	

Omschrijving van de investering	Jaar	Oorspr. aanschaf 31/12/2022	Vermeerderingen 2023	Vermeerderingen 2024	Vermeerderingen 2025	Vermeerderingen 2026	Afsch. duur	afschrijving 2023	dekking bestemm. reserve
HOOFDFUNCTIE 8									
822 Volkshuisvesting		483.697	-	-	-	-		12.949	3.425
Volkswoningen nieuwbouw	2001	380.960					40	9.524	
Sociale woningbouw 2020	2021	102.737					30	3.425	3.425
TOTAAL		52.981.973	9.245.200	23.190.977	23.625.800	9.180.000		2.597.568	725.002

Naast de investeringen die in de tabel zijn opgenomen is in de begroting 2023-2026 rekening gehouden met het aflossen van een renteloze lening ten behoeve van de onderwijshuisvesting.

Jaarlijks wordt hiervoor USD 1.005.000 ingehouden op de Vrije Uitkering. Deze lening wordt in 20 jaar afgelost. In 2037 wordt de laatste termijn afgelost.

Staat van reserves en voorzieningen

TOELICHTING BESTEMMINGSRESERVES	Begin Saldo 2023	Ver-meerding	Ver-minding	Eind saldo 2023
Algemene Reserve	27,700,107		1,379,741	26,320,366
Bestemmingsreserve Huisvesting:	187.545	-	187.545	-
Bijdrage monumentenfonds	187.545		187.545	-
Bestemmingsreserve Advies, Controle & Onderzoek:	344.595	-	344.595	-
Economische projecten wederopbouw	138.654		138.654	-
Uitvoeringsonderzoek bevordering democratische rechten	25.000		25.000	-
Bestemmingsreserve Toerisme:	254.758	-	254.758	-
Implementatie van Tourism Recovery Plan	254.758		254.758	-
Bestemmingsreserve Huisvesting Scholen:	952.427	-	952.427	-
Bouw van Family Justice Center 2019-2020	952.427		952.427	-
Bestemmingsreserve Sport:	430.000	-	430.000	-
Sportfaciliteiten - BOG 2020	430.000		430.000	-
Bestemmingsreserve Versterking Ambtelijk Apparaat:	50.000	-	50.000	-
Cofinan.Integriteitsprogram "Betrouwbaar Openbaar Bestuur"	50.000		50.000	-
Bestemmingsreserve Algemeen:	60.000	-	60.000	-
Implementatie gehandicapten parkeerkaarten	60.000		60.000	-
Bestemmingsreserve Deelnemingen:	18.680.602	-	-	18.680.602
Bestemmingsreserve Deelnemingen	18.680.602			18.680.602
Bestemmingsreserve Afschrijving:	10.627.684	-	725.002	9.902.682
Diverse investeringen	10.627.684		725.002	9.902.682
TOTAAL ALGEMENE RESERVE/BESTEMMINGSRESERVES	56.106.777	-	4.203.127	54.903.650
Voorziening pensioenen gezagdragers	4.451.795	91.500		4.543.295
Voorziening pensioenen werklieden	2.994.445			7.537.740
TOTAAL VOORZIENINGEN	7.446.240	91.500	-	7.537.740
TOTAAL RESERVES EN VOORZIENINGEN	66.553.017	91.500	4.203.127	62.441.390

Staat van personeel

Kpl	Afdeling	Rekening 2021	Begr.2022 na wijz.	Begroting 2023	Fte's	waarvan vacatures
60011000	Bureau Eilandsraad	102	99	99	9.0	
60012500	Gezaghebber	193	193	194	1.0	
69220002	Uitkering gezaghebbers	1.277	161	82		
60013000	Gedeputeerden	411	381	384	3.0	
60016000	Bureau Griffier	342	224	386	6.0	
60021001	Financiën	1.090	1.232	1.440	24.0	1.0
60021002	Facilitaire Zaken	1.204	1.162	1.175	42.0	
60021003	Communicatie	420	431	420	7.0	
60021004	Post en Archief	793	758	837	16.0	
60021005	Juridische- en Algemene Zaken	484	542	533	7.0	
60021006	Personeel en Organisatie	1.035	980	1.050	15.0	
60021007	ICT	592	496	647	10.0	
60021009	Bureau Eilandsecretaris	344	660	807	8.0	1.0
60021010	Afdeling Deelneming	158	107	118	1.0	
60021013	Kabinet Gezaghebber	303	421	621	7.0	1.0
60021014	Bureau Gedeputeerden	559	584	517	9.0	
60021016	Directie B&O	306	85	239	4.0	
60021017	Directie R&O	624	571	593	12.0	
60021018	R&O Beleid en Projecten	1.318	1.525	1.424	20.0	
60021019	Directie S&Z	647	638	600	13.0	
60021020	S&Z Beleid en Projecten	234	223	315	4.0	
60021021	Directie T&H	623	478	330	5.0	
60021022	T&H Beleid & Advies	208	227	272	4.0	1.0
60021023	TOP trainee programma	191	364	329	7.0	
60021024	OBWVP	1.326	1.108	1.005		
60022014	Pers.cap.Milieu en Natuur Bonaire (BU)	155	94	-		
60030001	Burgerzaken	684	657	708	12.0	2.0
60201010	Realisatie	961	993	1.018	18.0	1.0
61401000	Projecten en Task-forces	688	507	603	12.0	
62101000	Beheer Openbare Ruimte	353	281	471	13.0	3.0
62111000	Bureau Rijbewijzen	144	171	177	4.0	
62220001	Haven & Loodswezen	781	884	891	12.0	
63000005	T&H Handhaving R&O	772	699	710	13.0	
63411000	Beheer OR - LVV	341	392	407	13.0	1.0
64001000	Educatie en Welzijn	516	484	599	9.0	1.0
65100000	Educatie en Welzijn/Bibliotheek	297	292	323	6.0	1.0
65300001	Indebon	485	477	486	16.0	1.0
65400001	SKAL	293	288	360	8.0	3.0
66001010	MOA	575	376	220	3.0	
66110020	Plechi Trabou	21	46	164	3.0	
67001000	Publieke Gezondheid - GGD	933	917	916	16.0	2.0
67200000	Veterinaire afdeling Bonaire	-	330	299	6.0	
67250005	T&H Samenleving en Zorg	294	270	279	5.0	
68220011	Huurcommissie	47	43	87	1.0	
TOTAAL		23.121	21.852	23.138	404.0	19.0

bedragen x USD 1.000

In de staat van personeel is geen rekening gehouden met de personen (6 fte) die betaald worden uit beschikbare BU gelden. De salarisbegroting is gebaseerd op peildatum en inzicht per 1 juli 2022. In de tabel is de uitbreiding zoals voorgesteld in deze begroting verwerkt. De stelpost bedraagt USD 458.000.

Staat van Bijzondere Uitkeringen (BU)

De huidige werkwijze is er op gericht dat we, op het moment dat een beschikking van een Nederlands ministerie wordt ontvangen, het bedrag dat beschikbaar wordt gesteld volledig opnemen in het jaar dat de beschikking is afgegeven. Door middel van een begrotingswijzigingen verantwoord worden deze gelden in de Uitvoeringsrapportages die per kwartaal worden opgesteld. In het merendeel van de beschikking is opgenomen dat de gelden binnen 2 jaar dienen te worden besteed. We nemen vooralsnog deze gelden niet op in de begroting 2023. In de laatste Uitvoeringsrapportage van 2022 presenteren we de middelen die in 2022 niet zijn besteed en dus, op basis van de beschikking, ingezet mogen worden in 2023.

Enkele BU's zijn structureel van aard. Dit zijn:

Rampenbestrijding (functie 130)	USD 117.000
Meerjarenuitvoeringsprogramma wegen (functie 210)	USD 3.417.000
Sociaal kansarme jongeren (functie 630)	USD 566.000
Publieke gezondheidszorg (functie 700)	USD 293.000
Verhuurderssubsidie (functie 822)	USD 698.000
TOTAAL	USD 5.091.000

De structurele BU's nemen we op in de begroting.

Staat van incidentele baten en lasten

Functie	Functieomschrijving	Toelichting	Bedrag
LASTEN:			
001	Bestuursorganen	Integriteitsprogramma	50.000
002	Bestuursapparaat	Onderzoek bevordering democratie	25.000
002	Bestuursapparaat	Externe integriteitsonderzoeken	100.000
002	Bestuursapparaat	Online dienstverbetering ICT	348.000
002	Bestuursapparaat	Procesoptimalisatie digitalisering	100.000
210	Wegen straten pleinen	Monumentenfonds	188.000
300	Economische zaken	Recoveryplan, div.proj.	393.000
510	Openbare bibliotheek	uitbreiding boekencollectie	25.000
530	Sport	Interinsulaire sporten	65.000
530	Sport	Sportfaciliteiten	430.000
630	Sociaal cultureel werk	Family justice center	952.000
651	Gehandicaptenzorg	Parkeerkaarten	60.000
700	Publieke gezondheid	Inhuur derden	100.000
720	Slachthuizen	Personeel van derden	25.000
TOTAAL LASTEN			2.861.000
BATEN:			
910	Reserveringen	Onttrekking uit de Alg.reserve	3.658.000
TOTAAL BATEN			3.658.000

Staat van Subsidies

Functie	Toelichting	Rekening 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
300	Fundashon Tienda pa Konsumido Bonaire	68	34	34
300	Tourism Corporation Bonaire	1.926	2.000	2.000
310	Stichting Beheer Bedrijfsfondsen Bonaire (voormalig CKB)	128	128	128
341	Subsidie tractor van diverse boeren - Damascus Heavy Equipment Rentals	2	-	-
341	Agrarische zaken/LVV subsidie tractor tbv kunuku's	-	15	15
341	Dierenartsenpraktijk/Klinika Veterinario Bonaire N.V.	37	37	37
341	Stichting Dierenasiel Bonaire	28	28	28
341	Stichting Donkeyshelp	70	70	70
341	Initieren ontwikkelings landbouw en veeteelt w.o. Piskabon	-	150	50
341	Diverse instanties	-	250	250
400	Stichting voeding op school	163	182	182
480	Stichting Leren is Leuk	115	125	125
480	Stichting Openbaar Onderwijs Bonaire - bruidschat	70	70	70
480	Stichting Expertisecenter Onderwijs Zorg Bonaire	72	72	72
480	Transworld radio Bonaire tbv klaslokaal	11	11	11
480	Stichting Scholengemeenschap Bonaire	265	260	260
482	Fundashon Formashon Pa Mayan	659	659	659
530	Buitensportaccommodaties - Bonaire Overheid Gebouwen (BOG)	309	510	510
530	Diverse sport aangelegenheden	-	76	76
530	Boneriaanse Aquatics Bond	7	-	-
530	Angels Bonaire	7	-	-
530	Anything is Possible Soccer Academy Foundation (ATip)	10	-	-
530	Black Ice (Josephia, Rugenio J.)	4	-	-
530	Bo.Vo.Bo	6	-	-
530	Josephia, Marionela Etlin Deganira bijdrage tbv deelname training in NL	2	-	-
530	Sport Vereniging Estrellas	7	-	-
530	S.V.Bonaire Stars	1	-	-
530	Saragoza, Tashainy honkbal talent	2	-	-
530	S.V. Atletico Tera Cora	4	-	-
530	Stichting Aquaspeed Bonaire Windsurfers	42	-	-
530	Regatta	-	33	33
530	Diverse instanties	-	250	250
540	Fundashon Mangasina di Rei	240	240	240
540	Dance Sensation Foundation	15	15	15
540	FUHIKUBO	42	42	42
540	St. Kunst en Cultuur van Bonaire	26	26	26
540	Fundashon Akademia Papiamentu	30	30	30
540	Stichting Plataforma Cultural	22	22	22
540	Fundashon Lesa ta dushi	-	2	2
540	Stichting Bonaire Youth Entertainment - Kas di Musika	17	20	20
540	Art Culture Education Foundation	20	20	20
540	Diverse instanties	-	250	250
540	Servisio di Kultura , Arte i Literatura (SKAL)	-	-	400
540	Organiseren van Kanto pa Boneiru	-	15	15
540	Organiseren van Regatta te Land	-	33	33

bedragen x USD 1.000

Functie	Toelichting	Rekening 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
541	Diverse instanties	-	250	250
560	Organiseren van Karnaval	-	35	35
560	Organiseren van Dia di Rincon	-	35	35
560	Bonairedag in het buitenland-Bonaire Evenements	3	6	6
600	Uitvoering Begrafeniswet BES	-	11	11
600	Uitvoering Wet Primair Onderwijs / Schoolbenodigdheden	-	190	190
600	Overige financiële steun/overbruggingsgelden	-	117	117
600	Armoedebestrijding	190	-	232
600	Stichting ADRA	164	185	185
630	Sociale Kanstraject Jongeren - SKJ (BU)	460	421	421
630	NGO-platform	96	96	96
630	Uitvoering Integraal Kind Centrum (IKC)	-	300	300
630	Fundashon Antriol Avanti	50	50	50
630	Fundashon Sentro pa Hubentut i Famia(SHiF)	50	-	-
630	Stichting Lezen en schrijven	36	-	-
630	Techtiq	55	-	-
630	Centrum voor Jeugd en Gezin	1.281	1.762	-
630	Fundashon Formashon pa Mayan	95	-	-
630	Stichting Jeugdwerk Jong Bonaire	-	165	-
630	Akseso	-	213	4.947
640	Fundashon Konsulta pa Grandinan	36	37	37
640	Bijdragen aan groepen 60- plussers	-	7	7
640	Viering Dag van mantelzorg	-	5	5
640	Fundashon Alzheimer Bonaire	-	8	8
650	Fundashon Bon Kwido	25	-	-
650	Bright Future	3	-	-
650	Kinderdagverblijf Pali Tamarein	6	-	-
650	Uitvoering kinderopvang verordening	6	-	-
650	Ondersteunen van opvang organisaties in noodsituatie	-	400	400
650	Organiseren trainingen/activiteiten/veldcoördinatie/licentiehouder Kaleid.	-	100	100
650	Maatwerksubsidie	-	50	50
650	Huisvesting opknappen kinderopvang organisatie	-	193	193
651	Stichting MiVaBo Bonaire	2	-	-
651	Tolq Communicatiediensten BV	7	-	-
651	Stichting Mantelzorg Bonaire	5	33	33
710	Ondersteuning stichtingen ivm preventie	-	-	-
710	Fundashon Alzheimer Bonaire	5	8	8
710	Subsidie decompressietank	-	-	48
721	Reiniging (Selibon NV)	1.546	1.577	1.577
723	Stichting Nationale Parken Bonaire	64	64	64
TOTAAL		8.612	11.993	15.377

bedragen x USD 1.000

Consolidatiestaat

Functie	LASTEN							
	Niet in te delen	10 Salarissen	30 Pers.van derden	31 Energie	34 Overige goederen	42 Inkomens-overdracht	61 Kapitaal-lasten	TOTAAL LASTEN
001 Bestuursorganen	-	1.208	284	28	1.292	-	49	2.861
002 Bestuursapparaat	-	13.615	1.698	1.614	7.980	-	533	25.440
003 Burgerzaken	-	781	-	-	340	-	-	1.121
020 Eigendommen niet openbare dienst	-	1.012	105	-	152	-	-	1.268
130 Rampenbestrijding	-	-	-	-	177	-	-	177
140 Beschermende maatregelen	-	597	-	-	20	-	-	617
210 Wegen, straten pleinen	-	454	75	-	6.207	-	1.104	7.840
211 Verkeersmaatregelen te land	-	171	-	-	8	-	-	179
222 Verkeersmaatregelen te land	-	884	250	30	536	-	203	1.903
300 Economische zaken	-	699	152	-	1.135	2.034	-	4.020
310 Handel en industrie	-	-	111	-	-	128	-	239
341 Agrarische zaken, jacht, visserij	-	392	120	-	122	450	15	1.098
400 Algemeen beheer Onderwijs	-	536	-	-	14	182	-	733
480 Openbaar buitengewoon onderwijs	-	-	-	-	433	538	322	1.294
482 Gem.uitgaven /inkomsten onderwijs	-	-	-	-	-	659	-	659
510 Openbaar bibliotheekwerk	-	322	-	-	55	-	-	376
530 Sport	-	483	-	-	901	868	358	2.611
540 Kunst	-	356	-	-	136	1.114	-	1.606
541 Oudheidkunde/musea	-	-	-	-	2	250	-	252
560 Maatsch.leefbaarheid/re-creatie	-	-	-	-	100	75	-	175
600 Algemeen beheer	-	651	-	-	93	735	-	1.479
630 Sociaal cultureel werk/jeugd/jongerenwerk	-	-	-	-	1.097	5.814	-	6.912
640 Bejaardenzorg	-	-	-	-	1	57	-	58
650 Kinderopvang	-	-	-	-	34	743	-	777
651 Dagopvang gehandicapten	-	-	-	-	60	33	-	93
700 Algemeen Volksgezondheid	-	826	124	-	336	-	-	1.286
710 Preventieve en curatieve gezondheidszorg	-	-	-	-	80	56	-	136
720 Slachthuizen	-	299	25	-	15	-	-	339
721 Reiniging	-	-	-	-	1.400	1.577	-	2.977
722 Riolering en waterzuivering	-	-	-	-	300	-	-	300
723 Milieu en natuurbeheer	-	-	75	-	123	64	-	262
725 Openbare hygiene	-	270	-	-	31	-	-	301
822 Volkshuisvesting	-	43	15	-	3.024	-	13	3.095
910 Reserveringen	-	-	-	-	-	-	-	-
920 Belastingen	-	-	-	-	718	-	-	718
921 Algemene uitkering	-	-	-	-	-	-	-	-
922 Algemene uitgaven en inkomsten	250	-	-	-	135	-	-	385
992 Saldo gewone dienst	-	-	-	-	-	-	-	-
TOTAAL	250	23.596	3.034	1.672	27.055	15.378	2.598	73.587

bedragen x USD 1.000

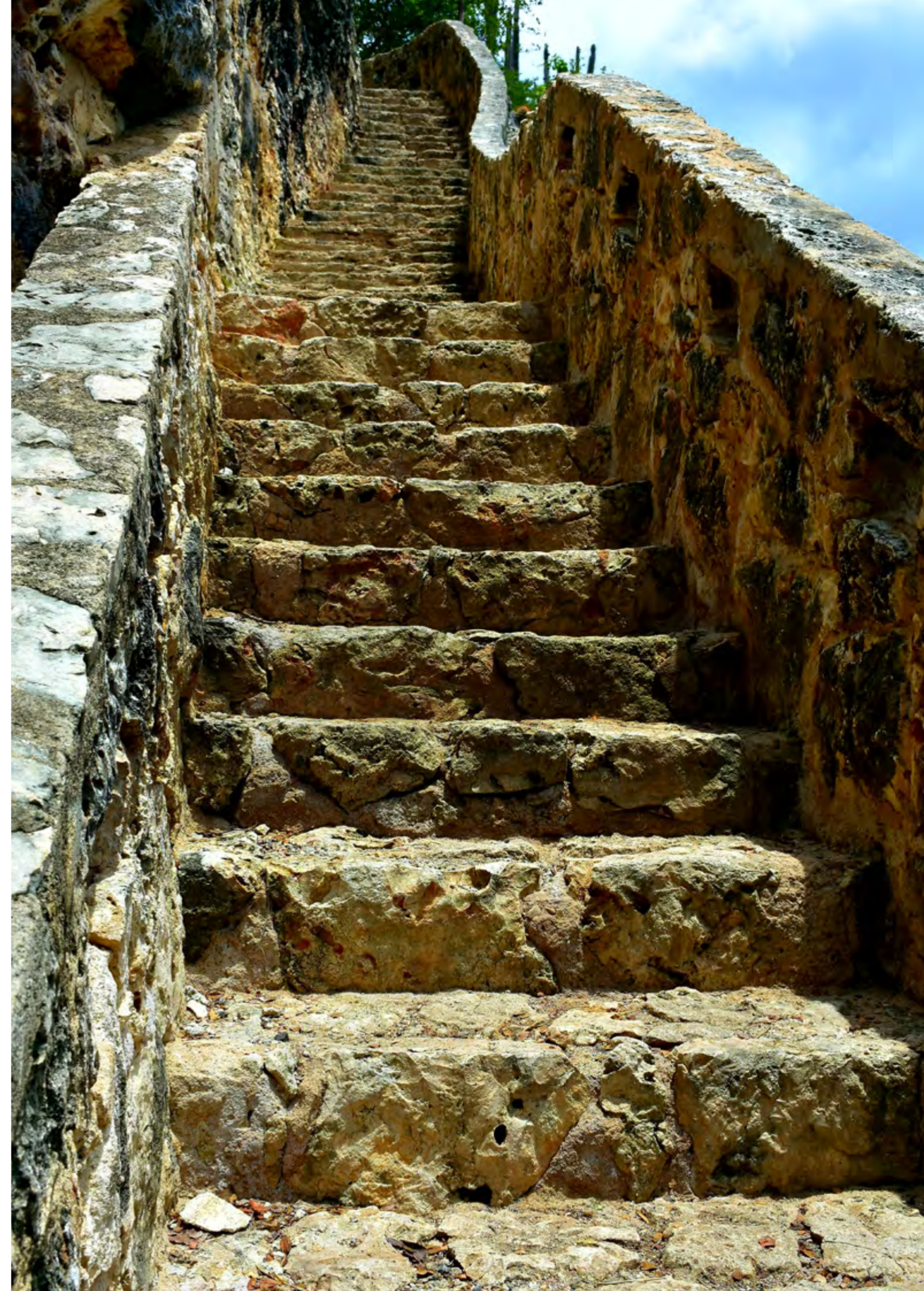
Functie	BATEN					
	32 Huren en pachten	34 Overige goederen	40 Belasting	41 Overdrachten	60 Reserve	TOTAAL BATEN
001 Bestuursorganen	12	-	-	-	50	62
002 Bestuursapparaat	-	66	560	-	336	961
003 Burgerzaken	-	-	266	-	-	266
020 Eigendommen niet openbare dienst	4	-	3.250	-	-	3.254
130 Rampenbestrijding	-	-	-	117	-	117
140 Beschermende maatregelen	-	-	200	-	-	200
210 Wegen, straten pleinen	-	-	-	3.417	500	3.917
211 Verkeersmaatregelen te land	-	-	96	-	-	96
222 Verkeersmaatregelen te land	-	16	650	-	35	701
300 Economische zaken	-	-	100	-	393	493
310 Handel en industrie	150	-	-	-	-	150
341 Agrarische zaken, jacht, visserij	-	15	-	-	6	21
400 Algemeen beheer Onderwijs	-	-	-	-	-	-
480 Openbaar buitengewoon onderwijs	-	9	-	-	55	64
482 Gem.uitgaven /inkomsten onderwijs	-	-	-	-	-	-
510 Openbaar bibliotheekwerk	-	-	-	-	-	-
530 Sport	-	-	-	-	432	432
540 Kunst	-	-	-	-	-	-
541 Oudheidkunde/musea	-	-	-	-	-	-
560 Maatsch.leefbaarheid/re-creatie	-	1	-	-	-	1
600 Algemeen beheer	-	-	-	-	-	-
630 Sociaal cultureel werk/jeugd/jongerenwerk	-	-	-	566	952	1.519
640 Bejaardenzorg	-	-	-	-	-	-
650 Kinderopvang	-	-	-	-	-	-
651 Dagopvang gehandicapten	-	-	-	-	60	60
700 Algemeen Volksgezondheid	-	-	-	293	-	293
710 Preventieve en curatieve gezondheidszorg	-	-	-	-	-	-
720 Slachthuizen	-	-	180	-	-	180
721 Reiniging	-	-	1.400	-	-	1.400
722 Riolering en waterzuivering	-	-	-	-	-	-
723 Milieu en natuurbeheer	-	-	-	-	-	-
725 Openbare hygiene	-	-	-	-	-	-
822 Volkshuisvesting	-	-	435	698	3	1.137
910 Reserveringen	-	-	-	-	1.380	1.380
920 Belastingen	-	-	22.375	-	-	22.375
921 Algemene uitkering	-	-	-	34.875	-	34.875
922 Algemene uitgaven en inkomsten	-	82	-	-	-	82
992 Saldo gewone dienst	-	-	-	-	-	-
TOTAAL	166	188	29.511	39.967	4.203	74.036

bedragen x USD 1.000

Ontwikkeling kosten en opbrengstensoorten

LASTEN	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Onvoorzien	250	250	250
Salarissen	23.585	23.585	23.585
Personeel van derden	2.180	1.772	1.772
Energie	1.695	1.718	1.718
Overige goederen en diensten	26.333	26.580	26.666
Inkomensoverdrachten	15.378	15.378	15.378
Kapitaallasten	3.180	3.698	3.768
TOTAAL LASTEN	72.600	72.983	73.138
BATEN	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Huren en pachten	166	166	166
Overige goederen en diensten	167	152	152
Belastingen	31.002	31.613	32.158
Overdrachten	41.050	42.406	42.406
Reserve mutaties	725	692	520
TOTAAL BATEN	73.112	75.031	75.406
TOTAAL	250	23.596	3.034

bedragen x USD 1.000

5

Begrippenwijzer

Begrippenwijzer

In deze begroting komt de lezer regelmatig de volgende begrippen tegen:

- OLB: openbaar lichaam Bonaire.
- Eilandsraad: de eilandsraad van het OLB.
- Bestuurscollege: het bestuurscollege van het OLB.
- Meerjarenbegroting: een begroting die het overzicht van baten lasten over meerdere jaren laat zien. Het gebruik hiervan stelt ons in staat om te beschikken over een betrouwbare financiële planning.
- VU: vrije uitkering: het jaarlijks te ontvangen bedrag vanuit het Rijk dat door het OLB vrijelijk is uit te geven.
- BU: bijzondere uitkering: een uitkering die het OLB ontvangt vanuit het Rijk, die specifiek geormerkt is voor een bepaald doel. De bedragen hiervoor nemen we in principe niet op in de begroting omdat deze geen invloed op het begrotingssaldo hebben. We nemen alleen de structurele BU's op in de begroting.
- WolBES: Wet openbare lichamen Bonaire, Sint-Eustatius en Saba.
- FinBES: Wet financiën openbare lichamen Bonaire, Sint-Eustatius en Saba.
- BCN: Belastingdienst Caribisch Nederland.

www.bonairegov.com

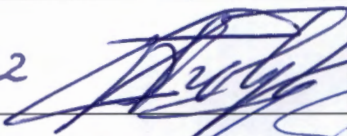
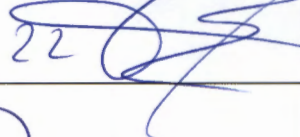

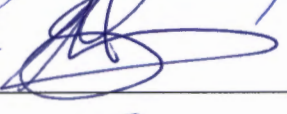
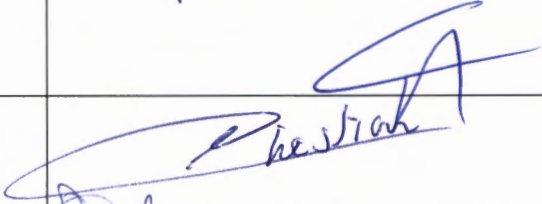
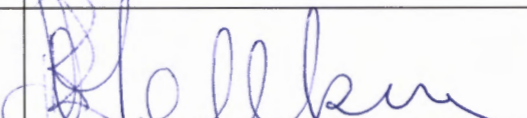

OPENBAAR LICHAAM
BONAIRE

GRIFFIE EILANDSRAAD

Bewijs van Ontvangst:

Begroting 2023 van het openbaar lichaam Bonaire.

Naam leden	Datum en paraaf
D. Coffie	08-09-2022
J. Ellis <i>Vrelijk, e.o.</i>	13-09-2022
E. Tjin Asjoe	8 Sep 2022
E. Domacassé	8 sept
E. Bernabela	8 september
N. Silberie	13 september
C. Abraham	
D. Crestian	
R. Hellburg-Makaai	 13/9/22